

DEVLET YARDIMLARININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ

Hazırlayan: Gülhizar ALATA

Haziran 2014

DENİZLİ

DEVLET YARDIMLARININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

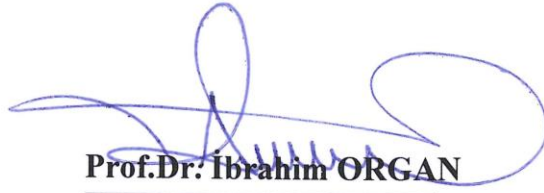
Hazırlayan: Gülhizar ALATA

Danışman: Doç. Dr. İsmail ÇEViŞ

**Haziran 2014
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

İKTİSAT Anabilim Dalı, İKTİSAT Bilim Dalı öğrencisi **Gülhizar (KARAOTCU) ALATA** tarafından **Doç.Dr. İsmail ÇEVİŞ** yönetiminde hazırlanan “ **DEVLET YARDIMLARININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ**” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından **12/06/2014** tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. İbrahim ORGAN

Jüri Başkanı

Doç.Dr. İsmail ÇEVİŞ

Jüri Üyesi (Danışman)

Doç.Dr. Abdulvahap ÖZCAN

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun **04/07/2014** tarih ve **...14/17** sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Turhan KAÇAR
Müdür

TEŐEKKÜR

Tez yazımım sırasındaki tüm aşamalarda değerli bilgilerini paylaŐarak, getirdiği özgün yaklaşım ve yorumlarıyla, teşvik edici ve sabırlı tutumuyla tezimi oluŐturmada önemli katkıları bulunan tez danışmanım Doç. Dr. İsmail ÇEVİŞ'e;

Tez araŐtırmalarım ve yazımımnda büyük manevi desteğini her zaman hissettiğim değerli eŐim Süleyman ALATA'ya;

Bu tez dahil olmak üzere hayatımın her aşamasında azim ve kararlılığıyla ıŐıęım olan AİLEM'e;

en içten teŐekkürlerimi sunarım.

ÖNSÖZ

Devlet yardımları genel olarak tüm dünyada yaygın olarak kullanılmakta olup değişik amaçlarla verilmektedir. Yatırımları artırma yoluyla ekonomik büyümeyi sağlama, gelir dağılımını iyileştirme, ihracatı artırma veya belirli sektörlerin teşvik edilmesi amaçlanabilmektedir.

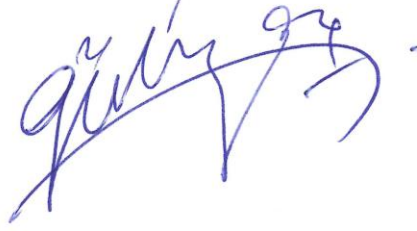
Bu çalışmada, öncelikle bir kavram olarak devlet yardımı ele alınmıştır. Bunun yanında, ekonomik büyümeyle ilgili rekabet, yenilik ve verimlilik kavramları açıklanmaya çalışılmıştır. Rekabet, yenilik ve verimlilikle ilgili dünyadaki uygulama ve gelişmeler, bu kavramları ölçmeye yönelik çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında, devlet yardımı türlerinden yaygın olarak kullanılan teşvik sistemi ve teşviklerin büyümeye etkileri incelenmiş; Avrupa Birliği, Güney Kore ve Türkiye örneğinde devlet yardımlarının büyümeye etkisi genel olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmada son olarak, ülke örneklerindeki devlet yardımı uygulamalarından da hareketle öneriler geliştirilmiştir. Devlet yardımları daha çok katma değeri yüksek sektörlerde gelişmeyi sağlamak, teknoloji, yenilik ve girişimcilik faaliyetlerini artırmak üzere ve özellikle bu hususlarda özel sektör yatırımlarını özendirme amacıyla verilmektedir. Bu husus, sonuç ve öneriler kısmına yansıtılmıştır.

Çalışma daha çok literatür araştırması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu konuda şimdiye kadar yapılan çalışmalar incelenmiş ve aynı zamanda Türkiye’de devlet yardımlarıyla ilgili kurumların ürettikleri bilgi ve veriler ile Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü gibi uluslararası kurumların ürettiği istatistikler çalışmada kullanılmıştır.

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Gülhizar ALATA

ÖZET

DEVLET YARDIMLARININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ

ALATA Gülhizar
Yüksek Lisans Tezi
İktisat ABD

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. İsmail ÇEVIŞ

Haziran 2014, 110 Sayfa

Devlet yardımları, iktisadi politikaların önde gelen araçlarından biridir. Bu anlamda, ekonomik büyümenin etkileri, ekonomik birimler belli amaçlara yönlendirildiğinde daha net görülmektedir. Gelişmekte ya da gelişmiş ülkelerin her birinde devlet yardımlarının önemli ve olumlu yanlarını görebilmek mümkün olmaktadır. Türkiye’de ise devlet yardımları, uzun yıllardan beri kullanılmakta ve genel ekonomik sistemin bel kemiğini oluşturmaktadır.

Bu tez çalışmasında, geçmişte uygulanan devlet yardımları göz önünde bulundurularak AB ve dünyadaki geri kalan ülkelerin durumu değerlendirilmiş, bunun Türkiye’deki sisteme uygulanabilirliği ve etkinliğinin arttırılabilirliği saptanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda, ekonomik büyümenin türleri, sistemdeki rolleri, amaçları ve örnekleri ele alınmış, yatırım teşvik politikaları çerçevesinde incelenmiştir. Ayrıca eski ve yeni teşvik politikaları karşılaştırılarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

Çalışma sırasındaki analizlere bakılarak, devlet yardımlarının etkilerinin incelenmesi sonucunda olumlu ve olumsuz etkiler görülebilmektedir. Çalışmada, eski teşvik sistemine oranla hem sektörel hem de bölgesel farklılıkları içeren yeni teşvik sistemlerinin etkilerinin daha olumlu yönde olduğu ve ekonomik sistemdeki uygulama araçlarının daha yerinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Böylece ülke örneklerinin değerlendirilmesi de göz önüne alınarak Türkiye’deki sisteme yönelik çeşitli önerilere de yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: devlet yardımları, yatırım teşvik sistemi, ekonomik büyüme, sektörel teşvikler, bölgesel teşvikler.

ABSTRACT

IMPACTS OF GOVERNMENT SUPPORTS ON ECONOMIC DEVELOPMENT

ALATA, Gülhizar

Master Thesis

Economics

Supervisor: Assoc. Dr. Ismail ÇEVİŞ

June 2014, 110 Pages

Government support is one of the leading vehicles of economic policies. In this scope, the effects of economic development are seen more clearly when economic units are directed to specific purposes. It is possible to see positive and significant impacts of government supports in each country which is developing or developed. In Turkey, government supports have been used since many years and constitute the backbone of the overall economic system.

In this study, existing government supports in EU and remaining countries in the world are evaluated by taking into consideration of the government supports implemented in the past. At the same time, applicability and expandability of efficiency of this system in Turkey have been tried to establish. In this sense, the kinds and the system roles and objectives and examples of economic development have been discussed and also examined in the context of investment incentive policies. In addition, the old and new incentive policies are evaluated by comparative way.

By looking at the analysis in this study and at the end of examining the effects of government supports, it can be specified that government supports show positive and negative effects. In this study, it is identified that effects of new incentive systems that includes both sectoral and regional differences are more positive, compared to the old incentive systems and application tools in the economic system have been used more appropriate way. Thus, some various suggestions about the system in Turkey are also generated by taking into consideration the evaluation of the examples of countries.

Key words: government supports, investment incentives system, economic development, sectoral incentives, regional incentives.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
DEVLET YARDIMLARINA GENEL BAKIŞ.....	4
1.1. Ekonomiye Devlet Müdahaleleri ve Teşviklerine İlişkin Teorik Temeller	4
1.2. Devlet Yardımı Kavramı ve Türleri.....	6
İKİNCİ BÖLÜM.....	11
REKABET GÜCÜ KARŞILAŞTIRMASI AÇISINDAN REKABET VE YENİLİK KAVRAMI.....	11
2.1. Rekabet Kavramı ve Rekabetin Önemi.....	11
2.2. Yenilik Kavramının Önemi.....	15
2.3. Yenilik ve Rekabet Gücü İlişkisi	17
2.4. Dünya Rekabet Ligi ve Türkiye.....	18
2.4.1. Dünya Rekabet Ligi	19
2.4.2. AB Ülkelerinin Rekabet Gücünün Değerlendirilmesi	23
2.4.3. Türkiye'nin Rekabet Gücü ve Dünya Rekabet Ligindeki Yeri	24
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	34
TEŞVİK SİSTEMİNİN VE DEVLET YARDIMLARININ REKABET VE VERİMLİLİĞE ETKİSİ	34
3.1. Devlet Yardımlarının Ekonomik Maliyeti ve Geri Dönüşüm Hızı.....	34
3.1.1. Sektörel Teşviklerin Rekabet ve Verimliliğe Etkisi	34
3.1.2. Bölgesel Teşviklerin Rekabet ve Verimliliğe Etkisi.....	35
3.2. Teşvik Sisteminin Verimliliğe Katkısı.....	36
3.2.1. Verimlilik-Rekabet Gücü İlişkisi.....	36
3.2.2. Verimliliğe Yönelik Teşvikler	36
3.2.3. Verimlilik Esaslı Teşvik Kriterleri	39
3.3. Rasyonel Bir Teşvik Sistemi.....	41
3.3.1. Teşvik Sistemi Finansman İlişkisi	41
3.3.2. Rasyonel Teşvik Sisteminin Esasları.....	43
3.4. Teşvik Sisteminin Rekabet Gücüne Katkısı.....	46
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	51
AB, GÜNEY KORE VE TÜRKİYE ÖRNEĞİNDE DEVLET YARDIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	51
4.1. Avrupa Birliği'nde Devlet Yardımları	51
4.1.1. Avrupa Birliği Kamu Destekleri.....	52
4.1.2. Avrupa Birliği'nde Uygulanan Yatırım Teşvikleri.....	53
4.1.3. AB' de KOBİ'lere Yönelik Devlet Teşvikleri	54
4.1.4. AB'de İstihdam Yardımı	55
4.1.5. AB'de Bölgesel Yardımlar	56
4.1.6. AB'de Yatırım Teşvikleri	57
4.2. Güney Kore Kalkınmasında Devlet Yardımları.....	57

4.3. Türkiye’de Devlet Yardımları.....	62
4.3.1 Türkiye’de KOBİ’lere Yönelik Devlet Teşvikleri.....	64
4.3.2 Türkiye’de Yatırım Teşvikleri.....	69
4.3.3 Yatırım Teşviklerinin 1980-2009 Dönemindeki Gelişme Performansı.....	77
4.3.4 Türkiye’de Teşviklerin Bölgesel Dağılımı.....	78
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	80
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	80
KAYNAKLAR.....	92

TABLolar

Tablo 1: Teşviklerin Kullanılan Araçlar İtibarıyla Sınıflandırılması.....	9
Tablo 2: Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler.....	20
Tablo 3: Türkiye Ekonomisi için Temel Ekonomik Göstergeler.....	25
Tablo 4: Seçilmiş Bazı Ülkelerin Rekabet Gücü Sıralaması.....	32
Tablo 5: Kore’nin İhrac Ürünlerinin Yıllara Göre Farklılaşması.....	60
Tablo 6: Gayri Safi Yurtiçi Hasılannın Yüzdesi Olarak Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcamaları.....	61
Tablo 7: Türkiye’de KOBİ Tanımı.....	65
Tablo 8: İşletmelere Verilen Devlet Yardımları.....	66
Tablo 9: Yeni Teşvik Sisteminde Sağlanacak Destek Unsurları.....	73
Tablo 10: İllerin Yatırım Teşvik Bölgelerine Göre Dağılımı.....	74
Tablo 11: Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destek Unsurları.....	75
Tablo 12: Büyük Ölçekli Yatırım Konuları ve Asgari Yatırım Miktarları.....	76
Tablo 13: Büyük Ölçekli Yatırımlar İçin Sağlanan Destek Unsurları.....	77
Tablo 14: Stratejik Yatırımlar İçin Sağlanan Destek Unsurları.....	78
Tablo 15: 1980-2008 Arasında Verilen Teşvikler İle Bazı Temel Ekonomik Göstergelerin Coğrafi Bölgelere Dağılımı.....	80
Tablo 16: AB, Güney Kore ve Türkiye’de Temel Ekonomik Göstergeler.....	80

GRAFİKLER

Grafik 1: Türkiye’de Sektörel Büyüme Hızları.....	25
Grafik 2: 1980-2008 yılları arasında verilen yatırım teşvik belgelerinin bölgeler itibarıyla dağılımı (%).....	79

GİRİŞ

İktisadi kavram olarak “devlet yardımları” tanımı, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi veya gayri maddi destek, yardım ve özendirme olarak tanımlanır. Tanımın temelindeki anlam olan “teşvik” kavramıyla beraber, kamunun kıt kaynaklarının ülke ekonomisi için önem taşıyan alanlara yönlendirilmesi ve bununla birlikte bazı tercihlerin yapılabilmesi de söz konusu olmaktadır. Burada önemli olan, devlet yardımları ile hangi hedeflere ulaşılmak istendiği ve buna karşılık verilecek olan ödünlerdir. Tercihlerin yapılması ekonomik konjoktüre göre farklılık gösterse de devlet yardımlarındaki asıl hedef, uzun vadede halkın refah seviyesinin artırılmasıdır.

Ülkemizde 1980 sonrasında benimsenen serbest piyasa ekonomisi anlayışı, devlet yardımlarının önemini bir kat daha arttırmış; dünya ticaretinin serbestleşmesi ve küreselleşme sonucunda uluslararası rekabetin artması bunun en büyük göstergesi olmuştur. Teşvikler ya da devlet yardımlarının, ekonomide birçok avantajı sağlaması göz ardı edilemeyen tarafıdır. Genel olarak, nakit hibe destekleri, vergi muafiyetleri ve istisnaları, düşük faizli krediler, enerji destekleri ve arsa tahsisleri gibi geleneksel tedbirlerin yanında, yeni nesil tedbirler olan devlet garantileri, kamu alımları, devletin sermayeye katılımı da önemli araçlardandır.

Devlet yardımları, ülke ekonomisi açısından pek çok farklı alanda gelişme aşamalarının sağlanabilmesi ve pozitif dışsallıkların oluşması açısından da yardımcı olmaktadır. Bu alanlar özellikle, Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerinin desteklenmesiyle yeni teknolojilerin geliştirilmesi, bölgesel gelişmenin sağlanması, çevre koruma önlemlerinin artırılması ve genel olarak yapılması gereken üretim, istihdam ve ihracatın artırılması gibi konulardır. Yaşam kalitesi, sürdürülebilir büyüme, kıt kaynakların etkin kullanımı da teşviklerle birlikte gelişme süreçlerini ileriye taşımaktadırlar.

Devlet yardımlarının muhtemel etkilerinden bir diğeri, dış ticaretin öneminin artmasıyla birlikte ortaya çıkan dış rekabete karşı yapısal uyum çerçevesinin sağlanması ve yerli üretimin dış pazarlarda desteklenmesidir. Bu etki, kaynakların etkin kullanımı ile sağlanabileceğinden fiyat ve kalitede de iyileşmeler yaratması mümkündür. Bunun yanı

sıra, devlet yardımları ile uluslararası piyasada oluşan dumpingli ve sübvansiyonlu fiyatların ülke ekonomisine zarar vermesi de engellenebilecektir.

Kısa vadede teşviklerle sağlanan bu çözümlerin yanında, negatif dışsallık içeren bazı olumsuzlukları da yok değildir. Bu olumsuzlukların en çok tartışılan yanı, kamu kaynaklarının özel sektöre transferi aşamasında oluşan verimsizlikler olabilmektedir. Temel ilke, devlet yardımlarının genel ekonomide bedelsiz olmamasıdır. Devlet, bir faaliyeti desteklerken diğer faaliyetlerden fedakârlık yapılmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Buradaki bahsedilen duruma geçit vermemek adına, tercihlerin yapılırken doğruluğunun saptanması ve verilecek ödümlerin önceden belirlenmesi önem kazanmaktadır.

Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ye üyeliği, Avrupa Birliği (AB) ile Avrupa Kömür Çelik Topluluğu Serbest Ticaret Anlaşması, Gümrük Birliği süreci ve üyelik müzakereleri kapsamında, teşvik uygulamalarında yükümlülükleri ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada, genel olarak devlet yardımlarının ekonomik kalkınmaya etkileri ele alınmıştır. Bu amaçla, önce devlet yardımı kavramı ve türleri anlatılmış, günümüz dünyasında ülkelerin kalkınmasında belirleyici olan rekabet gücü ve bu gücü belirleyen etkenler üzerinde durulmuş, devlet yardımı denildiğinde ilk akla gelen teşvik sistemi ayrı bir bölümde değerlendirilmiştir. Daha sonra, Avrupa Birliği ve Güney Kore bazında yapılan çalışmalar sonucunda geliştirilmiş olan uygulamalar incelenerek ülkemizde geçmişten günümüze yatırım teşvik sistemi sisteminin bir değerlendirmesi yapılmıştır. Son olarak da, AB ve Güney Kore örneklerinden de hareketle devlet yardımlarının ekonomik kalkınmaya etkisinin artırılması için politika önerileri ve mevcut devlet yardımı sisteminde düzeltme önerileri geliştirilmiştir.

Bu amaç doğrultusunda çalışma, beş bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde, devlet yardımlarının tanımı, amaçları ve iktisadi kalkınma sürecindeki teorik temellere dair hususlar ile devlet müdahalesi ve teşvik sistemlerine genel bir bakış incelenmiş ve devlet yardımlarının çeşitleri ortaya konulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde, rekabet ve yenilik kavramlarının tanımları yapılarak rekabet ve yenilik ilişkisinin etkileri ele alınmakta ve bu ikili ilişkinin dünyadaki mevcut durumu göz önüne alınarak AB ve Türkiye'deki durumunun genel değerlendirmeleri yapılmaktadır.

Üçüncü bölümde ise, rekabet ve verimlilik ilişkisi ile teşvik sistemleri üzerinde durulmuş, sektörel ve bölgesel etkileşim alanlarına göre değerlendirme yapılarak, teşvik sistemlerinin verimlilik üzerindeki etkisi anlatılmış ve mali açıdan yüklenilen görevler incelenmiştir.

Dördüncü bölümde daha çok; Türkiye, AB ve Güney Kore devlet yardımlarına değinilerek karşılaştırma yapılmış ve bunların teşvik sonrası genel durumuna dair incelemeler yapılmıştır. Bununla birlikte, KOBİ ve teşvikler çerçevesi de bu bölümde sunulmuştur.

Beşinci bölümde, bütün inceleme ve analizlerin genel bir değerlendirilmesi yapılarak bu inceleme ve analizler ışığında, Türkiye’de uygulanan yatırımlara yönelik teşviklerin etkinliğinin arttırılması için gerek yatırım teşviklerinin geneline gerekse yeni yatırım teşvik sisteminin içeriğine yönelik çeşitli politika önerileri sunulmaktadır. Çalışmanın temel bulgusu bir kez daha ortaya konularak özeti yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET YARDIMLARINA GENEL BAKIŞ

1.1. Ekonomiye Devlet Müdahaleleri ve Teşviklerine İlişkin Teorik Temeller

Devlet kavramının ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, ilk çağlardan günümüze kadar bütün toplumlarda insanların gerek zorunlu gerekse toplu halde yaşama eğilimlerinin beraberinde getirdiği toplumsal nitelikteki birtakım ihtiyaçları karşılamak amacıyla, bir örgütün veya otoritenin var olduğu bilinmektedir.¹ Ülkelerin genel ekonomi politikası çerçevesinde büyüme, tam istihdam, dış ödemeler dengesi gibi makro ekonomik hedeflerin ve sanayi, teknoloji, çevre, enerji ve sosyal politika hedeflerinin gerçekleşmesinde kullanılan ekonomiye müdahale araçlarından birinin devlet yardımları olduğunu² söyleyebiliriz.

Ekonomi üzerindeki devlet müdahalelerinin varlığıyla ilgili geliştirilen ilk düşünceler, 1500'lerden 1800'lere kadar kapitalist bir birikimin başladığı ve piyasa ekonomisinin mevcut duruma hükmeder hale gelmesiyle feodal yapıların yok olduğu "Merkantilizm" döneminde başlamıştır.³ Merkantilist düşünce, ithalat ve ihracatın var olan durumunun düzenlenmesi, sanayi alanında gelişmelerin sağlanması gibi birçok iktisadi konuda devletin yoğun müdahalesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır.

Merkantilizmde ekonomi politikası hem ekonominin hem de devletin birlikte büyümesini ve güçlenmesini sağlayacak temel bir araç olarak görülmüştür. Bu anlayışta güçlü olmanın kriterlerinden bir tanesi de hazinenin büyümesidir. Eğer bir ülke ithalattan çok ihracat yapıyorsa zengin ve güçlüdür. Devletin ihracatı özendirilmesi ithalata sınır koyması gerekir.

Dönemsel anlamda pek çok düşünce akımının varlığı göz önünde bulundurulursa, Merkantilizm akımının süreç anlamında yalnız olmadığı fakat düşünce anlamında tepkilere maruz kalacağı yeni akımların oluşması dikkatleri çekmektedir. Bu düşünce akımlarından en önemlilerinden biri de XVII. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da ortaya

¹ M. Sungur Duran, *Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998)*, Ankara 1998, s. 10.

² Tunay Köksal, "AB'ye Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'de Devlet Yardımlarının Hukuki Çerçevesi", *Rekabet Dergisi*, Sayı:7, Ankara 2011, s. 3-24.

³ Yeşim Sarıöz, *Türkiye'de 1990 Sonrası Uygulanan Yatırım Teşvikleri ve Ekonomik Etkileri*, Ankara 2006, s. 9.

çıkan “ Fizyokratlar” olarak anılan akımdır. Merkantilist düşünceye olan tepki, kendini daha çok devlet müdahalesine gerek olmadığı yönünde belli etmiştir. Fizyokratlar bunu “doğal düzen” kavramına bağlamışlardır. Ayrıca bu düşünce, “laissez faire, laissez passer” (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) ile Avrupa’yı sarsacak olan liberal düşünce akımına ilham kaynağı olmuştur.⁴

Fizyokrasi temelli “Klasik Liberalizm” ise, yine “doğal düzen” kavramından yola çıkarak, korumacı devlet anlayışına karşı çıkmıştır. Fizyokratlardan farklı olarak temel aldığı, çıkarını maksimize etmek isteyen bireylerdir. Bu anlamda Adam Smith’in mekanizması olan “görünmez el” kavramının işlediği bir piyasa düzenini savunarak, maksimum toplumsal faydanın da bu şekilde elde edileceğini savunmuşlardır. Daha sonraki yıllarda ortaya çıkan “Neo-Klasik Ekol” düşüncesi de bireysellik temelinde devlet müdahalelerini kabul etmemiştir.

Neo Klasik iktisadın en belirgin özelliği, mallar, hizmetler ve üretim faktörleri yönüyle piyasa içerisindeki fiyatların oluşum ve işleyişinin yeni bir yaklaşımla açıklamasıdır. Bu yaklaşımlar piyasa ekonomisine duyulan inancı devam ettirmekle birlikte bazı konularda ondan ayrılmıyordu. Klasik iktisadi düşünceye göre devletin ekonomiye müdahalesine gerek yoktur. Neo-klasik iktisadi düşünceye göre ise, piyasa ekonomisi bazı faktörler dolayısıyla başarısızlığa uğrayabileceğinden sosyal refah optimumundan uzaklaşabilecektir. Bu nedenle Neo Klasikler klasiklerden farklı olarak devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini, ancak bunun “sınırlı” olması gerektiği görüşünü savunmuşlardır.

Klasik liberalizm düşüncesinin sorgulanmaya başladığı yıllar olarak ön plana çıkan “1929 Ekonomik Buhan” döneminde ve 20. yüzyıl başlarındaki pek çok ekonomik sorunlar, devlet müdahalesinin gerekli olup olmadığı konusunda iktisatçıların çoğunu düşünceye sevk etmiştir. Bununla birlikte piyasa mekanizmasının işleyişi anlamında fikirler ortaya çıkmaya başlamıştır. En önemli iktisatçılardan biri olan Keynes, yeni bir düşünce akımıyla ve kuramıyla döneme damgasını vuran, ekonomiye devlet müdahalesinin önünü açan bir değişimin öncüsü olmuştur. Bu kuramı da 1936 yılında yayınladığı “Faiz, İstihdam ve Paranın Genel Teorisi” adlı kitabında açıklamıştır.

Bu yeni anlayış ile devletin rol değişimleri kendini göstermeye başlamış, “bekçi-jandarma” görümünün yanında artık piyasadaki konumunda etkin üretim ve tüketim

⁴ Vural Savaş, *İktisadın Tarihi*, Ankara 2000, s. 228-229.

birimi olarak yenilenmeye gitmiştir. Devletin, sosyal fayda yaratmak, bazen öncülük etmek, düzenleyici fonksiyonları yerine getirmek için, ekonomiye müdahale etmeye başlaması kaçınılmaz bir olgu haline gelmiştir.

Liberalizmin geçen süreler içindeki gelişimi dikkate alındığında 1970'li yıllardaki "Yeni Liberalizm" ve "Liberteryenizm" akımlarının "ekonomik insan" teorisinden yola çıkarak piyasa müdahalesinin azaltılması düşüncesi bir kez daha savunulmuştur. Ancak günümüzde piyasa ekonomilerinde devletin, dış işleri hizmetlerinden, tüketim malları üretimine dek uzanan geniş bir alanda faaliyette bulunduğu gözlenmektedir. Başka bir deyişle, iktisadi, sosyal, kültürel yaşamın tam ortasında devlet yer almakta, ekonomiye dolaylı ve dolaysız olarak müdahale etmektedir.⁵ Dolayısıyla günümüz dünyasında devlet müdahalesinin yapılıp yapılmaması değil, devletin hangi alanda ve hangi seviyelerde müdahale etmesi gerektiğinin tartışması yapılmaktadır.

Gelişmekte olan ekonomilerde liberalizasyon sürecinde atılan adımlarla ortaya çıkan değişiklikler, piyasa ve rekabet kavramlarının, içi doldurulmadığı takdirde "en iyi" dünyayı yakalamak için yeterli olmadığını göstermiştir. Gerçek dünyada rekabet, bir dizi piyasa başarısızlığı nedeniyle öngörülen iktisadi işlevini yerine getirememekte ve 1990'lı yıllarda dünya ekonomilerinde gözlemlenen değişimler, devletin ekonomideki rolü ve ekonomiye müdahale biçiminin yeniden sorgulanmasına neden olmaktadır. Piyasa ekonomisine geçiş sürecinde rekabet için gerekli olan kurumsal ve yasal çerçevenin oluşturulması dahi devletin iktisadi yaşama müdahalesini gerektirmektedir. Burada önemli olan nokta devletin ekonomiye müdahalesinin biçimi olmaktadır.⁶

1.2. Devlet Yardımı Kavramı ve Türleri

Birkaç farklı devlet yardımı tanımı ve özelliğiyle kavramı değerlendirirsek, devlet yardımı günlük dilde yaygınlaşmış teşvik, destekleme önlemi ve sübvansiyon kavramını içine alan bir tanımdır. Kamu kaynakları kullanılarak belirli bir bölgeye, sektöre, işletmeye veya işletme grubuna, belirli mal ve hizmetlerin üretimine yönelik olarak verilen yardımı belirtmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü tarafından yapılan devlet yardımları tanımına göre ise; devlet veya herhangi bir kamu kuruluşu tarafından, devlet uygulamasının hibe, kredi ve

⁵ Ertan Tosun, *Türkiye'de Kamu Kesimi Özel Kesim Ayrımının Normatif ve Reel Planda Önemi ve Sınırları*, Ankara 1996, s. 47.

⁶ J.J. Laffont, "Competition, Information and Development", *Annual World Bank Conference on Development Economics*, Washington D.C. 1998.

hisse katılımı gibi doğrudan fon transferi içerdiği veya kredi garantisi gibi potansiyel olarak doğrudan fon ya da yükümlülük transferini içerdiği; tahakkuk etmiş olan bir devlet gelirinin affedildiği veya tahsil edilmediği; devletin, genel altyapı dışında kalan hususlarda mal veya hizmet temin ettiği veya mal satın aldığı; devletin bir fon mekanizmasına ödemeler yaptığı veya garanti sağladığı veya özel bir kuruluşa belli fonksiyonları yürütme görevini verdiği; GATT 1994'ün ihracat teşviklerinin kaldırılmasını öngören XVI. maddesi anlamında herhangi bir şekilde gelir veya fiyat desteği verildiği ve bütün bunların sonucunda bir yarar elde edildiği durumlarda sağlanan mali katkı devlet yardımı sayılmaktadır⁷.

Devlet yardımı en genel anlamıyla belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen destek, yardım ve özendirme olarak da tanımlanmaktadır.⁸

Devlet yardımı kavramının bir diğer özelliği ise, kamu tarafından belirlenen belirli sektör veya firmalara yine kamu tarafından belirlenen amaçlar doğrultusunda verilen mali destekleri içermesidir.

Devlet yardımları pek çok şekilde ortaya çıkabilmektedir. Bunlar; koşullu ya da koşulsuz doğrudan nakit transferler, borçlara verilen devlet garantileri, devlet tarafından düşük faizle borç verilmesi, vergi muafiyeti, vergi ertelenmesi, vergi indirimi gibi özel veya koşullu vergi uygulamaları sübvansiyonu gibi yardımlardır.⁹

Tanımlamalardan da açıkça görüldüğü üzere, farklı alanlar ve farklı amaçların aynı doğrultuda yürüdüğünü, toplum ve insan odaklı bir düzen anlayışının var olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Ayrıca bölgesel ve sektörel bazda değerlendirme yapmak da uygun olacaktır. Bu değerlendirmeler piyasanın yapısı çerçevesinde izlenebilir. Piyasa-devlet etkileşimini ortaya çıkarabilmenin en iyi yolu budur.

Ekonomide piyasa koşullarının bazı durumları devleti harekete geçirmeye yeterli olabilmektedir. Devlet, piyasada yaşanan sorunların üstesinden gelebilmek için bazen ona hissettirmeden dokunmayı tercih eder. Kendini belli ettiği durumlar da söz konusudur;

⁷ L. Rubini, *The International Context of EC State Aid Law and Policy: The Regulation of Subsidies in the WTO*, *The Law of State Aid in the European Union*, New York 2004, s. 160.

⁸ Tuncay Songör, "Devlet Yardımları ve Rekabet Politikası", *E-Yaklaşım*, Sayı: 27, Ankara 2005.

⁹ Mustafa Mehmet Özkaraküber, *AB ve Türkiye'de Devlet Yardımlarının Kontrolü*, Ankara 2003, s. 4.
<http://www.rekabet.gov.tr/word/tezler/mustafaozkarakuber.pdf>

fakat bunlar zorunlu durumlar olduğu için o anki ekonomik koşullar ve yapı göz önünde bulundurularak görünmezlik ya da görünürlük çizgisini belirler.

Devlet müdahalesini zorlayan nedenlerden birisi, gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ekonomilerde ortak yaşanan bir sorun olan bölgeler arası kalkınmışlık farklarıdır. Bu farkların siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik nedenleri olmakla birlikte "piyasa" koşullarında çözülemeyen bir sorunun olması durumunda, devletin devreye girmesi gereğini değiştirmemektedir.

Bölgeler arası gelir eşitsizlikleri, sadece azgelişmiş ülkelerin sorunu değildir. Sanayileşmiş ülkelerde de belirgin bir şekilde ortaya çıkan bu sorunun çözümlüne yönelik ciddi politikalar geliştirilmektedir. Türkiye'nin orta vadede üyesi olmayı hedeflediği Avrupa Birliği (AB) kapsamında bölgesel kalkınma ve konuya ilişkin politikalar büyük önem arz etmektedir. Birlik bütçesinden ve ulusal bütçelerden önemli kaynaklar ayrılan bölgesel kalkınma önümüzdeki dönemde de, özellikle AB'nin genişlemesi ile beraber, ön sıralardaki yerini korumaya devam edecektir.¹⁰

Birliğin ekonomik ve siyasal birliğini daha da güçlendirmek amacıyla ciddiye alınan bölgesel kalkınma politikalarının önemli bir aracını devlet yardımları oluşturmaktadır. Birlik bütçesinden yapılan yardımlar yanında, belirli ilkeler çerçevesinde ulusal devletlerin de görece az gelişmiş bölgelere bazı avantajlar sağlamasına izin verilmektedir. Bu avantajların bir bölümü doğrudan bütçe içerisinden yapılırken, bir bölümü de vergi teşvikleri biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Devlet yardımlarından teşvikleri, kullanılan araçlara göre sınıflandırmak mümkündür. Bu çerçevede yapılan sınıflandırmada teşvikler, “vergisel”, “doğrudan finansal” ve “dolaylı finansal” olmak üzere üç temel kategoride tanımlanabilmektedir.

Vergisel teşvikler, belirli makro ekonomik hedeflere ulaşabilmek için, vergi kanunlarında değişiklik yapmak suretiyle bazı ekonomik unsurlara ya da faaliyetlere vergisel kolaylıklar ve ayrıcalıklar sağlamak şeklinde tanımlanabilir.¹¹ Vergi teşvikleri, karın düşük oranlı vergilendirilmesi, vergi tatili, hızlandırılmış amortisman, zararın ileriki yıllara aktarılması, ithal edilen makine, ekipman ve hammadde için indirimli gümrük

¹⁰ Dennis Swann, *The Economics of the Common Market*, London 1995.

¹¹ Serkan Benk, “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Vergisel Teşvikler”, *İş-Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Bursa 2008.

tarifesi ve katma değer vergisi istisnası gibi bir çok şekilde uygulanabilir. Vergisel teşvik araçları, en yaygın biçimde yatırımların ve istihdamın teşvikinde kullanılmaktadır.

Doğrudan finansal teşvikler, devlet tarafından ya da kamu kaynakları aracılığıyla firmaların doğrudan parasal olarak desteklenmesini içeren tedbirlerdir. Doğrudan finansal teşvikler, işletmelerin finansman giderlerini karşılamaya yönelik nakit hibe destekler, sübvans edilmiş borçlar, borç garantileri, istihdamı artırmaya yönelik nakit istihdam yardımları, düşük faizli ya da faizsiz kredi destekleri şeklinde uygulanabilir.

Tablo 1: Teşviklerin Kullanılan Araçlar İtibarıyla Sınıflandırılması

Teşvik Türü	Klasik Teşvikler			Yeni Nesil Teşvikler
	Vergisel Teşvikler	Doğrudan Finansal Teşvikler	Dolaylı Finansal Teşvikler	
Temel Özellikler	Genellikle belirli kriterlerin yerine getirilmesi kaydıyla otomatik olarak uygulanır. En yaygın biçimde yatırımların ve istihdamın teşvikinde kullanılır.	Genellikle seçici mahiyette uygulanır. Bazı durumlarda detaylı iş planları ve fizibilite etütleri istenilebilir. Pazarlık usulü ile destek miktarları belirlenebilir	Ortak kamu yararına hizmet edecek projelerde özel sektörün desteklenmesidir.	Yenilikçilik ve Ar-Ge faaliyetleri ve yığın ekonomilerinin artırılması için kullanılır. Firmalara orta ve uzun vadede kalıcı rekabet gücü kazandırmayı amaçlamaktadır.
Örnekler	Kurumlar vergisi indirimi, vergi tatili, hızlandırılmış amortisman, yatırım indirimi, sosyal güvenlik katkı payı indirimi, gelir vergisi indirimi, KDV ve gümrük vergisi muafiyeti	Hibe, sübvans edilmiş borçlar, borç garantileri, nakit istihdam destekleri, düşük faizli veya faizsiz krediler	Altyapı sübvansiyonları, ortak kamu hizmetlerine yönelik sübvansiyonlar, bireysel işgücü geliştirme programları	Girişimcilik programları, Ar-Ge teşvikleri, işgücü eğitimi, kuluçka merkezleri, KOBİ'lere danışmanlık destekleri

Kaynak: Chicago Metropolitan Agency for Planning, 2009:25.

Dolaylı finansal teşvikler, devletin yerel birimlerine, dernek veya sivil toplum kuruluşlarına kaynak aktarmasıyla dolaylı olarak özel sektörün desteklenmesine yönelik tedbirlerdir. Her türlü altyapı faaliyetinin ve genel ekonomik çıkar hizmetlerinin sübvansiyonu dolaylı olarak firmaların desteklenmesi kapsamında yer almaktadır. Ayrıca kamu kaynaklarının aracı kurumlara aktarılması vasıtasıyla işgücü eğitimi, rekabet öncesi Ar-Ge projeleri gibi faaliyetler de bu kapsamda değerlendirilebilir.

Son yıllarda teşvik tedbirleri sadece yatırım, istihdam ve ihracat gibi genel konuların dışında da kullanılmaya başlamıştır. Bilhassa yenilik faaliyetlerinin rekabet gücü açısından öneminin artmasıyla birlikte Ar-Ge faaliyetlerine yönelik destekler yaygınlaşmıştır. Ayrıca KOBİ'lerin gelişimleri ve yeni girişimlerin desteklenmesi ile rekabetin artması önem kazanmaya başlamıştır. Buna göre mevcut teşvik kategorilerinin yanında KOBİ'lere danışmanlık ve bilgi sağlama faaliyetleri, kuluçka merkezleri, işgücü eğitimi, Ar-Ge merkezlerinin desteklenmesi gibi tedbirler "yeni nesil teşvikler" olarak sınıflandırmaya dahil edilmiştir.¹²

AB'de devlet yardımları genel bir ayrımla dört başlıkta toplanabilir. Bunlardan birincisi, her üye devletin kendi uygulaması olan ve izlenmesine gerek olmayan küçük miktarlardaki "minimal yardımlardır (de minis aids). İkincisi, AB'nin tüm üye ülkeleri için genel olabilen "yatay amaçlara dönük yardımlardır (horizontal objectives aids). Üçüncüsü, geniş çaplı olarak uygulanan "sektörel yardımlardır.(sectoral aids). Dördüncüsü ise bölgesel farklılıkları gidermeye, bölgesel gelişme sağlamaya dönük "bölgesel yardımlardır. (regional aids).

Yatay amaçlara dönük yardımlar; araştırma-geliştirme, KOBİ, zor durumda olan işletmeleri kurtarma veya yeniden yapılandırma, risk sermayesi, çevrenin korunması, istihdam, eğitim, ticaret, enerji tasarrufu için yapılan devlet yardımları olarak söylenebilir.¹³

Sektörel yardımlar; tarım, balıkçılık, imalat sanayi, çelik, gemi imalatı, ulaşım, kömür madenciliği, diğer sektörler, basın ve kültür, turizm, finansal servisler için yapılan devlet yardımlarıdır.

Bölgesel yardımlar ise yaşam koşullarının çok düşük olduğu ya da ciddi işsizlik sorunlarının bulunduğu bölgeler ile diğer üye ülkelerin ekonomik çıkarlarını olumsuz yönde etkilemeden belirli bölgelerde belirli ekonomik etkinlikleri geliştirmek için yapılan devlet yardımlarıdır.

¹² Timothy J. Bartik, *Who Benefits From State and Local Economic Development Policies?*, Michigan 1991.

¹³ Mehmet Atilla Söğüt, *Avrupa Birliğinde Devlet Yardımları ve İmalat Sanayiinde Uygulamaları*, Ankara 2001, s. 29-31.

İKİNCİ BÖLÜM

REKABET GÜCÜ KARŞILAŞTIRMASI AÇISINDAN REKABET VE YENİLİK KAVRAMI

2.1. Rekabet Kavramı ve Rekabetin Önemi

Rekabetin bireyciliğe, özel mülkiyete, pazar ekonomisine dayanan serbest piyasa ekonomisine özgü bir kavram olduğu söylenebilir. Rekabet olgusu en temel anlamı ile girişimciler arasındaki yarışmayı ifade ederken; bu yarışma içinde girişimcilerin kaynaklarını verimli ve etkin kullanıp tüketicilere daha düşük fiyatla daha kaliteli mal ve hizmet sunması beklenir.¹⁴

İktisadi teoride rekabet kavramına değinilirken piyasalar ele alınmakta, tam rekabet ya da bunun karşıtı eksik rekabet piyasası argümanı açıklanmaktadır. Tam rekabet firmalar arası rekabete izin vermezken iktisadi teoride tam rekabet terimi günlük kullanımdan çok farklı bir anlam karşılığı bulur. Uygulamada girişimciler bu kavramı rekabetle eşdeğer kullanırlar. Teoride ise varsayımlarla birlikte tam rekabet firmalar arası rekabetin olmadığını söyler.¹⁵

Mikro iktisadın temellerini oluşturan Tam Rekabet Piyasası ve Eksik Rekabet Piyasaları tanımı Tam Rekabet piyasasının temel koşulları ve bundan sapmalarla açıklanır.¹⁶

Gerçek yaşamda bu piyasadan sapmalar daha çok görülür. Aksak Rekabet Piyasası örneklerini incelemek için ise Tam Rekabet piyasası koşullarının varsayımlarını oluşturan temel unsurlardaki gevşemeler incelenir. Bu gevşemeler bizi az sayıda firma arasında rekabet ya da Tekelci Rekabet Piyasaları gibi sapmalara götürür.¹⁷

Rekabet ekonomik çabaların etkin ve verimli devam ettirilebilmesi için gerekli bir unsurdur. Bu çerçevede rekabet herhangi bir kişi ve teşebbüsün yürüttüğü ekonomik faaliyetlerin başka kişi ve teşebbüslerce kısıtlanmadığı ve ekonomik faaliyetlerin etkin bir şekilde gerçekleştiği ideal ortamı temsil eder.¹⁸

Günümüze kadar gelen süreç içerisinde son çeyrek yüzyılda hızlı teknolojik gelişmelerde yaşananlar, ulusal ekonomilerin birleşmesini ve tek pazar haline gelmesini

¹⁴ Tuncay Songör, “Rekabet: Düzenlemeler ve Politikalar Kongresi, Piyasa Yapısı ve Rekabet Oturumu”, *Muğla Üniversitesi*, Muğla, 25-26 Eylül 2003.

¹⁵ Anna Koutsoyiannis, *Modern Mikro İktisat*, Ankara 1997, s.179.

¹⁶ James M. Henderson ve Richard E. Quant, *Mikro İktisat*, Ankara 1986, s.127.

¹⁷ Besim Üstünel, *Ekonominin Temelleri*, İstanbul 2003, s. 249.

¹⁸ Coşkun Can Aktan, *Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet*, Ankara 2004, s. 13.

zorunlu kılmaktadır. Adına küreselleşme dediğimiz bu değişim, üretim faktörlerini oluşturan piyasaların liberalleşmesini ve bütünleşmesini zorunlu kılmış ve bu anlamda artık dünya üzerindeki gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin dış ticaret politikaları ile mali politikalarını aşırı derecede birbirine bağımlı hale getirmiştir. Ticari ve finansal ilişkilerin gelişmesinde yaşanan gelişme, küreselleşmeye ivme kazandırdığı gibi ülkelerin bölgelerindeki ülkelerle daha yakından ilişkilere girmelerine zemin hazırlamaktadır.¹⁹

Küreselleşme sürecini başlatan ve akabinde gelişen bu olgunun temel dinamiği olan eğilimler sonucunda yaşanan değişimle; sanayi toplumundan bilgi toplumuna, emek yoğun teknolojiden sermaye yoğun teknolojiye, ulusal ekonomiden dünya ekonomisine, merkezi yönetim anlayışından yerel yönetim anlayışına, temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçiş gibi dönüşümler gerçekleşmektedir.²⁰

Küreselleşme sürecini hızlandıran gelişmelerde rol oynayan faktörleri yeni pazarların açılması, yeni aktörler, yeni normlar ve kurallar, yeni iletişim araçları olarak saymak mümkündür.²¹

Yeni pazarların açılmasıyla sanayi malları ve giderek tarımsal maddeler dışında bankacılık, sigortacılık, taşımacılıkta da küresel pazarlar sürekli bir büyüme içine girmiştir. Anti-tröst yasaları, şirket birleşme ve satın alımları yeniden düzenlenmiştir. Küresel tüketici pazarları artık küresel markalarla donanmıştır.

Yeni aktörler olan çok uluslu şirketler üretim ve pazarlama faaliyetlerini entegre ederken, dünya üretim faaliyetlerine de egemen durumdadırlar. Dünya Ticaret Örgütü (WTO) kendi kurallarını ulusal hükümetlere uygulatma gücüne sahip ilk uluslar arası örgüt olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası yargılama sistemleri hızla geliştirilmeye başlanmıştır. Uluslararası sivil toplum örgütleri patlama yaparak adeta uluslar arası bir ağ halinde çoğalmaktadır.

Yeni normlar ve kurallarla daha çok özelleştirme ve daha çok liberalleşme öngören pazar ekonomisi eskisinden daha çok yayılmaktadır. Demokrasinin siyaset rejimi olarak benimsenmesi yaygınlaşmaktadır. İnsan hakları ile ilgili uluslararası antlaşmalarla

¹⁹ Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, *Türkiye'nin Rekabet Gücü (AB, Ülkeleri, Japonya, ABD karşılaştırmalı)*, Ankara 1996, s. 5.

²⁰ Masum Türker ve Esin Okay Örener, *Türk Şirketlerinin Global Şirket Haline Gelmesi*, İstanbul 2004, s.18.

²¹ Erol Tümertekin ve Nazmiye Özgüç, *Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma*, İstanbul 2005, s. 33.

daha çok yaygınlaşmaktadır. Çok uluslu ticaret antlaşmalarına çevresel ve toplumsal hususlar da eklenmektedir.

Küreselleşme ve bilgi toplumunun oluşmasında teknolojik gelişmeler önemli bir itici güç oluşturmaktadır.²² Cep telefonları, faks makineleri, demir, hava ve kara yolları gibi yeni ucuz ve hızlı iletişim araçlarıyla daha ucuz taşımacılık, bilgisayar destekli tasarımların sayıları hızla artmaktadır.

Küresel ekonominin anahtar kavramı haline gelen rekabet, değişen dünya düzeninde sadece girişimlere özgü bir nitelik taşımamakta, bunun yanında uluslar, bölge grupları ve hatta kapitalist sistemlerle arasında bir bakış açısı bir vizyon olarak düşünülmektedir. Başka bir ifade ile üretimin temel koşulu ve itici gücü olan rekabetin tarafları; ülkeler, ülkelerin birleşerek oluşturmaya çalıştıkları bölgesel entegrasyonlar ve gün geçtikçe ekonomik, sosyal ve kültürel sistemleri kendisine destek olarak gören girişimlerdir. Bununla birlikte rekabet ortamının varlığı rakiplerin sayısını artırmaktadır.²³

Rekabet ortamında küreselleşme sonucu ortaya çıkan rekabet yeni rekabet alanları oluşturmayı gerektirmektedir. Son 20 yıl içinde teknolojik gelişmelerin yarattığı verimlilik artışı, dünya pazarlarının küreselleşmesi bilgi toplumuna geçiş aşamalarının yaşanması, ürün yaşamlarının giderek kısılması, pazara yeni ürünler sürme sürelerinin azalması ve sürekli değişen müşteri gereksinimleri, büyük işletmelerin kitle üretimi ile elde ettikleri rekabet üstünlüklerini ortadan kaldırarak küçük işletmelerin esnek ve dinamik yapısı sayesinde rekabet üstünlüğü kolayca elde edebileceği bir süreci başlatmıştır.²⁴

Uluslararası ticaretin dünya ekonomisindeki payının istikrarlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Dünya ticaretinde yaşanan bu büyüme eğilimin sonucunu uluslararası ticaret düzenlemeleri ve kurallarında da görmekteyiz. Dünya ticaretinde yaşanan bu gelişmenin en önemli nedeninin küreselleşme olgusu olduğu söylenebilir. Bu ticaret artışını destekleyen küreselleşmenin ivme kazanmasındaki en önemli etken mal, hizmet ve sermayenin ülkeler arasında serbestçe dolaşmasının önündeki engellerin mümkün olduğunca azaltılmış olmasıdır. Küreselleşme sürecinin doğal bir sonucu olarak,

²² Zafer Büyükçoban, “*Rekabet ve Hakim Durumdaki Kamu Teşebbüsleri Türk Telekom Örneği*,” Isparta 2006, s. 25.

²³ Z. Erdut, *Rekabetin İşgücü Piyasasına Etkisi*, İzmir 1998, s. 3.

²⁴ Gönül İpek, *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansmanı ve Rekabet Gücü Etkisi*, İzmir 2001, s. 42.

gelişmekte olan ülkelerin dünya ticaretinden aldıkları paylarda artış gözlemlenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin son on yıldaki ihracat performansındaki artış bir önceki on yıla oranla üç kat artmıştır.²⁵

Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bu artış ve dünya ticaret hacminin artmasına rağmen fırsatlar ülkeler arasında eşit dağılmamaktadır. Pazar ekonomisinde bir mübadele zinciri içerisinde mümkün olduğunca en yüksek kaliteyi sunan satıcılar ile bunun karşılığında en yüksek bedeli ödeyen alıcılar dev bir açık arttırma ortamında karşılaşılırlar. Üretici ve tüketicilerin kendi halinde rekabet ettikleri bu ortamda en iyi fiyat ve kaliteyi teklif edenler kazanır. Bu devasa açık arttırma ortamına kendi kişisel çıkarlarını yani karını arttırmak için giren firmalar, tüketici bireyler ve onların oluşturduğu toplumun menfaatlerine hizmet etmesinin sebebi aralarındaki rekabettir. Aralarında yaşanan mübadele ortamı ne kadar özgürleşirse, rekabetin de o kadar artacağı düşünülebilir.²⁶

Küreselleşme sonucu yaşanan bu sürecin en önemli sonucu, rekabetin giderek artmasıdır. Pazar ekonomisi ithalatın artan rekabeti nedeniyle iç piyasalarda baskıya ve huzursuzluğa sebep olmakta, hükümetlerin bu durum karşısında uluslar arası kurallardan dolayı yapmak zorunda olduğu yükümlülüklerin aksine korumacı ve kendi üretimini geliştirici politikalar uygulamasına neden olmaktadır.

Rekabetçi bir ekonomiye sahip olmanın en önemli yolu korumacılık ve kapalı bir ekonomi değil tam aksine, olabildiğince serbest ama verimliliğe, yerli kaynakların maksimum düzeyde değerlendirilmesine, katma değeri yüksek üretim yapısına geçişe imkan sağlayan politikaların uygulanmasıdır. Küresel pazarlarda yer edinmeyi sağlayan makro ekonomik istikrar için, tasarruf ve yatırımın arttırılmasını sağlayacak eğitimli bir işgücüne ve örgütlenmeye sahip olmak ve mevcut imkânlar ile en yüksek verimi elde etmek gerekmektedir.²⁷

Devlet yardım ve teşvikleriyle rekabetçi bir ekonomiye katkı sağlayabilmek için bazı şartlar bulunmaktadır. Devletin ekonomiye bu şekilde beklenen yararların elde edilip edilmediğine bakılması gerekmektedir.

²⁵ Barış Tekin, *Döviz Kurundaki Gelişmelerin Türkiye İmalat Sanayi İhracat Fiyatlarına Yansımaları*, İstanbul 2004, s. 15.

²⁶ Güneri Akalın, *Türkiye'de Ekonomi-Politik Kriz ve Piyasa ekonomisine Geçiş*, Ankara 2002.

²⁷ Mehmet Atalay ve Mustafa Turhan, "Küreselleşme, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türk İmalat Sanayi", *Planlama Dergisi*, Ankara 2002, s.79.

- Devlet yardım ve teşvikleri, üretim faktörlerini en verimli olacakları alanlara yönlendirmelidir.

- Devlet yardım ve teşvikleri, gelirin adaletli dağılımını sağlamalıdır.

- Devlet yardım ve teşvikleri, teknolojik ilerlemeyi hızlandırmalıdır.

2.2. Yenilik Kavramının Önemi

Yenilik kelimesi, ihtiyaca cevap verebilecek yeni kombinasyonlar oluşturabilme yeteneği diye kısaca tanımlanabilir. OECD ve Avrupa Komisyonu'nun birlikte yayınladığı Oslo Kılavuzu'nda yenilik kavramı “işletme içi uygulamalarda, işyeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir ürün (mal veya hizmet), süreç, yeni bir pazarlama yöntemi ya da yeni bir örgütsel yöntemin gerçekleştirilmesi” olarak tanımlanmaktadır. Oslo Kılavuzu'na göre yenilik, ürün yeniliği; süreç yeniliği; pazarlama yeniliği ve organizasyonel yenilik olmak üzere 4 başlık altında sınıflandırılmıştır.

Yenilik bir süreç gerektirir ve bu süreçte yeni buluşlar ekonomik anlamda hem yeniliğin kendisini hem de yeni kullanım alanlarının, uygulama olanaklarının ortaya konulmasını kapsar. Bu açıdan yenilik, ekonomik açıdan değerlendirilebilir buluşlar ya da sorunların yeni çözüm şekilleri olabilir.²⁸

Yenilikçi yaratıcı potansiyelin oluşumu insanların fikirlerini belirleyen rasyonel değerler ve sahip oldukları bilgi düzeyleri ile alakalıdır. Bilgi toplumu sürecinde ilerleyen toplumlar rakiplerine göre daha çabuk yenilik yaparak gelişmemiş ülkelerin rekabet olanaklarını elinden almaktadırlar. Bilgiye sahip toplumlar yenilik, verimlilik, rekabet gücü dâhil her türlü gücü belirleme ve hâkimiyet kurma fırsatına sahiptirler.²⁹

Yenilik en iyi yolu bulma becerisi olarak düşünülür. Yenilik ile şirketle ilgili herkes yani çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, finansman kaynaklarını besleyen enerjiyi üretebilir.³⁰ Yani yenilik sadece ürün ve pazarlama anlamında değil ilişkili çevrelerde kazanç sağlayan bütünsel bir yaklaşımdır.

Teknolojik gelişmenin rekabet ve ekonomik büyümenin attırılmasındaki önemi kavrandıkça fiyat rekabetinin kısa dönemli rekabet avantajı yanında, uzun dönemde

²⁸ Mustafa Kılıç, “İnovasyon ve İşletmeler”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1-2, Ankara 1989, s. 103-104.

²⁹ Orhan Savaş, “Yenilikçi Yaratıcı Potansiyelimizin Bilgi Toplumuna Uygunluğu Üzerine Bir Karşılaştırma”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, Bolu 2001, s. 140.

³⁰ Michael Gerber, *Girişimcilik Tutkusu*, İstanbul 1997, s. 127.

teknolojik gelişme ile sağlanacak katma değer artışı nedeniyle ortadan kalkacağı ortadadır.³¹

Bilgi teknolojilerine ve sistemlerine gereken ağırlığın verilmesi bunların işletmelere nasıl bir rekabet avantajı sağladığının bilinmesine bağlıdır. Bilgi ve iletişim sektörlerinde büyük gelişme sağlanmasının nedeni üretim yönetimi ve teknolojik verimlilik sağlanmasıdır diyebiliriz.³²

Schumpeter'e göre firmanın bir yaşam dönemi vardır. Bu dönem yeni, daha iyi veya daha ucuz bir ürün üretilmesiyle başlar ve rakiplerin piyasaya girmesiyle son bulur. Firmalar en karlı dönemini rakiplerinin daha ucuz ya da daha iyi ürünle piyasaya girmedikleri, yani yeni oldukları dönemde yaşarlar. Kar olmadan gelişme, gelişme olmadan kar olmaz.³³

Genelde işletmelerde yenilikçiliğin ortaya çıkmasında temel bazı problemler vardır. Aslında yenilikle sağlanacak iyi kazanç ve yüksek gelir ve tabii ki destek, prim ve fazla çalışmaya gerek kalmadan kendiliğinden temin edilen temiz paranın yöneticileri mutlu edeceği düşünülür.³⁴

Yöneticiler yenilikçi fikirleri işletmelerinin dışında tutmak için gereken zorluklara destek verirler. Çünkü yöneticiler için her yenilikçi fikir önerisi bir karışıklık göstergesidir. Bu anlayış biçimi hem kamuda hem de özel sektör yönetim üstlerinde, bir taraftan yenilikçi fikirler beklentilerine rağmen geçerlidir. Aslında yenilikçi fikirleri desteklemek yalnızca yönetici açısından değil aynı zamanda buluşçu açısından da zordur ve tehlikeyi göze almayı gerektirir. Yenilik sonucunda birçok şey yeni şeyler yüzünden feda edilir. Kar amacı güden firmaların yöneticileri, karlarının yükseltilmesinin geleneksel üretim yolları ve uyum, güç ve dayanışma gibi yönetim biçimlerini desteklerler. Fakat değişim ve yenilik kısa vadede öngörülemez ve yüksek maliyetli, problemlidir, kararsız ortam yönetimi rahatsız etmesine rağmen aksi yönde değişime karşı durmak ise karar vericiler için rekabet ortamında ölüm sessizliği ve durgunluğunu kabullenmeyi gerektirir.³⁵

³¹ Kerem Tomur, *KOBİ ler ve Rekabet Politikası De Minimis Kuralının Rekabet Hukukundaki Yeri, İşlevi ve Uygulama Prensipleri*, Ankara 2004, s.10.

³² Yusuf Cerit, "Bilgi Teknolojileri ve İstihdama Etkisi", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2001-1, Sayı 2, Bolu 2001, s. 155.

³³ Nuriye Zeynep Ökten ve Ali Acar Avcı, "Türkiye İmalat Sanayinde Schumpeterci Yaklaşımın Test Edilmesi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1, Adana 2004, s. 93.

³⁴ Mack Hanan, *Yarının Rekabeti*, İstanbul 1996, s. 45.

³⁵ Donald Cele, *Meslek intiharı*, İstanbul 1989, s. 196.

2.3. Yenilik ve Rekabet Gücü İlişkisi

Günümüzde yeni pazarlara girmenin, var olan pazardaki payının yükseltmenin, bunun sonucunda rekabet gücünü arttırmanın yolu yenilikten geçmektedir. Bir ülkede yaşam standardı ve refahı ancak rekabet gücünün artması ile gerçekleşir. Rekabet gücünü arttırmanın en önemli yolu da verimliliği sağlayan yenilikle gerçekleşir. İhracatı arttırmanın ve iç piyasanın gelişmesinin sürekliliğini sağlamanın en temel yolu rekabetin kaynağı yenilikle olur.³⁶

Rekabet gücünü etkileyen bilimsel buluş, yenilik ve yeniliğin yayılması firmalar ve ülkelerin uluslararası rekabetinde oldukça önemlidir. Bu önem temelde üç etmeden kaynaklanmaktadır:³⁷

- Üretim yöntemlerinde ortaya çıkan yenilikler mamullerin üretim maliyetini düşürdüğünden dolayı maliyet- fiyat avantajından dolayı rekabet gücü artmaktadır.
- Üretilen mallarda küçük yeniliklerin uygulanması sonucu malların kalitesinin artması sonucu ulusal ve uluslar arası pazarlarda çekicilikleri de artmaktadır.
- Kapsamlı yenilikler sonucu alınan patentler kısa sürelide olsa rekabetçi piyasalarda firmalara tekel kar kazandırmaktadır.

1970'ler sonunda başlayan yeni üretim sistemi ile yığın üretim sisteminden tam zamanlı üretim sistemine geçilmiştir. Bu üretim sisteminde firmanın rekabet stratejisi, ürün değişimine tepkinin hızlanması, güvenilir teslimat ve iyi kalite kontrolüne dayalıdır. Tam zamanlı üretim sisteminde rekabet gücünün sürdürülebilirliği çok önemlidir. Sürdürülebilir rekabet gücü açısından firmalar için en önemli stratejik araç firmaların yenilik yaratma kapasitesidir. Bu kapasiteyi belirleyen en temel kaynak bilgi, en temel süreç de öğrenmedir.³⁸

Rekabetin işletmelere kazandırdığı önemli bir kavram olan bilgi ve bilginin yönetilmesi ile kalite ve rekabetçiliğin anahtar yolu elde edilir. İşletmeler bilgi ve bilgi

³⁶ Şirin Elçi, *İnovasyon Kalkınma ve Rekabetin Anahtarı*, İstanbul 2006, s. 31.

³⁷ Orhan Çoban, *Türkiye Tekstil Endüstrisinin Üretim Yapısı ve Karşılaştırmalı Rekabet Gücü*, Sivas 2001, s. 82.

³⁸ Sedef Akgüngör vd., *Türkiye'de Meyve ve Sebze İşletme Sanayinin Avrupa Birliği Piyasasında Sürdürülebilir Rekabet Gücü Açısından Değerlendirilmesi*, Ankara 2001, s. 17.

yönetimine verdikleri önem oranında pazardaki rekabet paylarını arttırabilmekte ve gelişebilmektedirler.³⁹

Rekabet gücünü belirleyen faktörler günümüzde büyük bir oranda değişime uğramış, kalite ve düşük üretim maliyetleri 1990'lara kadar önemli bir rekabet gücü belirleyicisi iken günümüzde o kadar önemli değildir. Bunun yerine günümüz dünyasında yenilik yeteneğine sahip olunması ve bu yetenek ile elde edilen yeni ürünleri rakiplerden önce piyasaya sürmekle elde edilebilir. Artık otoriteler yeniliğin bir üretim faktörü olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yenilik faaliyetlerinin rekabet gücü üzerindeki etkisi değerlendirilirken bu konuda genelde Ar-Ge üzerinde durulmuştur. Rekabet gücü yüksek ürün ihraç eden ülkelerde Ar-Ge'ye önem verildiği, bu amaçla önemli harcamalar yapıldığı görülür. Özellikle yapılan araştırmalarda Ar-Ge'nin, rekabetçilikle, faktör yoğunluğundan daha güçlü bir ilişki kurduğu görülmüştür.⁴⁰

Dünyada bilginin önemi ve değerı giderek artmakta, yenilikçilik ve farklılık yaratma en önemli rekabet unsurlarından biri haline gelmektedir. Önümüzdeki dönemde, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler ile bilgiye dayalı üretim, büyümenin temel belirleyici gücü olmaya devam edecektir. Bu nedenle bazı teknolojik yatırımlar ve araştırma-geliştirme (Ar-Ge) faaliyetleri sadece serbest piyasa mekanizmasıyla değer, kamunun yönlendirici, düzenleyici ve destekleyici yaklaşımlarıyla da geliştirilmektedir. Bununla birlikte, birçok Ar-Ge çalışması ise uluslararası nitelik taşımakta ve çoğunlukla büyük küresel şirketler tarafından yürütölmektedir.⁴¹

2.4. Dünya Rekabet Ligi ve Türkiye

Dünyada rekabet ortamını şekillendiren unsurlar ve ülkelerle Türkiye'nin rekabet durumuna göz atmak faydalı olacaktır.

Rekabet gücünü ölçmeye dayalı geliştirilmiş ve genel kabul gören bir yapı olduğundan bahsetmek doğer değerdir. Ancak rekabet gücü ölçümü için yapılan anketlerde hangi faktörlere göre rekabet edildiğine bakıldığında belirli amaçlar doğerultusunda kabul edilebilir bilgilere ulaşılmaktadır. Bu çerçeve ile ele alındığında

³⁹ Murat Gümüş vd., "İşletmelerde Bilgi Kalitesi: Çanakkale'de Bulunan Turizm İşletmelerine Yönelik Bir Araştırma", *Bilgi Teknolojileri Kongresi, Pamukkale Üniversitesi*, Denizli 1-4 Mayıs 2003, s. 151-153.

⁴⁰ Hayriye Atik, *Yenilik ve Ulusal Rekabet Gücü*, Ankara 2005, s. 11-12.

⁴¹ Onuncu Kalkınma Planı, Kalkınma Bakanlığı, Ankara 2013.

rekabet gücünü etkileyen faktörler fiyat ve fiyat dışı olarak iki başlıkta sınıflandırılabilir.⁴²

Rekabet gücünü ifade ederken işletmelerde fiyat ve fiyat dışı unsurları çok sayıda etmen belirlemektedir. Bu etkili unsurlara kısaca değinecek olursak, işletmelerin maliyelerini oluşturan işgücü, hammadde, enerji gibi kalemler ya da fiyatlarını belirleyen maliyet ve kar ikilisine ek olarak ürün dışı imaj, servis ve benzeri hususları bir bütün olarak ele almak gerekir.⁴³

2.4.1. Dünya Rekabet Ligi

Avrupa Birliği ülkelerinde ilaç, temel kimya, deri ürünleri, büro ve bilgi işlem makineleri ile uzay ekipmanları üretiminde maliyetten kaynaklanan rekabet gücünde ABD ve Japonya'ya oranla nispi olarak verimlilik hızındaki artıştan kaynaklanan işgücü birim maliyetlerinde olumlu gelişmeler olmuştur. AB ekonomilerinde Ar-Ge ve yenilik önemli bir fiyat dışı yenilik faktörü olup, Avrupa sektörleri rakiplerine nazaran daha fazla ağırlık vermesine rağmen teknolojiyi doğrudan etkileyen ticari yenilikler konusunda rakiplerine göre yetersiz kalmıştır. Aynı şekilde AB'nin teknolojiye öncülük yaptığı sektör olmadığı gibi uzay teknolojileri alanı hariç elektronik alanında patent sayısındaki azalışa paralel hızlı bir düşüş vardır. AB'nin pek çok ileri teknoloji alanında durumunun kötü oluşu Ar-Ge sisteminin sorgulanmasına neden olmuştur.

ABD'nin 2006 yılında büyüme oranı %2,9 iken 2012'de %2,8 olarak gerçekleşmiş, 2013'te %1,9 tahmin edilerek rakipleri AB ülkeleri ve Japonya'ya oranla daha iyi bir büyüme performansı ve iç pazar genişleme trendi avantajını korumaktadır. Piyasa istikrarının önemli bir göstergesi olan işsizlik rakamlarına bakıldığında aynı sonuç çıkmaktadır. Genel olarak AB'nin rekabet gücünü kısa ve orta vadede artıramadığı görülmektedir.

⁴² Nazmiye Demir ve Nevda Atalay, *Şekerleme ve Çikolata Sanayinde Rekabet Gücü ve Pazarlama*, Ankara 2000, s. 16.

⁴³ A. Kibritçioğlu, "Uluslararası Rekabet Gücüne Kavramsal Bir Yaklaşım", *Verimlilik Dergisi*, Yayın no:1996/3, Ankara1996, s. 115.

Tablo 2: Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler (Yüzde Değişim)

	2011	2012	2013(1)	2013(2)	2013(3)	2014(3)
Dünya Hasılası	3,9	3,2	3,3	3,1	2,9	3,6
Gelişmiş Ekonomiler	1,7	1,5	1,2	1,2	1,2	2,0
ABD	1,8	2,8	1,9	1,7	1,6	2,6
Japonya	-0,6	2,0	1,6	2,0	2,0	1,2
Avro Bölgesi	1,5	-0,6	-0,3	-0,6	-0,4	1,0
Almanya	3,4	0,9	0,6	0,3	0,5	1,4
İşsizlik Oranı (Yüzde)						
Gelişmiş Ekonomiler	7,9	8,0	7,8	-	8,1	8,0
ABD	8,9	8,1	7,9	-	7,6	7,4
Avro Bölgesi	10,2	11,4	10,8	-	12,3	12,2
Genel Devlet Brüt Borç Stoku/GSYH (Yüzde)						
ABD	99,4	102,7	110,2	-	106,0	107,3
Avro Bölgesi	88,2	93,0	91,0	-	95,7	96,1

Kaynak: IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Ekim 2013

(1) IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Nisan 2013

(2) IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Temmuz Güncellemesi 2013

(3) Gerçekleşme Tahmini

ABD, elektronik ile ilgili alanlarda göreceli rekabet üstünlüğüne sahipken sadece uzay ekipmanlarında oldukça yüksek oranda karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir.

Japonya ulaşım alanları ve elektronik alanlarında yüksek düzeyde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. AB küçük sektörlerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahipken bu sektörler birbirleri ile bütünleştirilmesi olanaklı gözükmemektedir.

Dünya rekabet ortamına şekil veren ve incelenmesi gereken bir ülkede Asya devi Çin'dir. Çin Diğer dinamik Asya ülkeleri ve ABD, AB ve Japonya'yı yakalama yönünde hızla ilerlemektedir. Çin'in GSMH'sinde sanayi sektörünün (madencilik, imalat sanayi, elektrik-gaz-su dağıtımı, inşaat) payı 1990 da % 10 iken 2002 yılında %52 seviyesine ulaşmıştır. Çin 2002 yılında 50 milyar dolar yabancı sermaye yatırımı çekerken bu sıralamada en üst sıradadır. Çin'deki yabancı yatırımların kişi başına cirosuna bakıldığında bu ülkeye yabancı yatırımcıların düşük teknolojik ürün üretmek için yatırım yaptıkları söylemek de gerekmektedir.⁴⁴

Çin'in gelecek performansını şekillendirecek yüksek okullarda okumakta olan veya mezun olan insan sayısı ve doktora düzeyi ise ABD ve AB'ye oranla hala düşüktür. Çin de 1999 yılından itibaren araştırmacı sayısında büyük artış meydana gelmiştir. Bu ülkenin Ar-Ge'ye harcadığı bütçe Ar-Ge personeli sayısındaki artıştan hızlı bir şekilde artmıştır.

⁴⁴ TOBB, Çin: Bilgi Tabanlı Yükselen Ekonomi, Ankara 2005, s. 1.

Kuzey Afrika ve Ortadoğu'yu kapsayan 18 ülkeden oluşan bölgeye, yakın ekonomik ve sosyal özelliklerinden dolayı MENA⁴⁵ bölgesi denmektedir. MENA bölgesinin temel sorunları;⁴⁶

- Ekonomileri petrol gelirlerine aşırı bağımlıdır.
- Ekonomilerinden enerji ve kamu sektörünün ağırlığı yüksektir ve farklılaşmaya gidememişleridir.
- Sınırlı bir imalat ve özel sektör varlığına sahiptirler.
- Ekonomilerinin verimlilik ve rekabet güçleri oldukça düşüktür.
- Ekonomilerine siyasi yapı, istikrarsızlık ve güven sorunları hâkimdir
- Bunun sonucu da küresel alanda sağlanan gelişme ve büyümeden hiç pay alamamışlardır.

Bu bölgede tek gelişmiş ülke İsrail'dir. Mısır, Ürdün, Lübnan, Fas, Tunus nispeten diğerlerine göre daha iyi konumdadır. MENA bölgesi petrolde tartışmasız üstünlüğüne rağmen yapısal sorunlar ve düşük verimlilik düzeyinden dolayı 1960–1990 döneminde verimlilikte düşüş gösteren tek bölgedir. 2001 yılında Dünya Bankası “Dünya Kalkınma Raporu”na göre, bu bölgede kişi başına ortalama gelir 2.595 dolar iken dünya nüfusunun yarısını barındırırken dünya cirosundan %2,5 pay almıştır. Ekonomilerinde rekabetçi bir özel sektör yaratamamış olmaları, sanayileşmenin sınırlı olması, yenilikçi ve yaratıcı yüksek verimlilikle çalışan imalat ve hizmet sektörünün yetersiz olması, rekabet ve girişimcilik ortamının olmaması ve son olarak uluslar arası kurallara uyum zayıflığı gibi yapısal sorunlar nedeniyle rekabet liginde konumunu geride bırakmıştır.

Küresel Rekabet Raporu Dünya Ekonomik Forumu tarafından yaklaşık 30 yıldır ülkelerin dünya ekonomisi içerisindeki rekabet düzeylerini ve özelliklerini inceleyen bir çalışmadır. Raporda hesaplanan Küresel Rekabet Endeksi ülkelerin rekabet gücünü ölçmeyi amaçlamaktadır. Endeks, üç ana başlık ve 12 alt başlık altında 111 değişkenden oluşmakta ve 144 ülkeyi kapsamaktadır. Alt endekslerden ilki kurumsal yapı, altyapı, makroekonomik istikrar ile sağlık ve temel eğitim'e ait veriler bir araya getirilerek oluşturulan üretim faktörleri odaklı ekonomilerdir. İkincisi, yüksek öğrenim ve hizmet içi eğitim, ürün piyasalarının etkinliği, emek piyasalarının etkinliği, finansal piyasalarının

⁴⁵ MENA Ülkeleri: Libya, Fas, Cezayir, Mısır, Tunus, Suriye, Irak, İran, Lübnan, İsrail, Ürdün, S. Arabistan, Kuveyt, Umman, Katar, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri ve Yemen'dir.

⁴⁶ Fuat Gürlesel ve Kerem Alkin, *Ortadoğu'da Güvenlik; Nereye Kadar*, İstanbul 2004, s.13.

gelişmişliği, teknolojik altyapı ve pazar büyüklüğü verilerinin bir birleşimi olan verimlilik odaklı ekonomiler; sonuncusu ise iş dünyasının gelişmişlik düzeyi ve yeniliğe (inovasyon) ait verileri kapsayan yenilik ve çeşitlilik faktörleri (inovasyon odaklı ekonomiler)'dir.

2012-2013 dönemi için 5 Eylül 2012 tarihinde açıklanan Küresel Rekabet Raporu'nda dünya ekonomisindeki temel sorunlarla ilgili şu tespitler yapılmıştır:

Son iki yıldır büyüme düşük seviyededir ve büyüme hala eşitsiz dağılmaktadır. Yüksek işsizlik ve sosyal sorunlar politikacıların karar alma süreçlerinin önünde ciddi bir engeldir. Ekonomi yönetiminde siyasi karar mekanizmaları zayıftır. Avrupa, ABD ve Çin kaynaklı sorunlar (Çin'de şişen gayrimenkul fiyatları, AB'nin çevre ülkelerindeki bankacılık sisteminin erimesi) tüm dünya ekonomilerini olumsuz etkilemektedir.

Raporda rekabet gücü açısından öne çıkan üç temel bulgu şunlardır:

i) Avrupa ülkeleri arasında rekabetçilik farkı büyümektedir. Rekabet gücü açısından dünyada bölgelerarası ve bölge içi refah eşitsizlikleri dünya refahının geleceğini tehdit etmektedir.

ii) Rekabetçilik sıralamasındaki yeri bir miktar gerilemesine rağmen, ABD ekonomisi hala dünyanın yenilik merkezi olma durumunu sürdürmektedir.

iii) Yükselen büyük ekonomiler arasında rekabet gücü en yüksek ülke Çin gözükmektedir. Hindistan ve Rusya gerileme göstermiştir.

Rekabet gücünün bölgelere göre değişimi şöyledir:

i) İsviçre endeks sıralamasında arka arkaya dört yıldır ilk sırada yer almaktadır. Singapur ikinci, Finlandiya üçüncü ve İsveç dördüncü sıradadır. Kuzey ve Batı Avrupa ülkeleri ilk 10 ülke içinde ağırlıklı yer almıştır. Hollanda beşinci, Almanya altıncı ve İngiltere sekizinci sıradadır. Rekabet gücü en yüksek ilk on ekonomi içinde ABD yedinci, Hong Kong dokuzuncu ve Japonya onuncu sırada yer almaktadır.

ii) BRICS⁴⁷ ülkeleri farklı rekabet performansları göstermişlerdir. Çin biraz gerileme kaydetmesine rağmen, bu ülkeler içinde hala lider konumdadır. Brezilya ve Güney Afrika ilerleme göstermiş, fakat Rusya ve Hindistan gerilemiştir.

⁴⁷ BRICS Ülkeleri: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika.

iii) ABD'nin rekabet gücünün son dört yıldır düşüş göstermesinde kamu güvenilirliğinin ve hükümet etkinliğinin azalmasının önemli etken olduğu belirtilmektedir. Buna rağmen, ABD dünyadaki yenilik merkezi konumundadır.

iv) İsviçre ve Kuzey Avrupa ülkeleri güçlü rekabetçilik özelliklerini devam ettirmektedirler. Güney Avrupa ülkeleri olan İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan'ın makro-ekonomik dengesizlikler, zayıf finansman yapıları, katı emek piyasaları ve yenilik alanındaki zayıflıkları rekabet güçlerini düşürmüştür.

v) Singapur başta olmak üzere Hong Kong, Japonya, Tayvan, Çin ve Güney Kore'den oluşan Asya ülkeleri ilk 20 ülke arasında yer almaktadır.

vi) Dikkat çeken bir diğer nokta ise Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt gibi bazı Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin sosyal ve politik sorunlarına rağmen rekabet gücünün yüksek olmasıdır.

vii) Latin Amerika'da ise başta Şili olmak üzere, Panama, Brezilya, Meksika ve Peru'nun rekabet güçlerinde ilerleme sağlanmıştır.

2.4.2. AB Ülkelerinin Rekabet Gücünün Değerlendirilmesi

Avrupa'nın çevre ülkelerinde yaşanan finansal zorlukların yol açtığı borç sorunu devam etmektedir. Yüksek kamu borcu, düşük büyüme ve politik belirsizlikler avronun geleceğini ciddi biçimde tehdit etmektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinin sürdürülebilir olmayan borç yapıları nedeniyle IMF'ye muhtaç olmasının rekabetçilik için büyük önem taşıyan makroekonomik (yatırım kararları, kamu hizmetler gibi) koşulları zayıflattığı görülmektedir. Diğer kritik konu ise Avrupa'da genç işsizliğinin yükselmesinin emek piyasası etkinliği zayıflatması, AB ülkelerinin rekabet gücünü olumsuz etkilemesidir.

İsviçre, Finlandiya ve İsveç rekabetçilik açısından dünyanın en önde gelen ülkeleridir. Rekabet konusunda hemen tüm konularda oldukça gelişmiş durumdadırlar. Hollanda'nın rekabetçilik sıralamasında giderek yükselmesi (5.sıra) dikkat çekmekte ve bunun nedenleri olarak; iş yapma koşullarını geliştirmesi, teknolojik yenilikleri üretime dahil edebilmesi, eğitim ve sağlık konusunda gelişmeler göstermesi ve etkin piyasa koşullarını geliştirmesi gösterilmektedir. Almanya 6. sırasını korumaktadır. Özellikle altyapı, yenilik açısından dünyanın en iyi ekonomileri arasındadır. Almanya'nın en ciddi sıkıntısı emek piyasalarındadır. 144 ülke arasında en katı emek piyasasına sahip ülkeler arasındadır. Birleşik Krallık 2 sıra ilerleyerek 8. olmuştur. Sonuçta, en rekabetçi 20

ekonominin 10'u Avrupa'dadır; İsviçre (1. sırada), Finlandiya (3), İsveç (4), Hollanda (5), Almanya (6), Birleşik Krallık (8), Danimarka (12), Norveç (15), Avusturya (16) ve Belçika (17). AB ülkeleri arasında rekabetçilik açısından sorunlu ülkeler içinde Yunanistan (96), Portekiz (49), İtalya (42) ve İspanya (36) öne çıkmaktadır. Sıralamada en çok gerileyen Avrupa ülkesi Macaristan olmuştur; 48. sıradan 60. sıraya düşmüştür. Diğer gerileyen Avrupa ülkeleri, Yunanistan 90'dan 96'ya, Hırvatistan 76'dan 81'e, Portekiz 45'den 49'a, Danimarka 8'den 12'ye ve Fransa 18'den 21'e gerilemiştir. Krize rağmen İrlanda iki sıra (29'dan 27'ye) ve İtalya bir sıra (43'den 42'ye) ilerlemiş ve İspanya ise yerini (36) korumuştur. Öte yandan, Bulgaristan (74'den 62'ye), Bosna (100'den 88'e), Litvanya (64'den 55'e) sıralamada en çok yükselen Avrupa ülkeleri olmuştur.

Sonuç olarak Raporda, Avrupa konusunda dikkat çeken değerlendirme, başta Avrupa olmak üzere bölge içi ve bölgelerarası rekabet farklarının küresel düzeyde yaşanan krizin temel nedenlerinden biri olduğu ve geleceğin görünümünü etkilediğidir.

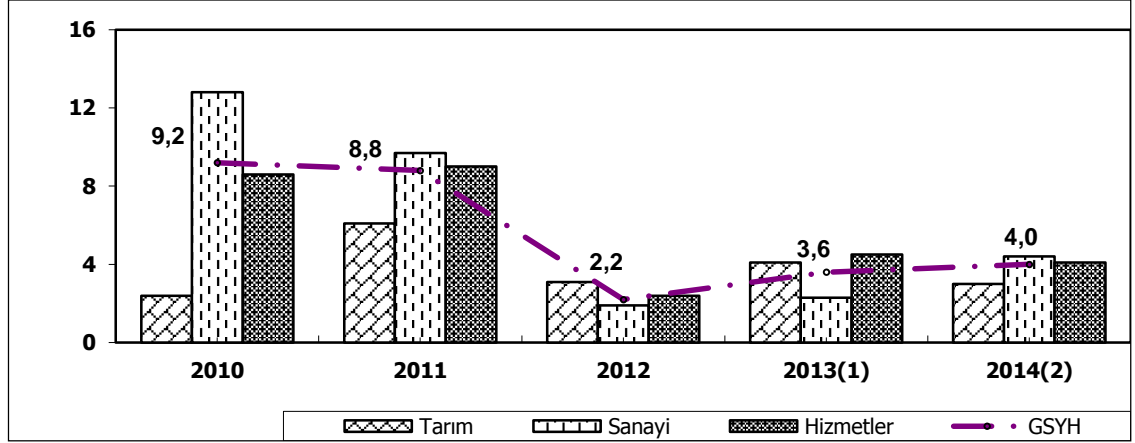
2.4.3. Türkiye'nin Rekabet Gücü ve Dünya Rekabet Ligindeki Yeri

Türkiye ekonomisinin dünya mal ve hizmet piyasaları ile eklemlenmeye başladığı 1970'lerden itibaren ilk dönemlerde cılız artışlar gösteren dış ticaret hacmindeki değişim 1990'larda ve 2000'lerde ciddi ivmelenme kaydetmiştir. 1970'lerdeki ağırlıklı olarak tarımsal ürün yapısından 1980'lerde emek-yoğun, geleneksel sektörlerle ve 1990'larda orta-düşük, orta yüksek teknolojiye kayan ihracat yapısı, ekonomideki üretici sektörlerin geçirdiği dönüşümü temsil etmektedir.⁴⁸

Türkiye'nin sektörel değerlendirmesini incelediğimizde aşağıdaki grafikteki 2010-2011-2012-2013 büyüme hızları açısından sektörlerin nasıl bir değişim sürecini yakaladığını görebiliriz.

⁴⁸ Erinç Yeldan vd., *Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Hangi Türkiye? Cilt 1: Makro/Bölgesel/ Sektörel Analiz*, İstanbul 2012, s. 51.

Grafik 1: Türkiye’de Sektörel Büyüme Hızları (Sabit Fiyatlarla, Yüzde Değişme)

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK
(1) Gerçekleşme tahmini, (2) Program

Türkiye ekonomisinde son yıllarda yaşanan gelişmelere bakıldığında, aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi küresel ekonomik krizden sonra 2010 ve 2011 yıllarında yaşanan güçlü toparlanmayla birlikte 2012 yılında ekonomik aktivitede tedrici bir yavaşlama ortaya çıkmıştır. Böylece, Türkiye ekonomisi 2012 yılında reel olarak yüzde 2,2 oranında büyümüştür.

Tablo 3: Türkiye Ekonomisi için Temel Ekonomik Göstergeler

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013(1)	2014(2)
BÜYÜME VE İSTİHDAM (Yüzde Değişme)								
Toplam Mal ve Hizmet İhracatı	7,3	2,7	-5,0	3,4	7,9	16,7	0,5	6,8
Toplam Mal ve Hizmet İthalatı	10,7	-4,1	-14,3	20,7	10,7	-0,3	6,1	3,6
GSYH	4,7	0,7	-4,8	9,2	8,8	2,2	3,6	4,0
GSYH (Milyar ABD Doları, Cari Fiyatlarla)	648,8	742,1	616,7	731,6	774,0	785,7	822,8	867,3
Kişi Başı Milli Gelir (GSYH, ABD Doları)	9 240	10 438	8 559	10 022	10 466	10 497	10 818	11 277
Kişi Başı Milli Gelir (SAGP, GSYH, ABD Doları)	13 895	15 021	14 415	15 775	17 034	18 125	18 735	19 583
Nüfus (Yıl Ortası, Bin Kişi)	70 215	71 095	72 050	73 003	73 950	74 855	76 055	76 911
İşsizlik Oranı (Yüzde)	10,3	11,0	14,0	11,9	9,8	9,2	9,5	9,4
DIŞ TİCARET (Milyar ABD Doları)								
İhracat (FOB)	107,3	132,0	102,1	113,9	134,9	152,5	153,5	166,5
İthalat (CIF) (4)	170,1	202,0	140,9	185,5	240,8	236,5	251,5	262,0
Dış Ticaret Dengesi	-62,8	-69,9	-38,8	-71,7	-105,9	-84,1	-98,0	-95,5
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)	-5,8	-5,4	-2,0	-6,2	-9,7	-6,1	-7,1	-6,4
Dış Ticaret Hacmi / GSYH (%)	42,7	45,0	39,4	40,9	48,5	49,5	49,2	49,4

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2014 Yılı Programı

Ekonomik aktivitenin tedrici olarak canlanmaya başlamasıyla 2013 yılının birinci çeyreğinde GSYH yüzde 2,9 oranında artarken, canlanmanın ikinci çeyrekte de devam etmesiyle yılın ilk yarısında yüzde 3,7 oranında büyüme kaydedilmiştir. Yukarıdaki

tabloda görüldüğü üzere 2014 Yılı Programında 2013 yılı için GSYH'nin yüzde 3,6 büyüyeceği öngörülmüş olmakla birlikte TÜİK tarafından Mart 2014 sonunda yapılan açıklamaya göre 2013 yılı GSYH büyümesi yüzde 4 olarak gerçekleşmiştir.

Ekonomik aktivitedeki ılımlı canlılığın devam etmesi ve beklenen GSYH artış hızının, 2014 yılında da yüzde 4 olması hedeflenmektedir.

Uluslararası piyasalarda rekabet gücünü gösteren en önemli parametrelerden birisi döviz kuru endeksidir. Merkez Bankası tarafından 1995 yılı baz alınan endekste TL başlangıç değeri 100 olarak kabul edilmekte ve her geçen yıl 100 rakamına göre reel değişim izlenmektedir. Bu baz yılı değerinde artma yada azalmaya göre ihracat yapan sektörlerin rekabet gücüne sahip olup olmadığı değerlendirilir. Merkez Bankası verilerine göre 1996 yılında 100 olan endeks, sürekli artarak 2006 yılında ortalama 145 seviyesine ulaşmış, kriz yılında dahi bu rakam gerçekleşen devalüasyona rağmen baz yılı rakamına geri dönmemiştir. Kurların bu artışı ihracatçı sektörlerle rekabetçi avantaj kaydettirmektedir.⁴⁹

Birim işgücü başına yapılan maliyet endeksine yönelik bir çalışmada Türkiye'de üretilen mal ve hizmet başına işgücüne göre Türkiye'nin rekabet gücünün bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre Türkiye'de sanayi işgücü verimliliği 1999–2003 yılları arasında %27,8 artarken, dolar bazında kişi başına düşen ücret %2,6 oranında gerilemiştir. Yani dolar bazında ürün başına düşen birim ücret maliyeti ticari ortaklarımızda %22 azalırken, Türkiye'de % 24 artmıştır. Bunun temel nedeni ise ticari ortaklarımızda ücretler pozitif yönde artarken verimlilik artışının ülkemizden daha az gerçekleşmesidir.

Endekse göre şu söylenebilir ki; Türkiye'de işgücü verimliliği ve ücret yönünden ticari ortaklarına kıyasla rekabet gücü artmıştır.⁵⁰

Türkiye'deki imalat sanayisinin genel durumuna bakılarak imalat sanayimiz hakkında şunları söyleyebiliriz;⁵¹

- Türkiye tekstil, gıda, demir çelik başta olmak üzere sanayi sektörlerinde 1980 sonrasında ucuz işçilik ile üretim yaparak rekabet avantajı sağlamakta idi. Ancak bu avantajlar işçi maliyetlerinde artışlarla birlikte Asya Pasifik, Doğu Avrupa, Balkan ve

⁴⁹ Hedef, *Rekabet Ama Nasıl?*, Sayı 134, İstanbul 2005, s. 41.

⁵⁰ Nur Keyder, *Türkiye'nin Uluslararası Rekabet Gücü Ölçütü: Reel Kur İle Birim Maliyet Endeksi Tabanlı Rekabet Endeksi Karşılaştırması*, Ankara 2004, s. 41–46.

⁵¹ Sadi Uzunoğlu vd., *Dış Rekabet Baskısındaki Sektörlerde Maliyet Profili*, İstanbul 2001, s.178.

Afrika ülkelerinin aynı ürünlerde daha düşük işçi maliyetlerine sahip olması nedeniyle ortadan kalkmaktadır.

- Türkiye işgücü maliyetlerinde yükselmelere rağmen yüksek katma değerli ürünler üretimine geçememiştir. Ürün gamında yatay olarak aynı sektörlerde yüksek katma değerli ürünlere, dikey anlamda ileri teknoloji içeren sanayi kollarına bilgi işlem, iletişim, mikro elektronikler, gen mühendislikleri gibi sektörlere sıçrama yapamamıştır.

Türkiye’de devletin enerji kapasitesini artırmak için gerekli yatırımlara finansman ayıramaması ve hali hazırda mevcut enerji tesis ve kaynaklarını rasyonel ve ekonomik esaslara göre işletememesi sonucunda gelişmiş ülkelere göre enerji maliyetleri oldukça yüksek düzeyde bulunmaktadır. Sonuç olarak girdi maliyetlerinin önemli bir kısmını oluşturan enerji maliyetinin yüksekliğinden dolayı rakiplerine göre rekabet gücü kaybı gerçekleşmektedir.

Türk bankacılık ve finans sektörünün kendi yapısal sorunlarının yanı sıra, geçmişten günümüze süre gelen makro ekonomik istikrarsızlık ortamı, sektörde kısa vadeli bir bakış açısına neden olmuştur. Ülkemizde tasarruf oranının düşüklüğü, sermaye birikiminde yaşanan aksamalar ve yaşanan krizler sektörün öz kaynak probleminde bir gelişme sağlanmasına pek olanak vermemiştir. Finans piyasalarının yeterince ve etkin çalışmamasında kamu fon ve kaynaklarının sistem üzerinde yarattığı olumsuz etki de önemlidir.

Ülkemiz son on yılda mali piyasaların düzenlenmesi, denetimi, gözetimi ve yasal altyapısının oluşturulması açısından önemli mesafe kat ederek diğer ülkelere kıyasla avantajlı konuma gelmiştir. Görece güçlü bankacılık ve finans yapısına sahip olmakla birlikte, Türkiye’de sermaye akımlarının olumsuz etkilerini en aza indirebilmek için, finansal piyasaların daha da güçlendirilmesi ve derinleşmesinin sağlanması, orta vadede mali disiplinin ve finansal istikrarın korunması, yüksek cari açık riskinin azaltılması ve ülkemizin uluslararası yeni düzenlemelere uyum kapasitesinin artırılması gereklidir.⁵²

Gerçekleştirilen yapısal reformlar neticesinde oluşan güçlü finansal yapının devamı için asgari yasal oranın çok üzerinde bir sermaye yeterlilik rasyosunun uygulanması ve varlıkların risk ölçümlerinin daha ihtiyatlı yapılması, etkili düzenleyici

⁵² Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı, Ankara 2013, s. 7, m. 27.

bir yapıda faaliyet gösteren Türk bankacılık sektörünü, küresel krizin olumsuz etkilerinden korumuştur.⁵³

Türkiye’de kamunun ve özel sektörün Ar-Ge faaliyetlerine ayırabildiği kaynaklar son on yılda çok artmasına rağmen yeterli değildir. Rekabet gücü için gerekli teknolojinin gelişmesi ve yeniliklerin yapılabilmesi için Ar-Ge faaliyetleri oldukça önemlidir. Ülkelerin rekabetçi yapıları karşılaştırılırken kullanılan milli gelir Ar-Ge oranı ülkemizde gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerle karşılaştırıldığında kişi başına düşen Ar-Ge oranı düşüktür.⁵⁴

Türkiye ekonomisindeki gelişmişlik düzeyi, kişi başına düşen gelir düzeyi bakımından üzerinde durulması gereken konulardan birisi de son yıllarda ülkemizde çok tartışılan “orta gelir tuzağı”⁵⁵ kavramıdır. Ekonomiler orta gelir düzeyine yaklaştıkça, artık tarımdan kente işgücü transferine ve sermaye yatırımlarının uyardığı yüksek karlara dayanan görece kolay büyüme kaynakları uyarıcı gücünü yitiriyor; teknolojiler olgunlaşıyor, giderek eskiyor. Sermayenin karlılığı düşüyor; işgücü ve doğal kaynakların sömürülmesine dayanan ilkel sermaye birikimi ivme kaybediyor. Bu noktadan sonra büyümenin kaynakları artık sermayenin yeni yatırımlarından değil, üretkenlik kazanımlarından gelmek zorunda. İktisatçılar, orta gelir düzeyinde yaşanan bu tıkanıklığı “orta gelir tuzağı” olarak yorumluyor. İktisat tarihi, sanayi devriminin ilk öncüleri olan kıta Avrupası ile birlikte ABD, Kanada ve Avustralya dışında geç sanayileşen ülkelerden sadece Japonya ve Güney Kore’yi orta gelir tuzağından çıkabilen ülkeler olarak değerlendiriyor.⁵⁶

Dünyada ülkelerin kendilerini karşılaştırabilecekleri belirli kriterler belirlenmiş, her yıl düzenli olarak bu alanda kriterleri baz alan önemli çalışmalar bulunmaktadır.

Merkezi İsviçre’nin Lozan kentinde bulunan Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (International Institute for Management Development) (IMD), dünyadaki ülkelerin rekabet gücü sıralamasını her yıl Dünya Rekabet Yıllığı (Competitiveness Year Book) yayını ile açıklamaktadır. Bu sıralamayı belirlerken şu unsurları göz önünde bulundurmaktadır, ülkelerin GSMH büyüklükleri, nüfus, verimlilik, dış ticaret

⁵³ Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı, Ankara 2013, s. 78, m. 498.

⁵⁴ Tülin Güventürk, *Gümrük Birliğinde Sanayinin Rekabet Edebilirliği*, Adana 1996, s.78.

⁵⁵ Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley Ekonomi Profesörü Barry Eichengreen ve arkadaşları orta gelir tuzağını üç ana kıstas aracılığıyla değerlendiriyor: Fert başına gelir düzeyinin 16 bin dolara yükselmesi, fert başına gelirin ABD düzeyinin yüzde 58’ine ulaşması ve ülke içinde imalat sanayinin toplam milli gelirin yüzde 23’üne ulaşması.

⁵⁶ Erinç Yeldan vd., *a.g.e.*, s. 25.

büyüklikleri, Ar-Ge harcamaları, kısa vadeli faiz oranları, piyasa ekonomisi kuralları, vergi düzenlemeleri, uluslar arası hukuk kurallarına uyum, kamunun ekonomideki rolü ve kamu düzenlemeleridir.

Dünya ekonomisinde rekabet halinde olan ülkelerin bazı sektörlerde gösterdikleri performans şaşırtıcıdır. Bazı ülkeler “Örneğin İsviçre’nin çikolata endüstrisinde neden bir numara olabildiğini, Japonların sanayi robotlarında nasıl olup da ilk sıraya yükselebildiğini, yine Almanya’nın yüksek performanslı otomobil endüstrisinde, ABD’nin de bilgisayar endüstrisinde nasıl kalıcı bir başarı sağlayabildiğini açıklamak oldukça zordur. Bir ülkenin belirli bir endüstride nasıl uluslararası ve kalıcı bir başarı kazandığı sorusuna daha önceleri verilen cevap, o ülkelerin mukayeseli avantajlara sahip olması, beşeri ve doğal kaynaklarının bolluğunun ve nispeten ucuz elde edilebilirliğinin sonuçta o ülkenin ihraç fiyatlarına yansıtması olarak açıklanmaktaydı.

Ülkelerin bazı sektörlerde yakaladıkları başarıları klasik teoriler açıklamaya yetmemektedir. Ancak ülkelerin sahip olduğu güçlü ve zayıf, fırsat ve tehditler ile incelenmesi bizi daha mantıklı yola sevk edecektir. SWOT (güçlü, zayıf, fırsat, tehdit: GZFT) analizi ile kavramsal olarak stratejik yönetim biçiminin önemli bir adımı oluşturulmaktadır. Bu yönetim yaklaşımın da her hangi bir yapının uzun dönemde başarıya götüreceği olan stratejinin belirlenmesi açısından son derece önemlidir.

Türkiye; Avrupa, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’daki büyük piyasalara yakınlık, 76 milyonluk bir iç piyasa, göreceli düşük işgücü maliyetleri, iyi eğitilmiş yönetici sınıfı, sağlam bir telekomünikasyon alt yapısı gibi avantajları ile yatırımcılar açısından cazip bir ülke görünümü sergilerken diğer açıdan kendini çok başarısız bir yabancı yatırım performansına mahkûm eden baskın karakterli zayıflıkların bir arada olduğu bir ülke görünümü sergilemektedir.⁵⁷

Güçlü ekonomilerin temel dayanağının rekabetçi üretim ve ihracat olduğu düşünüldüğünde, Türkiye’nin temel stratejisini belirlemek ve yeniden yapılanmak için politika belirlemesi gerekmektedir. Bu anlamda üretim artırılmalı, rekabetçi üretim dallarına destek verilmeli, ihracatı sürdürülebilir bir şekilde artırılması için ulusal politikalar oluşturulmalıdır. Devlet yardımları da bu hususları güçlendirecek şekilde kurgulanmalıdır.

⁵⁷ Birol Kovancılar, *Ülkemizde Yatırım Ortamının İyileştirilmesi, Yatırımların Teşviki ve Avrupa Uygulamaları Çerçevesinde Alternatif Modeller*, İstanbul 2003, s. 15.

Rekabetçi bir ekonomik yapının ana kaynağı olan küreselleşme ile birlikte genel ekonomik ve sosyal alanlarda yapılanların yanında işletmelere yönelik rekabet stratejilerinin oluşturulması önemli değişim ve gelişimleri zorunlu kılmıştır. Bu yeni yapılanma ile birlikte esnek üretim yapabilen teknolojik ve ekonomik yeniliklere ayak uydurabilen ve bilgiye daha hızlı ve doğru ulaşabilenler tartışmasız rekabet üstünlüğünü kazanmışlardır. Bu aşamada ülkemizde de firmaların rekabet güçlerini arttıracak yeni yöntem ve uygulamaları kullanmaları gerekmektedir.⁵⁸ Ar-Ge, teknoloji ve yenilik yardımlarının bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de son yıllarda artmış olması bu amacı gerçekleştirmeye yöneliktir.

Enerji fiyatları konusunda Türkiye'nin OECD ülkeleri içinde en pahalı ülkelerin başında geldiği düşünüldüğünde Türkiye'nin rekabetçi olduğu geleneksel sektörler; dokuma giyim işlenmiş gıda cam gibi sektörlerin yenilikçi ve teknolojik yapıyı destekleyen elektrik-elektronik, kimyasallar, ulaşım araçları, eczacılık, tarımsal hibrit tohumları, fiber optik ağlar ve nano teknoloji gibi geleceğin stratejik sektörlerine yönelmesi gerekmektedir. 10. Kalkınma Planı'nda da Türkiye, OECD tarafından yapılan sektörlerin teknolojik sınıflandırmasında Orta-Yüksek ve İleri Teknolojili sektörlerle geçmeyi hedeflemektedir. Ülkemizdeki üretim ve ihracat daha çok, düşük ve orta-düşük teknolojili sektörlerdir. 2023 hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi ve ülkenin rekabetçi bir yapıya kavuşabilmesi için düşük teknolojili sektörlerde katma değeri yüksek ürün desenlerine geçilebilmesi ve yine teknoloji düzeyi yüksek sektörlerin yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır. TÜBİTAK başta olmak üzere Ar-Ge, teknoloji ve yenilik desteklerinin sürekli artması, üniversite ve araştırma enstitüleri bünyesinde büyük çaplı araştırma merkezlerinin kurulmasının desteklenmesi bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik önemli gelişmelerdir.

Orta yüksek ve orta düşük teknoloji sektörlerin geleneksel sektörlerle göre üretim ve katma değer içerisindeki alacağı payı görece daha yüksek olacağı söylenebilir. Bu açıdan Türkiye'nin milli gelirinin yüksek oranda ve sağlıklı bir şekilde arttırabilmek, bunun yanında uluslararası piyasalarda rekabetçi bir piyasaya kavuşabilmek için ülke

⁵⁸ Abdullah Soysal vd., "Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lere Yönelik Yeni Bilgi ve İletişim Ağı: KOBİnet Projesi", *Bilgi Teknolojileri Kongresi, Pamukkale üniversitesi, Denizli 1-4 Mayıs 2003*, s. 214-216.

kaynaklarını geleneksel sektörlerden daha yüksek katma değer üreten teknoloji yoğun sektörlere yönlendirmesi daha doğru olacaktır.⁵⁹

Ancak Türkiye'nin alması gereken başka önlemler de bulunmaktadır. Bu çerçevede sanayimize rekabet avantajı sağlamak için;⁶⁰

- Ülkemizdeki firmaların verimliliğini arttırıcı, üretim planlaması, modern işletmecilik ve çalışan işgücünün beceri düzeyinin yükseltilmesine yönelik eğitim ve danışmanlık desteği verilmelidir.

- İşletmelerin altyapısı bulunan yerlerde üretim yapabilmesi için organize sanayi kümelerinin yapılmasına destek verilmelidir.

- Yatırımların ürün bazında uzmanlaşmış, ihraç şansı güçlü ürün bileşenlerinin olduğu teknolojisi güçlü işletmelere kaydırılması Kalkınmanın finansmanı için yabancı sermayenin teşvik edilmesi yetki ve sorumluluk dağınlığından kurtulması, yurtdışında ülke tanıtımına ve reklâma yönelik faaliyetlerin artırılması, ekonomik ve politik istikrarın sağlanarak ülke riskini dürülmesi ile güven ortamının sağlanması ve KOBİ'lere yeterli desteğin sağlanarak ürün kalitesinin arttırılmasına yönelik sistemlerin teknik desteğin artırılması gerekmektedir.

- Türkiye de işgücü maliyetleri Avrupa birliğine kıyasla düşüktür. Bunun temel nedeni işgücü arzının yüksek olmasıdır. Türkiye bu işgücü arzını çağdaş seviyede nitelikli kılmak için gerekli çalışmaları yapmalı, işgücüne ihtiyacı olan bilgi ve beceri sağlanmalıdır.⁶¹

- Yeni teknolojiler ile üretim yapılması sonucu yeni iş organizasyonu ve uzmanlaşmayı gerektirmektedir. Bunun sonucu olarak ta yeni teknoloji yoğun mesleki alanlar doğmaktadır. Bu yeni alanlarda çalışanlar vasıflı ve uzmanlaşmış nitelikli insanlardan olmaktadır.⁶²

2012-2013 Küresel Rekabet Endeksine göre Türkiye, rekabet düzeyi seviyesinde 144 ülke arasında 16 basamak ilerleyerek 21 basamak ilerleyen Kazakistan'ın ardından en iyi performans gösteren ülkeler arasında ikinci sırada yer almıştır.

⁵⁹Şeref Saygılı, *Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Konumu*, Ankara 2003, s. 14.

⁶⁰ Tülin Güventürk, *a.g.e.*, s. 101-102

⁶¹ Aziz Erhan ÇALIŞKAN, *Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye ve KOBİ'lerin Rekabet Durumu*, Ankara 1999, s. 136.

⁶² Yusuf Cerit, *a.g.e.*, s. 156

Türkiye üç ana başlık olan temel gereksinimler, etkinlik, yenilik alanlarında yaklaşık 10 sıra ilerlemiştir. Bu ilerlemede katkı yapan en önemli faktörler, makroekonomik istikrar, finansal sektörün güvenilirliği ve finansmana erişim kolaylığı olmuştur. Kurumsal yapıdaki iyileşme ve bölgesel (yerel) piyasalarda artan rekabet gücü Türkiye'nin ilerlemesine katkıda bulunan diğer unsurlar olmuştur.

Türkiye ekonomisinin 2011 yılında yüzde 8,5 oranında büyümesi, makroekonomik istikrarın sağlanması, finansal sektörün gelişmesi, finansal sistemin güvenilirliğinin artması ve ekonomiye dair mevzuat düzenlemeleri Türkiye'nin 16 sıra birden yükselmesine katkı sağlamıştır. Yerel pazarda rekabetin gelişmesi (15. sıra) ekonomik etkinliği (16. sıra) artırmıştır. Hava ve kara ulaşımı başta olmak üzere fiziki altyapının görece gelişmiş yapısı (51. sıra), liman yatırımlarının ve elektrik arzının gelişimi bu yükselişe katkıda bulunmuştur.

Tablo 4: Seçilmiş Bazı Ülkelerin Rekabet Gücü Sıralaması

Ülkeler	GCI 2012-2013		GCI 2011-2012		Ülkeler	GCI 2012-2013		GCI 2011-2012	
	Sıra	Değer	Sıra	Değişim		Sıra	Değer	Sıra	Değişim
İsviçre	1	5,72	1	0	Çin	29	4,83	26	(-) 3
Singapur	2	5,67	2	0	Şili	33	4,65	31	(-) 2
Finlandiya	3	5,55	4	1	İspanya	36	4,6	36	0
İsveç	4	5,53	3	(-) 1	Çek Cumhuriyeti	39	4,51	38	(-) 1
Hollanda	5	5,5	7	2	Polonya	41	4,46	41	0
Almanya	6	5,48	6	0	İtalya	42	4,46	43	1
ABD	7	5,47	5	(-) 2	Türkiye	43	4,45	59	16
Birleşik Krallık	8	5,45	10	2	Brezilya	48	4,4	53	5
Hong Kong	9	5,41	11	2	Portekiz	49	4,4	45	(-) 4
Japonya	10	5,4	9	(-) 1	Endonezya	50	4,4	46	(-) 4
Katar	11	5,38	14	3	Güney Afrika	52	4,37	50	(-) 2
Danimarka	12	5,29	8	(-) 4	Meksika	53	4,36	58	5
Tayvan	13	5,28	13	0	Hindistan	59	4,32	56	(-) 3
Kanada	14	5,27	12	(-) 2	Macaristan	60	4,3	48	(-) 12
Norveç	15	5,27	16	1	Bulgaristan	62	4,27	74	12
Avusturya	16	5,22	19	3	İran	66	4,22	62	(-) 4
Belçika	17	5,21	15	(-) 2	Rusya	67	4,2	66	(-) 1
Suudi Arabistan	18	5,19	17	(-) 1	Arjantin	94	3,87	85	(-) 9
Güney Kore	19	5,12	24	5	Yunanistan	96	3,86	90	(-) 6
Avustralya	20	5,12	20	0	Mısır	107	3,73	94	(-) 13
Fransa	21	5,11	18	(-) 3	Cezayir	110	3,72	87	(-) 23
Malezya	25	5,06	21	(-) 4	Libya	113	3,68	n/a	n/a
İrlanda	27	4,91	29	2	Pakistan	124	3,52	118	(-) 6

Kaynak: Global Competitiveness Report, 2012

Türkiye'nin rekabet gücünü daha da artırması ve ilerleme sağlaması için, her ne kadar önemli iyileşmeler sağlanmış olmasına rağmen, temel eğitim ve sağlık (63. sıra), yüksek eğitim (74. sıra), işgücü piyasasında etkinliğin artırılması (124. sıra) ve kamu kurumlarında etkinliğin ve şeffaflığın artırılması (67. sıra) gibi sorunlu alanlara odaklanması gerekmektedir.

Raporda bu gelişime rağmen, Türkiye'nin çevre ve sosyal sürdürülebilirlik açısından ciddi sorunları olduğu uyarısı yapılmaktadır.

Yüksek gelir eşitsizliği, kırılgan istihdam yapısı, kayıt-dışı sektörün büyüklüğü, çevre kirliliği, tarımda yoğun su kullanımı, tarım arazilerinin korunmasında yaşanan sorunlar ve uluslararası çevre anlaşmalarına gösterdiği çekinceler rekabet gücünü zayıflatan unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEŞVİK SİSTEMİNİN VE DEVLET YARDIMLARININ REKABET VE VERİMLİLİĞE ETKİSİ

3.1. Devlet Yardımlarının Ekonomik Maliyeti ve Geri Dönüşüm Hızı

Türkiye Cumhuriyeti son 50 yıllık döneminde önemli bir yapısal değişimi gerçekleştirmiştir. Türkiye, piyasa ekonomisinin kurumsallaşması, ekonominin uluslararası piyasalarla bütünleşmesi ve rekabet gücünün artmasında olumlu gelişmeler göstermekle birlikte yapısal sorunlar ve ardından gelen ekonomik istikrarsızlık gibi sorunları birlikte yaşamaktadır.⁶³

Ekonomilerde yaşanan temel sorunların başını çeken ve diğerlerine göre baskın olan önemli konular vardır. Bunlar arasında kalkınma, işsizlik, döviz darboğazı, enerji yetersizliği gibi bazı öncelikli konulara hükümetlerin öncelik vermesi gerekmektedir. Hükümetler bu gibi konuları çözerken özel kesim güçlerini kullanmak için teşvik politikaları uygulamaktadır. Ancak her sorunun çözümünü aynı teşvik politikası ile gidermek mümkün gözükmemektedir. Yani işsizlik sorununu çözmek için ayrı, döviz kıtlığından çıkmak için ayrı teşvik politikası uygulanmalıdır.

Örneğin, işsizlik problemini çözmek için emek yoğun yatırımları teşvik yoluna gidilirken, döviz kıtlığını yenmek içinse dışsatımı gerçekleştirecek firmaların teşvik edilmesi söz konusudur.⁶⁴

Kıt kaynakların teşvik politikaları ile işletmelere transferi sonucunda devletin bu tercihten nasıl bir sonuç doğacağı sorusuna her zaman aynı cevap alınmamaktadır. Ancak kaynakları etkin kullanarak ekonomik kalkınmanın sağlanmasının yolu teşvik tedbirlerini kullanarak gerçekleşmektedir. Teşvikler aracılığı ile kalkınmanın yanında istihdam sorunlarının çözümü, ihracatın artırılması, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi de amaçlanmaktadır.⁶⁵

3.1.1. Sektörel Teşviklerin Rekabet ve Verimliliğe Etkisi

Teşviklerin etkinliğinin yeterince ve ciddi bir şekilde değerlendirilmemesi sonucu doğal olarak çoğu zaman aşırı teşviklerle yapılmaması gereken verimsiz yatırımlar

⁶³ Adil Temel vd., “Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim (1946–199)”, *Planlama Dergisi*, DPT”nin 42. Kuruluş Yılı Özel Sayısı, Ankara 2002, s. 49.

⁶⁴ Adil Korkmaz vd., *Ülkemizde Uygulanan Teşvik Sistemi Ekonomi Üzerindeki Etkileri ve Verimlilik Temeline Dayandırma İmkânı*, Ankara 1981, s.5.

⁶⁵ Nihat Alkaş, *Yatırımları Teşvik Mevzuatı, Malatya İline Sağlanan Devlet Yardımlarına İlişkin Uygulama Bilgileri ve Teşvik 2000 Çalışmaları ile Getirilen Yenilikler*, Ankara 2001, s. 166.

yapılarak bazı sektörlerde kapasite fazlası yaratılmıştır. Bazen de verilmesi gereken teşvikler verilmediğinden yatırım düzeyinin düşük kalmakta, teknolojik gelişmelere ve küresel sistemdeki rekabet düzeyine uyum sağlamada yeterli gelişme sağlanamamaktadır.⁶⁶

Herhangi bir endüstrideki firmalar yaşamını devam ettirebilmek için, ileri teknoloji kullanırlar ve bunu üretim felsefesi ile ürünü istenilen zamanda düşük maliyetle ve istenilen kalitede üretmeyi amaçlayarak yaparlar.⁶⁷

Devlet teşviklerinin etkinliğinin belirlenmesinin önemli bir aşaması sektörel teşvik uygulamalarının değerlendirilmesinden geçmektedir. Bu aşamada sektörlerde yapılan teşvik, rekabet avantajı sağlayarak firmaya belirli bir katkı sağlamaktadır. Yani maliyet ve kalite ilişkisinin kurulmasına yardımcı olmaktadır. Ancak bunun Türkiye’de teşvik sağlanan tüm sektörlerde gerçekleştiği söylenemez.

3.1.2. Bölgesel Teşviklerin Rekabet ve Verimliliğe Etkisi

Türkiye, bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal farklılıkları gidermeye yönelik olarak devlet teşvik uygulamasına gitmektedir. Ülkemizde bölgeler arasında büyük dengesizliklerin olduğu gözlemlenmektedir. Son 20 yılda kişi başı yatırım ve katma değere göre geri kalmış bölgelerde özel sabit sermaye payı ve özel katma değer paylarında artışlar olduğu söylenebilir. Bunun yanında devletin bölgeler arasında gelir ve servet dengesizliklerini yatırım teşvikleri ile düzeltmeye çalıştığı bir gerçektir. Türkiye’deki politik ve makro ekonomik istikrarsızlığın varlığı sonucu, yapılan teşvik uygulamalarında bölgeler için verilen teşvik planlarının sayısında büyük oynamalar olması bu amaçtan sapmalara neden olmuştur. Marmara Bölgesinin hem toplam yatırım olarak hem kişi başına istihdam olarak hesaplandığında Türkiye’de uygulanan teşvik planlarından en fazla faydalanan bölge olduğu gözükmektedir.⁶⁸

Devletin hem özel imalat sanayiine yönelik yatırım teşvikleri hem de bölgesel teşvik destekleri ile teşvik edilen bölgelerde kişi başına katma değere bakılarak bir miktar katkıda bulunduğu söylenebilir.⁶⁹

⁶⁶M. Sungur Duran, “Türk Teşvik Sistemin Yapısal Özellikleri ve Rasyonel Bir Teşvik Sisteminin Esasları”, *İşletme Ve Finans Dergisi*, Haziran 1999, s. 40.

⁶⁷ İsa İpçioğlu, “Kapitalist Sistem ve Küresel Pazarda Rekabet Avantajı Sağlamayı Amaçlayan Firmalar İçin Olası Alternatif Rekabet Stratejilerinin Analizi”, *Verimlilik Dergisi*, Yayın no:2000/1, Ankara 2002, s.79.

⁶⁸ Türkiye Ekonomi Kurumu, *Ekonomik Büyümenin Dinamikleri ve İstihdam*, Ankara 2006, s. 2.

⁶⁹ Türkiye Ekonomi Kurumu, *a.g.e.*, s. 9.

Girişimcilere uluslar arası pazarlarda zorlanmadan rahatça rekabet edebilsinler diye maliyetlerini düşürmelerine yardımcı olmak maksadı ile verilen teşvikler bir anlamda hükümetlerin, işletmelere planladıkları doğrultuda hareket etmelerinden dolayı verdikleri bir ödüldür denilebilir. Ancak ülkemizde uzun yıllar iç pazar kaygısı ile yaşayan firmaların bu kaygıyı uluslararası piyasalar içinde yaşamaları pek kolay olmamıştır. Bunun yanında ülkemizin rekabetçi ülkelerdeki gibi alt yapısını henüz tamamladığı söylenemez. Teşvikler belki de bu açıdan özel sektörün yaşadığı alt yapı eksikliğini bir ölçüde hafifletmektedir.⁷⁰

3.2. Teşvik Sisteminin Verimliliğe Katkısı

Ekonomik refahı arttırmak ve uluslar arası arenada rekabet gücünü yükseltmek bir amaç ise; yatırımları verimlilik temeline dayalı olarak teşvik etmek gerekmektedir. Uzun dönemde tek tek bireylerde yaşanacak refah artışı, verimlilik artışından kaynaklanmaktadır.⁷¹

3.2.1. Verimlilik-Rekabet Gücü İlişkisi

Verimlilik, ele alınan herhangi bir ülke için ulusal kalkınma ve refah artışında rekabet gücüne etkileri nedeniyle anahtar öneme sahiptir. Hangi gelişme düzeyinde olursa olsun tüm ülkeler için gelişmenin temel kaynağı verimliliktir. Dünya kaynaklarının kullanımında ve pazar alanlarını paylaşmada yaşanan rekabet savaşından başarıyla çıkacak olan işletmeler; yeni üretim yöntem ve tekniklerini ortaya koyan, üretimde maliyeti düşürüp kaliteyi yükseltebilen veya teknolojik gelişimini hızlandırarak daha yüksek katma değer sağlayan üretim alanlarında etkinlik gösteren yani verimlilik ve kaliteye dayalı üretim yapan işletmeler olacaktır. Bundan dolayı verimlilikte sağlanan bir gelişme sadece işletmelerin daha karlı olmasını değil aynı zamanda çalışanların daha yüksek ve adaletli gelir elde etmesini, tüketicilerin daha ucuz ve kaliteli mal bulmasını sağlamakta ve en önemlisi uluslar arası rekabet gücünün artmasında büyük rol oynamaktadır.⁷²

3.2.2. Verimliliğe Yönelik Teşvikler

Verimlilik girdiler ile çıktılar arasındaki ilişkidir diye ifade edersek bu ilişkinin yani elde edilen çıktılarının üretimi gerçekleştirmek açısından kullanılan girdilere oranı

⁷⁰ Adil Korkmaz vd, *a.g.e.*, s. 3

⁷¹ Adil Korkmaz vd, *a.g.e.*, s. 5

⁷² Nusret Ekin, *Küresel Bilgi Çağında Eğitim- Verimlilik İstihdam*, İstanbul 1997, s. 140–142.

olmaktadır. Verimliliği ifade eden bu oran; rekabetin ön plana çıktığı günümüzde, işletmeler için ellerindeki sınırlı kaynakları en uygun şekilde değerlendirerek ve kullanarak artırılabilir.⁷³

Devlet piyasa şartlarında rekabet halindeki firmaların karlılıkları üzerinde de önemli etkisi bulunan verimliliği desteklemektedir. Ancak yapılan bu desteklerin bir çerçeveye oturtulup geniş bir vizyon ve hedefler doğrultusunda günün şartlarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

3.2.2.1. İşgücü Faktörü Verimliliği

Piyasa ve rekabet şartlarının baskısı sonucu işletmeler teknolojik yenilenme ve özellikle ekonomik krizler nedeni ile işgücünü azaltma yönünde karar vermektedirler. Maliyetleri düşürme gerekliliği ortaya çıktığında genellikle ilk akla gelen işletmeler için insan kaynakları ya da onlara sağlanan olanaklarda kısma olmaktadır. Bu süreçte çalışanlar yüksek performansla çalışmaya yönlendirilmekte ve işgücüne bağlı verimliliğin kaynağı oluşturulmaktadır.⁷⁴

Verimlilik konusunda yapılan araştırmalardan çıkan genel sonuçlara göre ülkemizde işgücü verimliliğinin çok düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Bu düşük verimlilik seviyesi ülkemizin rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir.

Verimlilik açısından büyük öneme sahip işgücü verimliliği açısından ülkemiz gelişmiş Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında imalat sanayinde işgücü verimliliğinde bu ülkelerin yedide biri kadardır. Verimlilik oranının bu kadar düşük olması rasyonel bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Türkiye’de iş değerlendirme sistemlerinin tam uygulanmaması ve teşvikli ücret yapılanması eksikliği verimliliğin istenilen seviyede olmasının önündeki başta gelen engellerdendir. Bu engellerin ortadan kaldırılması ise hem çalışanların adil ücret almalarına yardımcı olacak hem de işverenlerin artan verimlilikten yararlanmaları sonucu yatırım artışı ve ardından gelecek istihdam artışına olanak verecektir.⁷⁵

Ülkemizde işgücü verimliliğinin düşük olmasının nedenlerinden biri de yaşanan beyin göçüdür. Ülkelerdeki yüksek nitelikli elemanların sahip oldukları bilgi ve beceri

⁷³ Oktay Taş, *KOBİ’lerde Rekabet ve Verimlilik Semineri: Verimlilikte Finansal Etkenler*, İstanbul 2005, s. 11.

⁷⁴ Halil Sayılı, “Örgütsel Küçülme Ve Geride Kalanlar Sendromu”, *Verimlilik Dergisi*, Yayın no:2003/4, Ankara 2003, s. 26.

⁷⁵ Hakan Yalçınkaya, *Gümrük Birliği Sürecinde Türk İmalat Sanayinin Rekabet Gücü*, Manisa 1997, s.131

düzeyi ile o ülkenin sanayisi ve teknolojik gelişmişlik düzeyinde meydana gelen uyumsuzluk göçün temel nedenlerinden biridir.⁷⁶

İşgücü verimliliğinin ateşleyicisi olan hem bilim adamalarında hem de iyi yetişmiş mühendis ve teknik elemanlarda yaşanan bu kayıp tüm gelişmekte olan ülkeler gibi Türkiye'nin de büyük sorunudur. Bu aşamada ülkemizde sınırlı sayıda yetiştirilen bu insanlara ekonomik ve sosyal açıdan yeterli olanaklar sağlanmalıdır. Ekonomi Bakanlığı'nın ihracatı geliştirmeye yönelik firmalara verdiği "istihdam teşviki"⁷⁷ gibi nitelikli insanları belirli bir amaç doğrultusunda yönlendirecek, istihdam artışından maksimum fayda sağlayacak teşviklerin verildiği sektörlerin hem sayısı hem de miktarı artırılmalıdır.

3.2.2.2. Sermaye Faktörü Verimliliği

Sermaye verimliliği konusunda ülkemiz beklenenin aksine üstün bir yapıya sahip olmakta; 1990 yılında yapılan bir çalışmaya göre OECD içinde ilk sıralarda yer alırken gelişmiş ülkelerin zirvesindeki Japonya ise bu alanda sonlarda yer almaktadır. Sermaye verimliliğini artıracak faktörler ise işgücü piyasalarının esnekliği, teknoloji, yenilikler, girişimcilik, sanayinin yeniden yapılanması ve alt yapıya yapılan eklemelerdir.⁷⁸

Ülkemizde sermaye açısından temel sorun, doğrudan yabancı sermaye çekme açısından yaşanmaktadır. Yaşanan sermaye kıtlığı verimliliği beraberinde getirmekte ama sürekliliği açısından umut vermemektedir. Yaşanan sermaye kıtlığı sorunu ancak içsel tasarrufları artırmakla ya da yabancı sermaye çekmekle mümkün olmaktadır. Yabancı sermaye ekonomik büyümede geç kalan ülkelere büyük avantaj ve teknolojik açıklarını kapatmak içinse fırsat vermektedir.⁷⁹

Uluslararası piyasalarda faiz hadlerinin yüksek olması ve sonucunda dış borçlanma maliyetinin yüksekliği; gelişmekte olan ülkeleri dış finansman sorunlarını çözmek için yabancı sermayeyi çekmek amacıyla yabancı girişimciye çeşitli kolaylıklar ve yatırımı cazip hale getirecek teşvik tedbirleri uygulamaktadır.

Yabancı sermaye çekmek için birbiri ile yarışan ülkeler kırkın üzerinde değişik teşvik uygulamaktadırlar. Yapılan araştırmalar da teşviklerin yabancı sermayeyi

⁷⁶Bilal Sevinç, "Ülke Verimliliğine Etkisi Bakımından Beyin Göçü Sorununa Eğitimsel Bir Bakış", *Verimlilik Dergisi*, Yayın no:1999/4, Ankara 1999, s. 119.

⁷⁷ DETKİB, *Ihracata Yönelik Devlet Yardımları Eğitim Semineri*, Denizli 2006, s. 3.

⁷⁸ Hakan Yalçınkaya, *a.g.e.*, s.132.

⁷⁹ Kyttack Hong, "Foreingn Capital and Growth in Korea: 1970–1990", *Journal of Economic Development*, Cilt:22, Sayı: 1, Haziran 1997.

yönlendirmekte oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Eğer diğer ekonomik şartlar eşitse iki ülke arasında karar verirken teşvikler alınan yatırım kararlarının üçte ikisini etkilemektedir.⁸⁰

Bu bağlamda ülkemiz tam bir yabancı sermaye fakiri konumundadır. Ülkemize gelen yabancı sermaye miktarını artırmak için gerekli önlemler ve teşvikler verilmeli, bu noktada doğrudan yabancı sermaye ile barışık olunmalıdır. Ülkelerin ekonomik kalkınmasında sabit yatırım harcamalarının önemli bir payı vardır. Ülkeye gelen doğrudan yabancı sermaye genellikle sabit yatırım harcamaları yapmaktadır. Sabit yatırım harcamaları üretim sektöründe yapılmakta ise de geri dönüşü uzun, riskli ve ülkemiz gibi ekonomilerde alternatif maliyeti diğerlerine göre daha yüksek harcamalardır. Sabit yatırım harcamaları bunun yanında üretim ve istihdam artışı getirerek ekonomi politikalarının varmak istedikleri amaçlara bir adım daha yaklaştırır. Bu, şu anlama gelmektedir: Yapılan her sabit yatırım yeni iş ve mal ve hizmet arzında artış demektir. Ancak sabit yatırımlar büyük sermaye ile yapılabilmektedir ve çoğunlukla gelişmekte olan ülkeler bu yatırımları öz sermayeleri ile yapmakta zorlanmaktadırlar.⁸¹

3.2.3. Verimlilik Esaslı Teşvik Kriterleri

Verimliliği arttırmaya yönelik bir teşvik verilirken, teşvikleri değerlendirme aşamasında bazı ölçütlere dikkat edilmelidir.⁸²

- İki yıldan daha uzun süreli kullanılmış makine ithalatına izin verilmemelidir. Teknolojinin hızla geliştiği günümüzde geri kalmış teknoloji makine parkına yapılacak yatırımların sermaye verimliliğine katkısı düşük olacaktır.

- Teşvik verilecek yatırımlarda verimlilik ilkesinin gözetilip gözetilmediğine dikkat edilmelidir. Eğer bu ilke gözetilmezse yapılan yatırımlarda üretim seviyesi, kalite ve rekabet gücünde önemli eksiklikler ortaya çıkmaktadır.

Geri dönüşümü masraflı ve uzun vadeli olan üretime yönelik yatırımlar verimsizlik içinde bulunurlarsa ileriki aşamalarda ihtiyaç duydukları diğer kaynaklara da ulaşmakta zorluk çekeceklerdir.⁸³

⁸⁰ Halime Oygur, “Kalkınma Sürecinde Yabancı Sermaye Yatırımları”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, cilt:7, Sayı 1–2, Ankara 1989, s. 46.

⁸¹ Sinan Borluk, “Kaynak Aktarımında Yaşanan Sorunların Yatırımlar üzerindeki Etkisi”, *Verimlilik Dergisi*, Yayın no:2003/1, Ankara 2003, s.1.

⁸² İ. Eren, *Uluslararası Rekabet ve Türk Tekstil Sektörü*, İstanbul, 2000, s. 131.

⁸³ Sinan Borluk, *a.g.e.*, s. 34

- İşgücü istihdamına yönelik verilecek teşvikler kesinlikle kalifiye işgücüne ve sürekli eğitim ve gelişim içinde olan iş görenlere yönelik olmalıdır.

Verimlilik kavramı insana özgü bir kavramdır. Verimliliğin bir yaşam biçimi bir kültür olduğunu söylemekle onun daha iyiye ulaşma, insani gelişimi desteklemeye faydası ele alınmaktadır. Verimlilik ile amaç toplumun yararı doğrultusunda ekonominin elindeki kaynakları kullanarak en fazla çıktıyı elde etmektir.⁸⁴

- Belirli sektörlerin ve alt birimlerinin bir arada yoğunlaşabilmesi için belirli bölgeler saptanıp, hedef gösterilmelidir. Herhangi bir mal veya hizmet piyasasında endüstri yoğunlaşması sonucunda, endüstriye giren firma önceki firmaların ortalama üretim maliyetlerinin de azalmasına neden olacağı düşünüldüğünde bu dışsallık durumunda verimlilik ve dolayısı ile rekabet gücü olumlu etkilenecektir. Bu dikkate alınması gereken önemli bir noktadır. Günümüzde kümelenmenin teşvik edilmesi ve böylelikle aynı alanda faaliyet gösteren işletmelerin belirli bölgelerde bir araya getirilmesi önemli bir yaklaşımdır.

- Desteklenmesi amaçlanan sektörlerle iletişim içinde olunmalıdır. Özellikle üniversite ve sanayi arasındaki diyalog ve işbirliği sonucu verimlilik, teknolojik ilerlemeyi destekleyecektir. Ülkelerin ekonomik ve sosyal alanlarda sağladığı gelişim üretilen bilimsel bilginin ve bunların uygulamaya geçirilmesi ile yakından ilişkilidir. Bu şekilde sınırlı kaynaklar daha etkin ve verimli bir şekilde kullanılarak kalkınma ve beraberinde refah artışı gelmektedir. Ancak yanlış bilinenin aksine araştırma geliştirmeyi ve bilimsel bilgi üretimi üniversite, bunların uygulanması endüstrilerindir demek temelde bir hatayı beraberinde getirmektedir. Bu şekilde üniversite sanayi arasındaki ilişki zayıflamakta ve ortaklık bazlı sinerjik bir bakış açısı oluşturulamamaktadır. Bu aşamada üniversite sanayi işbirliği, üniversite ve sanayiler açısından bir tercihten öte yaşamsal bir zorunluluktur.

- Belirli tiplerde atıl olan kapasiteyi arttırıcı değil yeni ve hiç üretilmemiş rekabetçi ürünleri üreten kaliteyi iyileştirecek yatırımlar desteklenmelidir. Bugünün rekabetin yoğun ekonomik sistemlerinde mal ve hizmet üretiminde ve satımında sürekli her alanda kaliteyi arttırma gerekliliği bulunmaktadır. Kalitede yaşanan olumlu

⁸⁴ Meral Arık Toprak, “Verimliliğe Yeni bir Yaklaşım”, *Verimlilik Dergisi*, Yayın no:2003/2, Ankara 2003, s. 26.

gelişmeler mal ve hizmet üstünde rekabet gücünü artırır. Yüksek kalite ile verimliliğin artması ve üretimde hatasızlık ise, rekabet gücünü sağlaması açısından önemlidir.

- Ar-Ge harcamalarına yönelik teşvikler artırılmalı, var olan sistem etkinleştirilmelidir. Uzun dönemde verimlilik araştırma ve geliştirme çabaları, daha modern teknoloji ve donanım yatırımı, yeni piyasalara girme veya mevcut pazar payını genişletme amacıyla yapılacak ürün geliştirme şeklinde olmaktadır.⁸⁵

3.3. Rasyonel Bir Teşvik Sistemi

Türk teşvik sisteminin geçmişi Osmanlı'ya kadar uzanmasına rağmen, sistem tek bir kurumsal yapıya oturtulamamıştır. Sistemin ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklardan etkilenmesi, uygulama aşamasında birçok kurumun görevli olması, düzgün bir veri tutulmaması, denetim ve önlemlerin yetersizliği, ekonomik gerçeklerden uzak olması ve en önemlisi gereken kaynakların hem iç tasarruf hem de ekonomik dalgalanmalar sonucu yetersiz kalması sistemin etkinliğini zayıflatmaktadır.⁸⁶

Kamu ve özel sektör dahil olmak üzere her kesimin ortak görüşü her şeyi teşvik etmenin hiçbir şeyi teşvik etmemek gerçeği olduğudur. Bölgesel teşviklerde aşırıya kaçmak ekonomik faaliyetlerden sapmaya neden olmanın yanında haksız rekabet oluşturmaktadır. Mali teşviklerin uygulanmasındaki boşluklar sektörler arasında kaynak kaymasına olanak vermekte, sektörler giriş-çıkışlar endüstrinin ekonomik kararları dışında gerçekleşmektedir.⁸⁷

Devlet yardımı olmadan rekabetçi piyasaların oluşmadığı bir gerçektir. Türkiye'de devlet yardımları uygulamasına geçildiğinden beri, arzu edilen büyüme gerçekleşmemiştir. Rekabetçi yapıyı güçlendirecek bir teşvik sisteminin oluşturulabilmesi için öncelikle sistemin finansman yapısı güçlendirilmeli ardından teşviklerin etkinliğini artıracak biçimde kurumsal ve hukuki yapısı yeniden düzenlenmelidir.

3.3.1. Teşvik Sistemi Finansman İlişkisi

Gelişmekte olan ülkelerde yatırım ve üretim olanaklarının kısıtlı olmasından dolayı teşvik politikalarının gündeme gelmesinde ve bu politikaların gelişmesinin sebeplerinin

⁸⁵ Mustafa Öncer, "KOBİ'lerde Verimliliği Etkileyen Yönetimle İlgili Temel Sorunlar", *Verimlilik Dergisi*, Yayın no:2000/1, Ankara 2000, s. 67.

⁸⁶ DPT, *Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara 2004, s. 127.

⁸⁷ İ. Eren, *a.g.e.*, s. 131.

temelinde iç ve dış finansman olanakları, nitelikli işgücü, enerji, ara ve yatırım malları gibi araçların eksikliği, milli gelirin ve ihracatın düşüklüğü bulunmaktadır. Teşvik politikaları ile yetersiz kaynaklar en verimli alanlara yönlendirilmek istenmektedir. Sermaye piyasasının yetersizliği ve tamamıyla gelişmemiş olması finansman kaynaklarının en iyi şekilde kullanılmasını gerektirmektedir.⁸⁸

Kaynakları harcama aşamasında ekonomiye ve topluma geri dönüşümü önemsenmeli, tek projelerden ziyade, konsorsiyum projeleri desteklenerek katılım zenginleştirilmelidir.⁸⁹

Son 20 yılda dünya ekonomisinde yaşanan finansal krizler sonrasında uluslararası piyasalarda bankacılık piyasalarında düzenleme ve krizin etkilerin azaltılmasına yönelik politikalar popüler hale gelmiştir. Türkiye’de de bu çerçevede, bankacılık sektörüne düzenlemeler ve mevduata garanti getirilmiştir.⁹⁰

Türkiye’de yaşanan sorunların ana kaynağı, tasarruf açığı ve bunun sonucunda gelen kaynakların zayıflığıdır. Tasarruflar uzun vadeli fon arzının temel kaynağıdır. Ancak ülkemizde kişi başına düşen milli gelir tasarruf miktarını arttıracak kadar yüksek değildir. Ülkemizde 1980 yılı öncesinde yapılan sınaî yatırımlar ortalama %40, öz kaynak %60 dış kaynak kullanarak yapılmış ve teşviklerden yararlanmışlardır. Ancak %60 dış kaynakla yatırım yapabilmek için finansman maliyetinin oldukça düşük olması gerekmektedir. Finansman giderlerinin düşük tutulması ise o dönem uygulanan negatif faiz ve kur politikası ile sağlanmıştır.

Borç yapısı risk oluşturan firmaların yaşanan krizler sonrasında piyasa yaşamları son bulmakta ve aslında yapılan tüm teşvikler bu aşamada karlı olmaktan uzak kalmaktadır. 1980’lere kadar nakit teşvikler ağırlıkta iken, 1980 sonrasında ise belirli bir amaç doğrultusunda ihracata yönelik olarak şok teşvikler verilmeye başlanmıştır. 1990’lara geldiğimizde yaşanan kaynak sıkıntısı ve krizlerin getirdiği darboğazlar ile birlikte cazip parasal teşvikler kaldırılarak vergisel ağırlıklı normal ve genel teşvik araçlarından oluşan bir sisteme geçiş şeklinde finansal bir değişim izlenmiştir.⁹¹

Basel süreci 1970 sonrasında kredilerin geri dönme riskine karşı oluşturulmaya başlayan, yaşanan küreselleşme ve serbestleşme sonucu ortaya çıkan banka riskini

⁸⁸ Nihat Alkaş, *a.g.e.*, s. 167.

⁸⁹ İNFOMAG, *İnovasyon Bu Günün Vazgeçilemezi*, İstanbul 2005, s. 83–85.

⁹⁰ Undersecretariat of Treasury, *Flow of Funds Modelling for Turkey*, Ankara 2003, s. 110.

⁹¹ M. Sungur Duran (1999), *a.g.e.*, s. 39.

azaltmaya yönelik uzlaş platformudur. Bu uzlaş platformu sürecinde 2006 sonucunda Basel II öz kaynak uzlaşısı ortaya çıkmıştır. Bu yeni durumla birlikte her firmanın bir kredi riski ve bu kredi riskine göre finansman imkânı ve maliyeti oluşmakta, belirli ölçütlere göre kredilendirme yapılabilmektedir. Basel II'nin gelişmekte olan ülkelerin, onların bankalarının ve onların işletmelerinin yabancı kaynaklara ulaşımını zorlaştıracağı hatta imkânsızlaştıracağı ön görülmektedir. Bu yeni yaklaşımla birlikte girişimlerin finansman maliyetlerinde farklılaşmalar oluşacak, finansal kaynaklara daha ucuz ve kolay ulaşabilen firmalar daha hızlı büyüme imkânına sahip olacaktır.⁹²

Yaşanan mali piyasalardaki gelişmeler ve Basel II sonrası küçük ve orta boy işletmeler için teşvikler yoluyla gelen finansman olanak ve kolaylaştırmaları daha da önem kazanmaktadır.

Finansal yapının önemi, sadece teşvik veren açıdan değil teşvik alan işletme için de önemlidir. İşletmeler için, maliyet değerlendirmesi ile önceden alınan tedbirlerle giderlerin ve maliyetlerin kontrol altına alınması mümkün olur.⁹³

İşletmeler için maliyet değerlendirmesi sadece üretim maliyetleri değil aynı zamanda finansman maliyetleri için de geçerlidir. İşletmelerde sermaye yapıları genel olarak yabancı kaynak/ öz sermaye oranları zaman içinde bir değişim içine girmektedir. Bu değişimin temel nedeni işletmelerin sürekli olarak kendilerini borçlanma yolu ile finanse edememesinden kaynaklanmaktadır. Kuruluş aşamasında yatırımda dış kaynak kullanımı fazla olsa dahi firma zaman içinde bir denge düzeyini yakalayacak şekilde öz sermayesini arttırma yoluna gitmelidir. İşletmenin yaşayacağı sermaye değişimi sermaye kaynak maliyetini etkiler.⁹⁴

Bu durumda, işletmelerin işletim giderlerinin finansmanı için teşvikler sürekli olarak kullanılmamalı, belirli bir zaman sonra öz sermaye ya da diğer finansman olanakları ile çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

3.3.2. Rasyonel Teşvik Sisteminin Esasları

Kaynakların sınırlı ve bütçeden kamunun teşviklere ayırdığı pay ve etkileri sorgulanır olduğu günümüzde, kamu teşvik sisteminde yapılması gereken çeşitli

⁹² Servet Taşdelen, *Piyasa Ekonomisinin Yarış Atiları*, Ankara 2005, s. 405–406.

⁹³ Recep Şener, *Maliyet Unsurları Muhasebesi*, Ankara 1992, s. 16.

⁹⁴ Öztin Akgüç, *Finansal Yönetim*, İstanbul 1998, s. 438.

düzenlemeler olmakla birlikte aslında teşvik sistemimizin rasyonel hale getirilmesi yönünde yapılacak çalışmalar çok da zor gözükmemektedir.⁹⁵

Yatırımların desteklenmesinde, AB uygulamalarının da göz önünde bulundurularak değişen ve gelişen dış piyasa şartlarına uyum sağlayacak bir teşvik sistemi ile daha etkin teşvik araçlarının kullanılması ve daha az bürokrasi, daha şeffaf bir yapı ve yansızlığı ilke edinmesi gerekmektedir. Kamunun üretim maliyetlerini oluşturan faktörler için genel yaklaşımı müdahale etmek yerine, ekonomik çevreyi düzenlemeye gidecek yönde olmalı ve piyasa koşullarını uygunlaştırmaya çalışmalıdır. Yani bir anlamda kamu herhangi bir girdinin fiyatı üzerinde müdahale ederek düşük fiyattan o girdiyi kullanırmak yerine, piyasanın etkin çalışmasını sağlamaya yönelik çalışmada bulunmalıdır. Üretim fiyatının oluştuğu piyasalar serbestleşmeli, rekabet önündeki engeller kaldırılmalı, fiyatlar içindeki vergiler azaltılarak vergi yükü hafifletilmelidir.⁹⁶

Bu çerçeve ile ele alındığında teşvik sistemini daha rasyonel hale getirmek için yapılması gerekenler bulunmaktadır.

Bunlardan ilki, sistemde seçicilik ilkesinin öne çıkarılmasıdır. Türkiye’de uygulanan teşvik sistemlerinde bölgesel farklılıklar sadece desteklerin yoğunluğunu etkilemektedir. Teşvik uygulamaları sırasında karşımıza çıkan ve artık karmaşık hale gelen bölge, yöre tanımları, desteklerin etkinliğini artırabilmek için yeniden tanımlanmalıdır. Türk teşvik sistemi bölgesel ve sektörel bazda seçicilik esasına bağlı ise de zaman zaman bu unsurun pek etkin ve belirgin olduğu söylenemez. Son yıllarda hemen hemen tüm sektör ve bölgelere teşvik uygulanmakta ve seçicilik ilkesi pek ele alınmamaktadır. Teşvikler bölgesel değil sektörel olmalı ve sektörün sorunlarına cevap verebilmelidir. Örneğin tekstil sektörüne verilecek teşvikler istihdam maliyetlerini azaltıcı, istihdamı artırıcı ve kayıt dışılığı önleyici olması gibi.⁹⁷

İkinci olarak, merkeziyetçiliğin ağırlığının azaltılması gerekmektedir. Aşırı merkezi yönetim sisteminden doğan bürokratik işlemlerin kolaylaştırılması için teşviklerin verilmesi aşamasında işlemleri kolaylaştırması açısından teşvikler, yatırım uygulanan illere kaydırılabilir. Türkiye’de aşağı yukarı tüm teşvikler, merkezi hükümet tarafından verilmektedir. Yatırım teşvikleri Ekonomi Bakanlığı tarafından verilmekte ve

⁹⁵ Fatih Leblebici, Devlet Yardımları Uygulamasının Maliyeti ve Ekonomik Göstergelerle Mukayesesi, Ankara 2002, s.25.

⁹⁶ Sadi Uzunoğlu vd., *a.g.e.*, s.180.

⁹⁷ HEDEF, Teşvik Neden Sektörel olmalı?, Sayı 136, İstanbul 2005, s. 34.

bu kurumun taşrada bir teşkilatı ya da sanayi kümelerinin bulunduğu yerlerde şubesi bulunmamaktadır. Ayrıca bu kurum ise sınırlı personelle yıllık yaklaşık 5000 teşviki incelemekte, takip ve kontrolünü yapmaktadır.⁹⁸

Kalkınma Ajanslarının kurulmasıyla birlikte bu Ajansların sorumluluk alanındaki her ilde Yatırım Destek Ofisleri kurulmuştur. Yatırım Destek Ofisleri, yeni yatırımlar için gerekli idari işlemlerin mevzuat çerçevesinde gerçekleştirilmesine katkı sağlayan, yatırımcılara danışmanlık hizmeti veren ofislerdir. Bu Ofislere genel teşvik uygulamaları kapsamında Yatırım Teşvik Belgesi düzenleme görevi verilmesi merkezîyetçiliği azaltarak süreci hızlandırma yönünde çok önemlidir. Ajanslarla Ekonomi Bakanlığı işbirliğinin daha da geliştirilmesi yararlı olacaktır.

Yeni teşvik sisteminde Kalkınma Ajansları teşvik belgesi başvurularını kabul etme, açılan teşvik belgelerini izleme ve tamamlanma vizesi faaliyetlerini gerçekleştireceklerdir.

Üçüncü olarak, teşvik sistemi denetime imkan veren şeffaf bir sistem olmalıdır. Türkiye’de yatırımları teşvik amaçlı birçok teşvik verilmektedir. Verilen bu teşvikler çok sayıda farklı kurum tarafından verildiği için bu kurumların yardımları izleyen ve denetleyen bir birimi bulunmamaktadır. Devlet, yardımların ne kadar olduğunu, zamanında çıkaramadığı ve doğru olarak bilemediği için yatırımların sonucunu değerlendirememektedir. Oysa piyasaların verimli çalışabilmesi için devlet yardımlarının şeffaf ve kontrol edilebilir olması gerekmektedir.⁹⁹

Dördüncü olarak, teşvik kapsamını yönlendirecek haritalar hazırlanmalıdır. Türkiye sanayi haritası çıkarılarak birbirini besleyen ve birbiriyle alt yapı ilişkisi kuran yatırımlar desteklenmelidir. Türkiye’nin tüm illerinde kişi başına düşen gerçel, özel ve kamusal sabit sermaye stokunun genel yapısını görebilmek için sanayi haritaları hazırlanmalı, bölgesel teşvik kararları almadan önce haritalara bakarak kişi başına düşen gerçel yatırımın nerede yüksek nerede düşük olduğu saptanmalıdır.

Beşinci olarak, kurumlar arası koordinasyon artırılmalıdır. Teşvik uygulayan kurumlar arasında koordinasyon kurularak, koordinasyon eksikliğinden kaynaklanan sorunlar çözülebilmeli ve teşviklerin mümkün olduğunca az kuruluşça uygulanarak teşvik

⁹⁸ M. Sungur Duran (1999), *a.g.e.*, s. 40.

⁹⁹ Süleyman Yaşar, “Devletin 13 Kuruluşu Yatırım Teşviki Veriyor”, *Finans Dünyası*, Sayı:185, İstanbul 2005, s. 65.

planlama yetkilerinin tek elde toplandığı destekleme düzenine geçilmelidir. Teşvik veren 13 devlet organı arasındaki koordinasyonun gerekli olduğu artık kaçınılmazdır.¹⁰⁰

Altıncı olarak, teşvik sisteminin ağırlığı bölgeden sektöre ve KOBİ'lere yönelmelidir. Kalkınmada öncelikli yöreler sisteminden yeterince verimlilik elde edilememesi sonucu teşviklerin genel eğilimi bölgesel odaklı KOBİ'lere ve Ar-Ge çalışmalarına yönelik yardımlar arttırılamamaktadır. Teşviklerden büyük bir oranda belirli bir ölçüğün üstündeki firmalar yararlanmaktadır. Oysaki büyük firmaların özel sermaye birikiminde yaşanan gelişmeye paralel hem ulusal hem de uluslar arası piyasalardan kaynak sağlamaları küçük ölçeklilere göre nispeten daha kolaydır. Oysa KOBİ'lerin, hem finansal hem de danışmanlık desteğine, büyümek ve en uygun ölçüğe ulaşmak için daha fazla ihtiyaçları bulunmaktadır.

AB deki örneklerine paralel KOBİ'lerin gelişmesini desteklemeye yönelik ulusal ve bölgesel yaklaşımlar yoluyla işe yeni başlayan KOBİ'lere girişim sermayesi kredi desteği yaygınlaştırılmalıdır. Türkiye'deki finansman imkânları düşünüldüğünde girişim sermayesi teşvik kapsamına alınmalıdır.

3.4. Teşvik Sisteminin Rekabet Gücüne Katkısı

Sanayinin rekabet gücünün artarak sürdürülmesinde kur politikası, ithalatta gümrük vergi ve fonlarının düşürülerek ihraç mallarının ithal girdi maliyetlerinin düşmesi, toplam faktör verimliliği artışı, kalite iyileştirilmesi, ihraç pazarlarında hâkimiyet oluşturmak için pazarlama avantajları sağlanmasında önemlidir.¹⁰¹

Bunun yanında rekabet gücünü artırmak için dış pazarlarda ihracatı desteklemenin yanında rekabet gücüne etki eden üretim aşamasının da desteklenmesi gerekmektedir. Üretimi desteklemek için gerekli olan sabit sermaye yatırımları; ekonomide mal ve hizmet üretimini çoğaltmak, özellikle gelecek dönemlerde tüketim ve ihracat imkânlarını artırmak amacıyla, reel sermayenin artırılması, korunması ve düzenlenmesini sağladığından dolayı teşvik edilmektedir.

Günümüz dünyasında gerek gelişmiş ülkeler gerekse gelişmekte olan ülkeler ihracatlarını artırma yolunda büyük emek harcamaktadır.1960'lardan sonra dünya

¹⁰⁰ Türkiye Ekonomi Kurumu, *a.g.e.*, s. 7.

¹⁰¹ Adil Temel vd., *Türk Ekonomisinin Rekabet Gücündeki Gelişmeler*, Ankara 1995, s. 7.

ekonomilerinde yaşanan işsizlik, dış rekabet ve teknolojik yarış en ileri ihracatı teşvik tedbirlerinin uygulanmasına yol açmıştır.¹⁰²

Türkiye’de 1980’sonrası yaşanan dışa dönük sanayileşme çabaları uluslararası rekabeti artırma bakımından anlam kazanmaktadır. Az gelişmişlikten kaynaklanan aşırı maliyetlerin rekabetten kaynaklanan yatırım teşvikiyle bir miktar giderilmesi mümkün olduğundan ihracata yönelik sanayileşme aşamasında yatırım teşvikleri özel yatırımlar için büyük bir önem taşımaktadır. Bu açıdan rekabetçi bir yapı için ihracata yönelik teşvik sistemi uygun bir yapı içermektedir.

Toplam dünya hacmi içinde Türkiye’nin payının yeterince büyük olmaması sebebiyle dış piyasaları yönlendirme ve piyasa fiyatını etkileme şansı pek bulunmamaktadır. Türkiye’nin ihracat performansındaki artış başta OECD olmak üzere dış devletlerin ülkemize yönelik ithalat talebindeki gelişmelerle birlikte, sağlanan ihracatı teşvik politikaları ile ihracata konu mal ve hizmetlerde fiyat avantajı sağlanarak ülkemizin rekabet gücünün arttırılmasına bağlıdır. İhracatta gelişmelere bakıldığında izlenen döviz kuru politikalarının ihracat üzerinde belirli oranda etkide bulunduğu ifade edilebilir. Fakat sadece döviz kuru politikalarının yaşanan ihracat artışının sebebi olduğunu söylemek pek doğru olmaz. Yapılan analiz ve göstergeler sonucu ihracata yönelik uygulanan doğrudan ya da dolaylı teşviklerin ihracat performansına bağlı rekabet gücünde olumlu sonuçlar verdiği yorumuna varılabilir.¹⁰³

Kalkınma Bakanlığı’nın yaptığı bir çalışmadan esinlenerek bakış açısı oluşturduğumuzda, özellikle günümüze gelinirken, teşviklerin ihracat kabiliyeti yüksek sektörlerle doğru kaydığı gözlenmektedir. İhracatımız 1998 yılında 12 milyar TL civarında iken 2006 yılı Şubat ayında sadece bir ayda 1998 yılı rakamları ile ihracat gerçekleştirilmiştir.¹⁰⁴ Toplam ihracat 2012 yılında 152,5 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

Türkiye’de ihracatın GSMH’ye oranı 1985 de %14, 2007’de % 17 iken 2012 yılına gelindiğinde bu oran % 20’lerde bulunmakta ve bazı gelişmiş ülkelerde olduğu üzere % 40’lara çıkarılabilme potansiyeline sahip bulunmaktadır.

Bu aşamada şunu rahatlıkla söyleyebilmekteyiz ki, ortaya çıkan rakamlar ihracat performansımızda yaşanan gelişmelerin olumlu yönde olduğudur. Ekonomik faaliyetlere

¹⁰² Rıdvan Karluk, *Uluslar arası Ekonomi*, İstanbul 1996, s.194.

¹⁰³ Adil Temel vd., *a.g.e.*, s. 9–10.

¹⁰⁴ DPT, *Temel Ekonomik Göstergeler*, Ankara Haziran 2006, s. 62.

göre devlet yardımları incelendiğinde, toplam devlet yardımları içerisinde ihracata yönelik desteklerin en fazla paya sahip olduğudur. İkinci sırada ise yatırımlara yönelik devlet yardımları görülmektedir.¹⁰⁵

Türkiye'nin ihracatında yatırım mallarının toplam ihracat içindeki payının arttığı görülmektedir. Bunun yanında ara malı ihracatının oranında bir azalma görülmektedir. Bu durum rekabet için önemli olan bir değişimi göstermektedir. Daha önce ara malı olarak ihraç ettiğimiz ürünleri artık nihai mal olarak ihracat ederek daha fazla katma değer kazanmaktayız.¹⁰⁶

Sanayileşmiş ülkelerde genelde yatırımların payı milli gelirin ortalama %15–20 civarındadır.¹⁰⁷ Ülkenin üretim kapasitesini belirleyen yatırımlar Türkiye'de yatırım teşvik politikaları ile özel sektör eliyle arttırılmaya çalışılmaktadır.

Verimlilik açısından önemli olan yoğunlaşmanın bir göstergesi olan entegrasyon aynı zamanda uluslararası piyasalara açılacak büyüklükte ölçeği kazanmanın önemli bir aşamasıdır. Üretim tarafından sanayinin rekabet gücüne bakıldığında fiyat politikasını oluşturan unsurlardan birisi de işgücü maliyetlerindeki gelişmelerdir. İşgücü maliyetlerinin rekabet edilen ülkelere göre yüksekliği veya düşüklüğü kısa dönemde doğrudan rekabet gücünü arttırmaktadır.¹⁰⁸

Yatırım teşviklerinin verilmesi sırasında da istihdam ve rekabet sağlanmasının temel hedef gösterildiği düşünüldüğünde rekabetçi piyasa fiyatının nasıl etkilendiği önemlidir. Ücretler ve işgücü verimliliğinden bahsetmek için gelişmiş ABD ve aynı gelir gurubuna yakın olan Yunanistan gibi iki ülkeyi ele alarak Türkiye'yi değerlendirmek faydalı olacaktır.

Türkiye ile ABD arasında imalat sektörü düzeyinde verimlilik farkı 5 kat düzeyinde bulunmaktadır. Buna karşılık ücret karşılığı 6,5 kat düzeyindedir. Yunanistan imalat sanayinde kişi başına katma değer 40.000 dolar Türkiye'de 32.000 dolar civarında olması ile birlikte ortalama ücret düzeyi Yunanistan'da Türkiye'nin iki katı kadardır. Bu farkın temel nedeni kişi başına düşen sermaye stokundan kaynaklanmaktadır. Sabit sermaye stokunu artırmanın tek yolu ise sabit sermaye yatırımlarını teşvik etmekten

¹⁰⁵ Fatih Leblebici, *a.g.e.*, s. 13.

¹⁰⁶ Murat Ertekin, *Sektörler İtibari İle Üretim- Dış Ticaret İlişkisi Ve Rekabet Koşulları*, Ankara 2005, s. 2-3.

¹⁰⁷ Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, *Dünyada ve Türkiye'de Rekabet*, İstanbul 1997, s. 47.

¹⁰⁸ Adil Temel vd., *a.g.e.*, s. 11.

geçmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta verimlilik düzeyi ile yüksek ücretlerin bir arada olmasıdır.¹⁰⁹

Yatırımları hızla yükseltmek için yatırım teşviklerinin yanında ülke ekonomisinin istikrara kavuşması da önemlidir. Türkiye siyasi ve ekonomik istikrarı sağlamaması durumunda sanayi yatırımları ve rekabet gücü bundan olumsuz etkilenecektir.¹¹⁰

Türkiye’de ihracatında önemli bir hacim sahibi ve Türk İmalat Sanayinin rekabetçi bir sektörü olan dokuma ve giyim sanayi, Türkiye’de hem sanayi hamlesinin başlangıcını oluşturmuş hem de tekstil kimyası ve tekstil kimyası alt sektörlerini de geliştiren bir itici güç etki yapmıştır. Bu sektör iki önemli amacı gerçekleştirir. İlk önce ulusal ekonomide sanayileşme hamlesi bu sektörle başlarken, ikici olarak da gelişme ile birlikte bağlı alt sektörlerde teknoloji üretip geliştirir.

İmalat sanayiine verilen teşvik belgeleri incelendiğinde düşük katma değer yaratan geleneksel sektörlerin ağırlığı dikkati çekmektedir. Örneğin imalat sanayinin aldığı teşviklerin büyük kısmı dokuma sanayiine verilmekte bu sektör üretim ve katma değerdeki payının iki katı teşvik almakta ancak son yıllarda bu sektörün aldığı teşvik miktarı da azalmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki sanayileşmede daha ileri geçmiş olan Türkiye’de rekabet gücünü arttırmak için artık hükümetler bu sektörlerdeki hamiliklerinden yavaş yavaş çekilerek sektörü rekabet ortamında daha verimli olacakları tekstil alt başlıklarındaki malları üretmeye ve markalaşmaya teşvik etmelidirler.¹¹¹

Faktör kullanım yoğunluklarına göre sektörel rekabet gücü değerlendirildiğinde, hammadde ve emek yoğun sektörlerde rekabet gücünün yüksek olduğu, ölçek yoğun sektörlerde marjinal sınırdaki kaldığı, farklılaşmış bilgiye dayalı mallarda ise düşük olduğu gözlenmektedir. Rekabet gücü yüksek sektörlerin son on yılda toplam ihracat içindeki payı görece artmıştır. Farklılaşmış ve bilgiye dayalı malların toplam ihracat içindeki payı zamanla bir artış görülmekle birlikte toplam ihracat içindeki payı önemsiz düzeydedir.¹¹²

Sermaye ve teknoloji yoğun ancak katma değeri yüksek olan elektrikli makineler, mesleki aletler, kimya, elektronik, enerji, demiryolu taşıtları gibi sektörlerde rekabet gücümüzün zayıflığı söz konusu olmaktadır. Elektronik, kimya, mesleki, bilim ve ölçüm

¹⁰⁹ Ali Eşiyok, *Türkiye Ekonomisinde Yeniden Yapılanma Sürecinde İhracat ve Rekabet Gücündeki Gelişmeler*, Ankara 2001, s. 42.

¹¹⁰ İstanbul Sanayi Odası, *İmalat Sanayinin Uluslar Arası Rekabet Gücü*, İstanbul 2002, s. 11.

¹¹¹ Canan Çakan, *Dünyada ve Türkiye’de Pamuk, Pamuk İpliği ve Pamuklu Mensucat Alt Sektörlerinin Rekabet Gücünün Karşılaştırılması*, Ankara 1997, s. 4.

¹¹² Ali Eşiyok, *a.g.e.*, s.169.

aletleri gibi yüksek katma değer yaratan bilgi yoğun faaliyetlere verilen teşvik belgesi oldukça düşük kalmakta aynı dönemde elektroniğin toplam teşviklerden aldığı pay çok çok azdır.¹¹³

Buradan da anlaşılacağı gibi ülkemizde uzun dönemde kalkınmayı ve rekabetçiliğimizi artıracak sektörlere yeterince teşvik sağlanamamaktadır.

Yeni bir yüzyıla başlamışken bilinmelidir ki bir ülke bilim ve teknoloji alanında yetenek sahibi ise ve böyle büyük bir değeri yenilikte de gösterebiliyorsa uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğü kazanabilmekte, küreselleşmeden yeterince faydalanabilmektedir. Türkiye bu çerçevede bilim- teknoloji- üretim-yenilik yeteneğini yükseltmekle bilim ve teknoloji ile ilgili yaşadığımız sorunlara kalıcı çözümler bulabileceği gerçeğini kavramalı ve bu konuda vakit kaybetmeden gerekli yatırımları yapmalı, bu dönüşümün gerçekleşmesinin önündeki yapısal problemlerini çözmelidir.¹¹⁴

Amerika'da 2004 yılında yeni bir sivil öncelik ile aralarında MIT, Stanford gibi saygın sekiz üniversite ve IBM, GM, Pepsi ve Amerikan Airlines gibi 13 firmanın önderliğinde ulusal yenilik girişimi başlatılmıştır. Bu girişimin hazırladığı “Yenilikçi Amerika” adlı raporda yirmi birinci yüzyılın rekabetinin tek unsurunun yenilik olduğu, tüm topluma kazandırılması gerektiği ve yetişmekte olan insanların bu çerçevede eğitilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Raporda ayrıca tüm Amerikan alt yapısının buna göre düzeltilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yakın zamana kadar Çin için teknolojinin ve ekonomik reformların sınırlılığı, Hindistan içinse bütçe açıkları ile mücadelesi, gelişmekte olan Afrika ülkeleri içinse nüfusu azaltan AIDS, terör konuşuldu. Şimdi ise Çin ve Hindistan için ‘teknolojik yenilik’ kavramları özleştirilirken; Gana ve Senegal için mükemmel yönetim modellerine sahip ülkeler olarak örnek gösterilmektedir. Acaba böyle bir yaklaşım değişimine neden nedir? Kuşkusuz ki bu değişimin nedeni son yıllarda iş dünyasının gelişimine hizmet eden düşünce biçiminin bir bütün halinde devletleri de etkisi altına almasındandır. Bu devletler artık yenilikçi yazılımların geliştirilmesine, girdi teknolojisine, açık standart girişimlerine ve özel sektör ile kamu sektörü arasındaki ortak girişimlere yatırım yaparak vatandaşlarının refahını arttırmaları yönünde teşviklerde bulunmaktadır.

¹¹³ Şeref Saygılı, *a.g.e.*, s. 19.

¹¹⁴ Birol Kovancılar, *a.g.e.*, s. 127.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AB, GÜNEY KORE VE TÜRKİYE ÖRNEĞİNDE DEVLET YARDIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. Avrupa Birliği'nde Devlet Yardımları

Devlet yardımları, devletlerin direk olarak bütçelerinden gerçekleştirdikleri, işletmelere verilen hibeler veya ucuz krediler gibi yardımlar ile aynı zamanda, milli, bölgesel veya federal hükümetlerin, belediyelerin, yerel yönetimlerin, devlet bankalarının, vakıflar, özel veya kamu kuruluşları, derneklerin kullanımı ile verilen yardımları da kapsar.

Birliğin belirlediği yardımların dışında herhangi bir ülke yeni bir yardım veya yardım mekanizması geliştirir veya planlar ise bunu komisyona önceden bildirmesi

gerekmektedir. Komisyon iki aylık gibi bir süre içinde araştırır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, üye ülkenin uygulamak istediği yardım programı, onaylanabilir veya program uygulanması men edilebilir. Uygulanacak olan yardım programı Bölgesel veya yöresel kuruluşlar tarafından dahi yapılsa, yardım programını Konseye bildirme işlemi başvuran ülke tarafından yapılmak zorundadır.

Üye ülkeler tarafından gerçekleştirilecek yardım programları, programın konusuna göre öncelikle Rekabet Genel Müdürlüğü ile ancak diğer konularda ilgili Genel Müdürlükler ile işbirliği içinde gerçekleştirilir. KOBİ'lere yönelik devlet yardımlarının değerlendirilmesinde, Direkt Rekabet Genel Müdürlüğü sorumludur.

AB'nin teknoloji politikasının ana hatlarını "Lizbon Stratejisi" olarak ifade edilen kararlar oluşturmaktadır. 23-24 Mart 2000 tarihinde kabul edilen Lizbon Stratejisi için AB'nin gelecek projeksiyonu denilebilir. Bu strateji çerçevesinde Ar-Ge'ye GSYİH'nin %3'ü oranında bir kaynak ayırmayı somut hedeflerden birisi olarak belirlemiştir.

Özel kesim Ar-Ge faaliyetlerini teşvik etmeye yönelik başvuru teşvik mekanizmalarından birisi olan vergi teşvikleri uzun zamandır AB ülkelerince uygulanmaktadır. Vergisel teşvikler konusunda AB ülkelerinde ortak bir uygulama söz konusu değildir.

Alt yüklenici sözleşmesine dayanarak Avrupa'daki üniversitelerden Ar-Ge hizmeti alınması karşılığında yapılan harcamaların %5'i ve yine alt yüklenici sözleşmelere dayanarak firmayla ilişkisi olmayan diğer kimselerden alınan Ar-Ge hizmeti karşılığı yapılan harcamaların %10'u da vergi kredisi kapsamına dahil olabilmektedir.

4.1.1. Avrupa Birliği Kamu Destekleri

Avrupa Birliği'nin temel ekonomik hedefi üye ülkeler arasında tüm engellerden arındırılmış bir iç pazar oluşturmaktır. Bu hedefe ulaşmak için birliğin kullandığı en etkili araç ise rekabet kuralları olmuştur. AB rekabet politikasının temel amacı, rekabeti bozduğu kabul edilen eylemleri engelleyerek piyasa güçlerinin hakim olduğu, iyi işleyen bir Avrupa iç pazarının oluşmasını sağlamaktır. Rekabet özel teşebbüsler tarafından bozulabildiği gibi üye ülkelerin teşvikler vererek ekonomiye müdahale etmesiyle de bozulabilmektedir. Devlet yardımlarına ilişkin AB mevzuatı rekabeti bozucu etkisi olan bu yardımları iç pazara aykırı kabul etmekte ve yasaklamaktadır.¹¹⁵

¹¹⁵İktisadi Kalkınma Vakfı, *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Devlet Yardımları*, İstanbul 2005, s. 11.

Topluluk mevzuatı açısından devlet yardımları kavramı belirli bir tanıma sahip değildir. Bunun sebeplerinden biri, tanımın yapılmasının kavramı daraltacağı endişesidir. Avrupa Birliği'nde topluluk kuralları ile bağdaşmayan devlet yardımlarının neler olduğu Avrupa Komisyonu ve Avrupa Birliği Adalet Divanı içtihatları ile ortaya konulmuştur. AB müktesebatı devletin sağladığı her katkıyı da devlet yardımı olarak kabul etmemiştir. Örneğin ekonomik faaliyette bulunmayan bir tüzel kişiliğe verilen destek devlet yardımı sayılmamaktadır.¹¹⁶ Ayrıca AB kurucu anlaşmalarında devlet yardımlarının kontrol altına alınması amacıyla yardımların rekabeti bozduğu ölçüde yasak olduğu ilkesi getirilmiş ancak belirli şartların yerine getirilmesi durumunda devlet yardımlarının uygulanabileceği kabul edilmiştir.¹¹⁷

4.1.2. Avrupa Birliği'nde Uygulanan Yatırım Teşvikleri

Avrupa Birliği'nde üye ülkelerin kendi kaynaklarını kullanarak uyguladıkları yatırım teşvikleri nakit yardımına bağlı olanlar, vergi ve benzeri kolaylıklar sağlamasına bağlı olanlar ve krediler olarak gruplanabilir.

AB'de nakit yardım araçları olarak, sermaye yardımları, Ar-Ge yardımı, eğitim yardımı, faiz sübvansiyonu, yeni yaratılan istihdam yardımı, makine parkı modernizasyonu, ileri teknoloji yatırımı yardımı, bina ve kira sübvansiyonu ve çevre korumaya yönelik yardım unsurlarını saymak mümkündür. Yapılacak yardımlara sağlanan vergi kolaylıkları ise, katma değer vergisi indirimi, diğer yerel vergi kolaylıkları, kurumlar vergisi indirimi, yatırım indirimi, hızlandırılmış amortisman gibi araçlardan oluşmaktadır.

Kredi şeklinde sağlanan yatırım kolaylıkları arasında ise, uygun koşullu ticari krediler, bölgesel program kredileri, eğitim kredisi, Ar-Ge kredisi, çevre korunması programlarına yönelik krediler ve kredi garantisi gibi unsurlar yer almaktadır.¹¹⁸

AB'de belirli bir teşvik modeli yoktur. Üye ülkelerde farklı teşvik uygulamaları görülmektedir. AB'de teşvikler üye ülkelerin kendi kaynakları ve AB bütçesi olmak üzere iki kaynaktan sağlanmaktadır. AB'nin teşvikler konusundaki temel anlayışı, serbest rekabet ve serbest ticaret sistemine zarar verilmemesi üzerine kurulu olduğundan dolayı

¹¹⁶İktisadi Kalkınma Vakfı, *a.g.e.*, s. 12.

¹¹⁷ Bülent Ferik, "AB Devlet Yardımı Politikası ve Türkiye'de Devlet Yardımı Uygulamaları", *Dış Ticaret Dergisi*, Sayı:31, s.2, Ankara 2004.

¹¹⁸ Dış Ticaret Müsteşarlığı ve TOBB, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, DTM Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2002.

devletler tarafından sağlanan mali desteklerin finansal destekler şeklinde mi yoksa vergisel ayrıcalıklar şeklinde mi olması gerektiği önemli bir tartışma konusu durumundadır. Her bir yöntemin farklı avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Genellikle ülkelerin bu politika araçlarını bir arada kullanma yolunu tercih ettikleri görülmektedir. Burada dikkat edilen nokta, yukarıda da ifade edildiği gibi, bu teşviklerin rekabeti bozucu türden uygulamalar olmamasıdır. AB, rekabeti bozdukları için devlet yardımlarına karşı hassasiyet gösterirken uluslar arası pazardaki rekabet gücünü korumak ve geliştirmek amacıyla başvurulmuş yardımlara karşı olumsuz bir yaklaşım sergilememektedir.¹¹⁹

4.1.3. AB’ de KOBİ’lere Yönelik Devlet Teşvikleri

Avrupa Birliği komisyonunun KOBİ’lerden sorumlu Genel Müdürlüğünün hazırladığı bir raporda KOBİ’lere yönelik olarak “ asıl amaçlarının mevcut işletmelerin geliştirmesi ile birlikte yeni işletmelerin kurulmasını desteklemek ve kolaylaştırmak olacağını” belirtmiş ve “Avrupa’da her yıl iki milyon işletmenin piyasa girdiği düşünülecek olursa bu işletmelerin yeni istihdam oluşturmadaki rollerin küçümsenemeyeceğini” vurgulamıştır. Bu yüzden “sadece yeni işletmelerin kurulmasını desteklemekle kalmayıp, bunları kurulduktan sonrada büyümeye ve yaşatmaya çalıştıklarını” beyan etmişlerdir.¹²⁰

KOBİ’lerin dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülmesine yaptıkları olumlu katkıları, işsizliğin azaltılması ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasında oynadıkları rolleri ve piyasa koşullarında meydana gelen değişimlere hızlı uyum sağlayabilen esnek bir üretim yapısına sahip olmaları, onları günümüz dünyasında daha önemli bir konuma getirmektedir. Taşıdıkları önem dolayısıyla başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün ülkeler KOBİ’lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunması için uygun ortamı hazırlayacak politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadırlar.¹²¹

¹¹⁹ M. A. Çolakoğlu, *Ar-Ge Faaliyetlerinin AB ve Türkiye’deki Durumu ve İlgili Teşvik Politikalarının Değerlendirilmesi*, Ankara 2000, s. 132.

¹²⁰ Kenan Ören, “Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması, Nevşehir İlinde Bir Uygulama”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, s. 107, Sivas 2003.

¹²¹ DPT, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı*, Ankara 2004, s. 6.

Bu bağlamda komisyon öncelikle teşebbüslerin KOBİ sayılabilmesi için herhangi bir teşebbüsün;¹²²

- % 25 veya daha fazla oranda hissesinin KOBİ olmayan şirketlere ait olmaması;
- 250'den daha az çalışanı bulunması ve
- Yıllık cirosu 40 milyon ECU'nün altında veya yıllık bilanço değeri 27 milyon ECU'nün altında olması durumunda KOBİ sayılacağını belirtmektedir.

Aşağıda genel olarak AB'nin KOBİ'ler için öngördüğü politikalar belirtilmiştir.¹²³

- İşletmelerin tabi olduğu idari ve düzenleyici ortamın basitleştirilmesi ve iyileştirilmesi,
- KOBİ'lerin içinde bulunduğu finansman ve vergi ortamının iyileştirilmesi,
- Özellikle daha iyi bilgi ve işbirliği hizmetleri yoluyla KOBİ'lerin stratejilerini Avrupalılaştırmalarına ve uluslar arasılaştırmalarına yardım,
- KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması ve araştırma, yenilikler, bilgi teknolojileri ve eğitimden daha fazla yararlanmalarının sağlanması,
- Girişimciliğin teşviki ve özel hedef grupların desteklenmesidir.

4.1.4. AB'de İstihdam Yardımı

1973–1980 yılları arasında toplulukta 3 milyon iş kaybedilmiştir. Bu nedenden dolayı istihdama yönelik devlet yardımı sağlanması yapısal işsizlikle ilgili izlenen politikalar arasındadır. Bu tür Uygulamalarla işsizliğe maruz kalan gruplar tespit edilerek işverenlere bu gruplardan işçi istihdam etmeleri durumunda mali yardımda bulunarak yapısal işsizlik azaltılmaya çalışılır.¹²⁴

İşsizlikle mücadelenin AB'nin öncelikli politikalarından birisi olduğu “Devlet Yardımının İzlenmesi ve İşgücü Maliyetinin Azaltılması Hakkında Duyuru” ile belirtilmiş olup, sosyal politika ile rekabet politikasının tutarlı bir şekilde yürütülmesinin önemine değinilmiştir. Çalışanlara katkıda bulunacak pek çok tedbirin devlet yardımı olmadığının açıklandığı ve teşvik edildiği bu Duyuru'da, belirli işletmeleri kayıracak

¹²² Mustafa Mehmet Özkarabüber, *a.g.e.*, s. 48.

¹²³ Murat Sayın, *AB'de KOBİ Destekleme Programları ve Diğer Teşvik Araçları*, Ankara 1997, s. 8.

¹²⁴ Kemal Biçerli, *Çalışma Ekonomisi*, İstanbul 2000, s. 458.

şekilde istihdam artırıcı politikaların rekabet politikası ile çeliştiği ve bu konudaki devlet yardımlarının Komisyon denetimine tabi olduğu ifade edilmiştir.

İstihdam artırıcı önlemlerin 87 ve 88'inci maddeler bağlamında yorumlanması, rekabet politikası ile bu önlemlerin tutarlı olmasını sağlamak ve yardım değerlendirmesi konusunda üye devletlere önceden fikir verebilmek amacıyla

Komisyon, 1995 yılında “İstihdam Yardımı Üzerine Rehber” yayımlamıştır.

Rehber’de özetle;¹²⁵

- Özellikle hassas olmayan sektörlerde yeni istihdam yaratan,
- KOBİ'lere ve 87(3)(a)'nci madde kapsamındaki bölgelere yapılan,
- Amaca uygun miktarda ve geçici olan

Yardımlara Komisyon'un olumlu yaklaştığı belirtilmektedir.

4.1.5. AB'de Bölgesel Yardımlar

AB'de devlet yardımları pastasından en büyük payı bölgesel yardımlar almaktadır. AB Bölgesel Politikası temel olarak ekonomik ve sosyal alanda daha uyumlu bir bütünleşmeyi sağlamayı ve bölgeler arası farklılıkları gidermeyi amaçlamaktadır. AB üyelerinin bölgesel yardımları uygulaması, Roma Antlaşması'nın önsözünde, “çeşitli bölgeler arasındaki farklılığın kaldırılması daha az gelişmiş bölgelerinin geri kalmışlığının telafisi” ifadesi ile bir amaç olarak yer almıştır.¹²⁶

Roma Antlaşmasının bölümünde giriş bölümünde ise üye ülkelerin ekonomik bütünleşmelerinin başarıya ulaşması için bölgeler arasındaki ekonomik gelişme farklarının giderilmesi gerektiği ifade vurgulanmıştır. Topluluk 1975 yılında bölgesel kalkınma politikasının temelini oluşturan bölgesel kalkınma fonunu kurmuş ve bu fondan yardım alacak bölgeleri topluluk GSMH' sinin %75 inin altında olan bölgeler diye kapsama almıştır.¹²⁷

Avrupa Birliği Komisyonu Bölgesel Politika kapsamında üç ana hedef belirlemiştir:

- Kalkınmada geri kalmış bölgelerdeki yapısal uyumu ve gelişmeyi teşvik etmek.

¹²⁵ Mustafa Mehmet Özkarabüber, *a.g.e.*, s. 50.

¹²⁶ B. İnci, “Avrupa Topluluğu ve Türkiye’de Sübvansiyonlar”, İstanbul 1993, s. 112.

¹²⁷ DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara 2000, s. 135.

- Ekonomik ve sosyal dönüşüm içerisinde olan bölgelerin desteklenerek karşılaşılan yapısal güçlüklerin giderilmesi.
- Öğretim, eğitim ve istihdam politikaları ile sistemlerinin modernizasyonu ve uyumlaştırılmasını desteklemektir.

Avrupa birliği yapısal fonları çerçevesinde bölgesel kalkınmaya yönelik mali yardım ve teşviklerde bulunmaktadır. Bu fonlarla bölgeler ve değişik sosyal gruplar arasındaki eşitsizliği azaltmak, yapısal, ekonomik ve sosyal sorunların çözümüne kolaylık sağlamaya yöneliktir.¹²⁸

Bu fonlar; Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonuna ek olarak, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Tarımsal Garanti ve Yön Verme Fonu, Balıkçılığı Yönlendirme Mali Aracı'dır.

4.1.6. AB'de Yatırım Teşvikleri

Topluluğa üye ülkelerin kendi imkânları ile yaptıkları yatırım teşvik uygulamaları nakit yardıma bağlı olanlar, vergi ve benzeri uygulama kolaylıklar sağlanmasına bağlı olanlar ve krediler olarak sınıflandırılabilir.

Nakit yardıma verilebilecek örnekler ise; sermaye yardımı, Ar-Ge yardımı, eğitim yardımı, faiz sübvansiyonu, makine parkı modernizasyonu olurken, vergi kolaylıklarında ise; katma değer vergisi indirimi, diğer yerel vergi kolaylıkları, yatırım indirimi sayılabilir. Kredi yardımları ise uygun koşullu ticari krediler, bölgesel program kredileri, eğitim kredisi, çevre koruma programlarına yönelik krediler olabilmektedir.

4.2. Güney Kore Kalkınmasında Devlet Yardımları

Kore savaşından sonra hızla gelişen Güney Kore, bugün OECD ve G-20 üyesidir. Savaş sonrasında 1960'lara kadar ithalat ikamesine yönelik bir politika izlemiş; 1960'lardan sonra ihracat eksenli bir kalkınma stratejisi takip etmiştir. Girişimcilikleriyle öne çıkmış ve hükümet planlamalarına sadık aile şirketlerine (chaebol) sağlanan teşviklerle kalkınma tercih edilmiştir. 1970'lerde ağır sanayi ve kimya sanayi, 80'li yıllarda otomotiv ve elektronik, 90'lı yıllardan itibaren ise bilişim sektörlerine önem verilmiştir.

¹²⁸ Ergüder Can, *Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonlar: Uyum Sürecinde Türkiye İçin Bir Değerlendirme*, Ankara 2004, s. 66.

Günümüzde Kore tekstilden kimya sanayine, ağır sanayiden otomotiv ve bilişim teknolojilerine kadar uzanan alanlarda araştırma ve geliştirme odaklı çalışan insan gücü ve gelişmiş endüstriyel altyapısıyla dikkat çekmektedir.

1948 yılında patlak veren Kore Harbi, Güney Kore'nin zaten kötü durumda olan şartlarının savaş sürecindeki kayıplarla ve yıkımlarla daha da kötüleşmesine sebep olmuştur. 1954'ten 1959'a kadar olan süreçteki yeniden yapılandırma projelerinin %70'den fazlası özellikle Amerika'nın büyük çoğunluğunu karşıladığı dış yardımlarla gerçekleşmiştir.

1961 yılından itibaren uzun yıllar boyunca iki ana konu üzerinde durulmuştur. İlki sağlanan yabancı yardımları girişimci işletmelere aktararak ihracatın teşvik edilmesi, diğeri ise ağır sanayi hamlesidir. Kore'nin ihracatının 1962'de 50 milyon dolardan 1971'de 1,07 milyar dolara çıkması ve yıllık ortalama ihracat artışının % 38,8 olması bu politikanın doğruluğunu göstermektedir. İhracat eksenli politika ülke çapında sürekli yeni üretim işletmelerinin açılmasına ve işsizlik oranlarının düşmesine neden olmuştur.

Bu dönemin belli başlı özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür. 1) Kore Merkez Bankası maliye bakanlığının altında konuşlandırılmıştır. Bu politikayla ülke çapındaki tüm bankalarda en büyük hissedar hükümet olduğu için faiz oranlarının belirlenmesi, gelen dış yardımların kredi olarak hangi firmalara, hangi oranlarla ve sürelerle verilmesi gerektiğinin kararlaştırılması ve banka yönetiminin hükümetçe atanması sağlanmıştır. 2) Bizzat devlet başkanının iştirak ettiği aylık ticaret özendirme toplantılarında, hangi şirketlerin hangi sektörlerde çalışması gerektiği gibi hedeflerin tayini, ihracata yönelik şirket bazlı hedef tespiti ve pratik uygulamalarda karşılaşılan sorunların çözüme kavuşturulması sağlanmıştır. 3) Dış pazarda ihracat imkanlarını araştırmak amacıyla Kore Ticaret Promosyon Ajansı (KOTRA) kurulmuş ve yurt dışında teşkilatlanması sağlanmıştır.¹²⁹

1973 yılında otomobil, gemi yapımı, endüstriyel makina üretimi, elektronik endüstrisi ve petrokimya endüstrileri gibi alanlar için yatırım yapılacağı açıklanmıştır. Bu endüstrilerin kuruluşu için büyük miktarda sermaye ve devlet desteği gerektiğinden yatırım yapacak olan büyük işletmeler (chaebol'ler) için vergi indirimleri sağlanmıştır. Kore Kalkınma Bankası eliyle yurt dışından gelen yardımlar düşük faizlerle ve uzun vadeli olarak chaebol'lere aktarılmıştır. 1975 ile 1977 yılları arasındaki tüm banka

¹²⁹ U. Hiemenz, *Growth and Competition in the New Global Economy*, Paris 1999, s. 144-145.

kredilerinin yüzde 60'ı bu endüstriler için kullanılmıştır. Yapılan bu çalışmalar neticesinde ağır sanayi ve kimya sanayince üretilmiş olan ürünlerin toplam ihracattaki payları 1972'de % 25,3 iken 1982'de % 52,8'e çıkmıştır.¹³⁰

Yeni teknolojilerin endüstriye adaptasyonu amacıyla hükümet tarafından, Kore Makina ve Metal Enstitüsü, Elektronik ve Telekomünikasyon Araştırma Enstitüsü, Kore Kimyasal Teknoloji Araştırma Enstitüsü, Kore Standartlar ve Bilimsel Araştırma Enstitüsü, Kore Enerji Araştırmaları Enstitüsü ve Kore Okyanus Araştırmaları Enstitüsü gibi kuruluşlar kurulmuştur. Bu enstitülerin kuruluşuyla aynı zamanda özel şirketlere yönelik projeler geliştirilmesi hedeflenmiştir.¹³¹

1980'lerden itibaren araştırma-geliştirme ve teknolojik projelerin teşvikine yönelik düzenlemelere gidilmiş ve bunların neticesinde 1986 yılında ticaret dengesi fazlalığı 4,2 milyar dolara ulaşmıştır.¹³²

İzlenen kalkınma politikalarının ülkeyi nasıl değiştirdiğini anlamak için, Kore'nin ihraç ettiği ilk 10 ürünün yıllara göre nasıl farklılaştığını incelemekte fayda vardır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere 1980'lerde ilk sıradaki ihraç ürünü konfeksiyon ürünleri iken, 2007 yılında ilk sırayı otomotiv sektörü almıştır. 1980'lerdeki ilk 10 ihraç kalemi ile 2007'deki ilk 10 ihraç kalemi karşılaştırıldığında değişim anlaşılabilir. 1980'lerdeki ürünler daha çok üretim ve iş gücüne dayalı kalemler iken, 2000'li yıllarda teknoloji ağırlıklı kalemlerin varlığı dikkat çekmektedir.

Tablo 5: Kore'nin İhraç Ürünlerinin Yıllara Göre Farklılaşması

Sıra	1980	1990	2000	2007
1	Konfeksiyon	Konfeksiyon	Yarı iletkenler	Otomotiv
2	Demir Çelik	Yarı İletkenler	Otomotiv	Yarı İletkenler
3	Gemi Yapımı	Ayakkabı	Gemi Yapımı	Telekomünikasyon
4	Sentetik Fiber	Gemi yapımı	Cep telefonu	Gemi Yapımı
5	Ses Aletleri	Video Donanımları	Sentetik Fiber	Petrol Ürünleri
6	Araba Lastiği	Demir ve Çelik	Otomotiv Yedek Parça	Tv Ekranı
7	Ağaç Ürünleri	Sentetik Fiber	TV Ekranı	Araba Parçaları
8	Diğer ürünler	Bilgisayarlar	Telekomünikasyon	Bilgisayarlar
9	Yarı iletkenler	Ses Aletleri	Bilgisayarlar	Görsel Donanım Aletleri
10	Video	Otomotiv	Renkli Televizyon	Elektronik ürünler

Kaynak: Korean International Trade Association

¹³⁰ K. H. Chung vd., *Korean Management: Global Strategy and Cultural Transformation*, Berlin, New York 1997, s. 30; E. Sridharank, *The Political Economy of Industrial Promotion: Indian, Brazilian, and Korean Electronics in Comparative Perspective 1969-1994*, Westport 1996, s. 69.

¹³¹ L. Kim ve R. Nelson, *Technology, Learning and Innovation: Experiences of Newly Industrializing Economies*, Cambridge 2000, s. 273.

¹³² G. R. Ungson vd., *Korean Enterprise: The Quest for Globalization*, Boston, Massachusetts 1997, s. 52-53.

Bilim ve Teknoloji Politikaları Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen bir araştırmaya göre Kore Hükümeti endüstriyel araştırma, geliştirme ve inovasyon için 259 program sunmaktadır. Araştırma ve geliştirmeye yönelik olarak sunulan finansal destek programlarının hükümetçe sunulan tüm destek programlarının arasındaki oranı % 30'a ulaşmaktadır. Bu destek programlarının içerisinde teknoloji transferi programlarının oranı % 13'ü, insan kaynakları gelişimi programları ise % 11'i bulmaktadır.¹³³

Araştırma, geliştirme ve teknolojiye olan yatırım sonuç vermiştir. Ülkedeki değişimin ve teknolojik gelişimin bir belirtisi olarak görülebilecek patent sayılarındaki artış bunu göz önüne sermektedir. 1960'larda 219 olan patent sayısı 2007 itibarıyla 564 kat artış göstererek 123.705'i bulmuştur. Alınan patentlerin endüstriye göre dağılımlarına bakıldığında özellikle elektronik ve telekomünikasyon alanlarında alınan patent sayısı yıllara göre artış göstermiştir.

Kore hükümeti endüstriyel yapısını değiştirmek ve küreselleşen dünyada yeni teknolojilerle rekabet gücünü artırmak için büyük şirketlerden daha ziyade teknoloji ağırlıklı çalışan işletmeleri destekleme ve araştırma geliştirme harcamalarını artırma yolunu tercih etmiştir. Kore'nin gayri safi hasılasından Ar-Ge harcamaları için ayırdığı oranın sürekli artış göstererek Japonya'yı yakalaması, İngiltere, Amerika ve Fransa dahil pek çok ülkeyi geride bırakması ve Avrupa Birliği ile OECD ülkelerinin genel ortalamasından çok yukarıda olması da bu politikanın bir göstergesidir (Tablo 6).

Tablo 6: Gayri Safi Yurtiçi Hasılının Yüzdesi Olarak Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcamaları

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Çek Cumhuriyeti	1,20	1,35	1,49	1,48	1,41	1,47	1,55
Danimarka	2,48	2,46	2,48	2,58	2,85	3,16	3,07
Finlandiya	3,45	3,48	3,48	3,47	3,70	3,94	3,90
Fransa	2,16	2,11	2,11	2,08	2,12	2,27	2,24
Almanya	2,50	2,51	2,54	2,53	2,69	2,82	2,80
İrlanda	1,23	1,25	1,25	1,29	1,46	1,76	1,71
İsrail	4,29	4,43	4,51	4,86	4,77	4,49	4,34
İtalya	1,09	1,09	1,13	1,17	1,21	1,26	1,26
Japonya	3,13	3,31	3,41	3,46	3,47	3,36	3,26
Güney Kore	2,68	2,79	3,01	3,21	3,36	3,56	3,74
Polonya	0,56	0,57	0,56	0,57	0,60	0,67	0,74

¹³³ S. C. CHUNG, "Innovation, Competitiveness and Growth: Korean Experiences", *Annual World Bank Conference on Development Economics*, 2010, s. 338.

Türkiye	0,52	0,59	0,58	0,72	0,73	0,85	0,84
İngiltere	1,69	1,72	1,74	1,77	1,78	1,84	1,80
ABD	2,55	2,59	2,65	2,72	2,86	2,91	2,83
AB27	1,73	1,74	1,76	1,77	1,84	1,92	1,91

Kaynak: Main Science and Technology Indicators, OECD Science, Technology and R&D Statistics

Ülkedeki araştırma ve geliştirmeye ayrılan bütçenin artırılmasına paralel olarak KOBİ'ler ve chaeboller bünyesindeki araştırma merkezlerinin sayısı artmıştır. 2003'ten 2011'e kadar olan 7 yıl gibi bir sürede toplam araştırma merkezlerinin sayısı 2,35 kat artmıştır. Toplam araştırma merkezlerinden % 63'ü elektronik, bilişim ve makina gibi teknolojik avantaj sağlayabilecek konularda çalışmaktadır.

Güney Kore'de yatırımlara da önemli teşvikler verilmektedir. G. Kore ekonomisine olan katkılarından dolayı Kore Hükümeti yabancı yatırımcılara çeşitli teşvikler sağlamaktadır. Bu teşviklerden faydalanmak için yatırımın ileri teknoloji içermesi veya yatırımın yabancı yatırım veya serbest bölgede olması gerekmektedir.

Bu teşviklerinden birisi konumunda bulunan vergi muafiyeti uygulaması, yatırımın büyüklüğü ve çeşidine bağlı olarak 5-7 yıl arası değişmektedir. Yine yatırım esnasında gerçekleştirilen ithalat için üç yıl süreyle gümrük vergilerinden muaflik tanınmaktadır. Bir başka teşvik de yabancı yatırımcılara tanınan hibe uygulaması olup, toplam yatırım bedelinin %5'i kadar hibe sağlanabilmektedir. Bu hibeden faydalanabilmek için minimum yatırım tutarı 10 milyon \$ olarak belirlenmiştir. Yine Ar-Ge faaliyetleri konusunda çalışma yapan firmalar da bu uygulamadan faydalanabilmektedir. Özel sanayi bölgeleri de düşük kira bedelleri veya bedelsiz yatırımcıya tahsis edilmektedir

Bunların dışında Ar-Ge konusunda çalışacak firmalar için hükümet çalışanların maaşlarının belirli bir bölümünü karşılamakta olup, yine insan kaynakları konusunda uzman kuruluşlar şirketin personel ihtiyaçlarının karşılanması konusunda danışmanlık hizmeti vermektedir.

Görüleceği gibi, Güney Kore'de devlet yardımları kalkınma amacıyla önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Kalkınma hamlesinin başlangıcında hükümetin girişimci aile şirketlerine destek vererek onların önünü açması hem bu şirketleri dünya çapında iş yapar konuma getirmiş, hem de ekonomik gelişimi sağlamıştır. Hükümet, katı devletçilikten ziyade planlayan, teşvik eden ve kredilendiren bir pozisyonda kalmış, özel girişimcinin

enerjisini ve inovasyon ruhunu kullanmayı tercih etmiştir. Önceleri insan gücüne dayalı basit üretim işlerinde faaliyet gösteren chaeboller zamanla teknoloji öğrenen, transfer eden ve uygulayan dünya çapında şirketler haline gelmiştir.

Üretimde işçi ücretlerinin payını olabildiğince düşürebilen Çin ve Güney Doğu Pasifik ülkeleri karşısında rekabet edebilmek için Kore, kaliteye ve bilimsel araştırma ürünü teknolojik yeniliklere önem vermiştir. Kore'nin devlet olarak araştırma ve geliştirmeye ayırdığı payını artırması, kalifiye insan gücü, gerek özel sektör, gerekse devlete ait araştırma laboratuvarlarının sayıca çokluğu, piyasaları etkileyebilen global Kore şirketlerinin varlığı ve hızlı hareket edebilen, yenilikçi ve girişimci ruha sahip, küçük fakat dinamik venture işletmelerinin gelişimi Kore'nin kalkınma için sahip olduğu zenginliklerdir.

4.3. Türkiye'de Devlet Yardımları

Türkiye'de uygulanan yardım sisteminin kökenini 19. yüzyıla kadar götürmek mümkündür. Yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkan yapının merkezi bir görünüm arz ettiği Türkiye'de tüm teşviklerin merkezi hükümet tarafından verildiği ifade edilebilir.¹³⁴

Uygulamada göze çarpan iki husustan ilki, devlet yardımlarının yatırım ve ihracat alanlarına göre sınıflandırılmasıdır. İkincisi ise, kalkınma plan ve hedefleri doğrultusunda, bölgeler arası dengesizlikleri gidermek, sermayeyi tabana yaymak, istihdam yaratmak, katma değeri yüksek ileri teknolojilerin kullanılmasını sağlamak, KOBİ'leri desteklemek ve Türk firmalarının uluslararası alanda rekabet gücü kazanmasını sağlamak gibi amaçların devlet yardımı uygulamaları ile bağdaştırılmasıdır.¹³⁵

Ülkemizde uygulanan devlet yardımlarını çeşitli açılardan sınıflandırmak mümkündür. Ancak söz konusu yardımlar özellikle 1980 sonrası ülkemizde kalkınma stratejisi olarak benimsenmiş olan ihracatın artırılması yoluyla kalkınma stratejisi bağlamında geliştirilen yatırımlara yönelik devlet yardımları ile ihracata yönelik devlet yardımlarıdır.

¹³⁴ Yunus Emre Heper, *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Yatırımlarda Devlet Yardımları*, Eskişehir 1996, s. 81.

¹³⁵ Mustafa Mehmet Özkarabüber, *a.g.e.*, s. 51.

Türkiye’de halihazırdaki teşvikler ve hibelerin gelişimi önemli oranda devam etmektedir. 2000’li yıllar sonrası düzeylere bakıldığında 1980 yılındaki atılımların ilerisinde olduğumuz söylenebilir. Bu durum son yıllarda kendini belli etmiş ve Türkiye 2009 kriz yılı dışında önemli ve istikrarlı bir ekonomik gelişme kaydetmiştir.

Son yıllarda özellikle gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde yüksek katma değerli büyümeye geçişi sağlamak üzere Ar-Ge, teknoloji ve yenilik içeren ürün ve üretim yöntemleri teşvik edilmektedir. Bu alanlarda ilerleme kaydeden ülkeler rekabet avantajı elde etmekte ve dünya üretim ve ticaretinde söz sahibi olmaktadır. Türkiye’de de özellikle 1963 yılında TÜBİTAK’ın kurulması, üniversitelerin yaygınlaşması ile Ar-Ge çalışmaları yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. 2000’li yıllardan itibaren ise Ar-Ge faaliyetlerini artırmak üzere devlet yardımları ciddi oranlarda artırılmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de Ar-Ge harcamalarının gayrisafi milli hasılaya oranı 2012 yılı verilerine göre yüzde 0,92 olarak gerçekleşmiştir. Diğer gelişmekte olan ülkelerde bu oran yüzde 1 mertebesinde olup, 2020 yılı için yüzde 3 hedef koyan AB ülkelerinde şu an için yüzde 2’dir. ABD’de yüzde 3, Güney Kore’de ise yüzde 4 civarındadır.¹³⁶

Bu rakamlar karşılaştırıldığında ülkemizde kamu desteklerinin artması ve etkin hale getirilmesi için yeni bir anlayışa ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nca yürütülen Sanayi Tezleri (SAN-TEZ) projeleri, Maliye Bakanlığı’nca uygulanan Ar-Ge vergi teşvikleri, TÜBİTAK tarafından yürütülen Ar-Ge destekleri, KOSGEB’in KOBİ’lerin rekabet güçlerini artırmaya yönelik farklı destekleri, kalkınma ajanslarının sağladığı destekler, Hazine Müsteşarlığı tarafından sağlanan yatırım destekleri, Ekonomi Bakanlığı tarafından sağlanan ihracat destekleri ve yine bu amaçla TTGV tarafından sağlanan desteklerde umut verici gelişmeler yaşanmasına karşın bu desteklerin yetersiz olduğu görülmektedir.

Türkiye’de özellikle planlı dönemden sonra kamunun kaynak dağılımına doğrudan veya dolaylı yollarla yön vermeye çalışmasına rağmen, gelişme sürecine yön veren faktörler, Batı’da yoğunlaşmasını sürdürmüştür. Kamu sektörünün refahın paylaşımına yönelik müdahaleleri bölgelerarası dengesizliği istenen ölçüde azaltamamıştır. Yoğun girişimlere rağmen, gelişmişlik farklarının bu dönemde de sürmesinin başlıca nedenleri arasında; coğrafi yapı, iklim özellikleri, talep düzeyi yüksek

¹³⁶ MÜSİAD Araştırma Raporları, *Küresel Rekabet için AR-GE ve İnovasyon, Stratejik Dönüşüm Önerisi*, İstanbul Mart 2012, s. 86.

iç ve dış pazarlara uzaklık, kırsal yerleşim birimlerinin çokluğu ve dağınıklığı bulunmaktadır.¹³⁷

Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan beri dengeli bölgesel kalkınmaya yönelik bir politika izlenmekle beraber, bölgesel gelişmişlik farklılıkları ülkenin en önemli sorunlarından biri olmuştur. Bu sorunları gidermede de yatırım teşvikleri en önemli araçlardan biri olmuştur.

Türkiye’de bölgesel kalkınma konusunda uygulanan teşvik politikaları planlı döneme geçişle başlamakla beraber, son yıllarda daha etkin olarak uygulanmaktadır. Uygulanan teşvik sistemleri sırasıyla, ülke sanayisinin tesis edilmesi, korunması ve rekabete hazır hale getirilmesi aşamalarında destekleyici ve koruyucu işlevler üstlenmektedir.¹³⁸

4.3.1 Türkiye’de KOBİ’lere Yönelik Devlet Teşvikleri

KOBİ’lerin Tanımı Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik 4 Kasım 2012 tarih ve 28457 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Yönetmelikle, KOBİ tanımında ve KOBİ’lerin sınıflandırılması gibi önemli hususlarda değişiklikler yapılmıştır. Buna göre, daha önce ikiyüzelli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmibeş milyon Türk Lirasını aşmayan ve ilgili Yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme şeklinde sınıflandırılan ekonomik birimler olarak yer alan KOBİ tanımı; ikiyüzelli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri kırk milyon Türk Lirasını aşmayan ve ilgili Yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme şeklinde sınıflandırılan ekonomik birimler veya girişimler olarak değiştirilmiştir.

On kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri bir milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler mikro işletme; elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri sekiz milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler küçük işletme; ikiyüzelli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri kırk milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılmıştır.

¹³⁷ DPT, *İllerin Ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Ankara 2003.

¹³⁸ İ. Çiloğlu, Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi, *Hazine Dergisi*, Sayı:8, s. 2, Ankara 1997.

Tablo 7: Türkiye'de KOBİ Tanımı

	Mikro Ölçekli KOBİ	Küçük Ölçekli KOBİ	Orta Ölçekli KOBİ
Çalışan Personel Sayısı	<10	< 50	< 250
Yıllık Net Satış Hâsılatı	≤ 1 Milyon TL	≤ 8 Milyon TL	≤ 40 Milyon TL
Yıllık Mali Bilanço Toplamı	≤ 1 Milyon TL	≤ 8 Milyon TL	≤ 40 Milyon TL

Kaynak: KOBİ Tanımı Yönetmeliği

Türkiye’de işletmelerin yüzde 99,9’u KOBİ’dir. KOBİ’lerin yüzde 95,4’ünü mikro işletmeler, yüzde 4’ünü küçük işletmeler, yüzde 0,5’ini ise orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadır. 2006 yılı TÜİK verilerine göre; KOBİ’ler, toplam istihdamın yüzde 76’sını, toplam üretimin yaklaşık yüzde 56’sını, yatırımların yaklaşık yüzde 50’sini ve toplam katma değer’in yaklaşık yüzde 54’ünü oluşturmaktadırlar.¹³⁹

Tablo 8: İşletmelere Verilen Devlet Yardımları

Kurum	Destek Miktarı 2011 (Milyon TL)	Yüzde Pay (%)	Hibe ve Vergisel Destek Ayrımı (%)
Kalkınma Ajansları ¹⁴⁰	353	5,8	39,4
Ekonomi Bakanlığı	350	5,8	
KOSGEB	340	5,6	
Kırsal Kalkınma Tarım İşletmeleri	302	5,0	
Hazine Esnaf Kredi Faiz Desteği ¹⁴¹	280	4,6	
TÜBİTAK	163	2,7	
OSB - SS Kredi Faiz Desteği ¹⁴²	80	1,3	
Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Desteği ¹⁴³	93	1,5	
Teknoloji Geliştirme Bölgesi Desteği ¹⁴⁴	30	0,5	

¹³⁹ Kalkınma Bakanlığı, *Onuncu Kalkınma Planı*, Ankara 2013, s. 104, m. 682.

¹⁴⁰ Tablodaki değer Temmuz 2011 itibarıyla olup Kalkınma Ajansları’nın 2011 yılı toplam bütçesi 664,3 milyon TL’dir.

¹⁴¹ Hazine Müsteşarlığı.

¹⁴² Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.

¹⁴³ SANTEZ ve Teknogirişim Sermayesi Destekleri.

¹⁴⁴ TGB’lerde KOBİ’lere Kuluçka Merkezi yapılması için Kalkınma Bakanlığınca sağlanan destek.

TTGV ¹⁴⁵	10	0,2	
Kırsal Kalkınma Yatırım Desteği	310	5,1	
Cazibe Merkezleri Desteği ¹⁴⁶	79	1,3	
IPA Bölgesel Kalkınma Mali Yardımı	866	14,3	22,7
IPA Kırsal Kalkınma Mali Yardımı	514	8,4	
Teknoloji Geliştirme Bölgesi Vergisel Teşvik ¹⁴⁷	1.500	24,7	37,9
Yatırım Teşvikleri ¹⁴⁸	800	13,2	
Toplam ¹⁴⁹	6.070	100,0	100,0

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı, KOBİ'lerin ve Esnaf-Sanatkarların Geliştirilmesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2013, Ankara.

Kamu tarafından KOBİ'lere yönelik önemli hizmet ve destekler sağlanmaktadır. Kredi, Ar-Ge ve proje destekleri gibi finansman destekleri, teknoloji geliştirme bölgeleri, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin yapımı, ihracata yönelik destekler ülkemizde kamu kurumları tarafından sağlanan önemli desteklerdir.

KOBİ yatırımları için Türkiye'de bütçe kaynaklarından makine-teçhizat alımı için yatırım kredisi, hammadde ve işletme malzemesine yönelik olarak ise işletme kredisi kullanılır. Fon'dan imalat ve tarımsal sanayi sektörlerinde yapılacak yatırımlar için faizsiz sabit yatırım miktarının değişik oranlarında destek verilir. Ayrıca yatırım teşvikleri kapsamında KOBİ'lere bir kamu bankası olan Halk Bankası tarafından ucuz krediler verilmekte ve ayrıca Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı tarafından devlet yardımları sağlanmaktadır. Bunların yanı sıra Avrupa Yatırım Bankası tarafından KOBİ'lere kredi verilmektedir.

Genel teşvik mevzuatının yanında, araştırma-geliştirme yatırımları, çevre korumaya yönelik yatırımlar, teknoparklarda yapılacak yatırımlar ve organize sanayi bölgelerinde gerçekleştirilen yatırımlara devlet destekli krediler verilmektedir.

Piyasa başarısızlıkları, iş dünyasının Ar-Ge alanındaki yatırımlarını kısıtlar. Özel sektör tarafından gerçekleştirilen Ar-Ge, kısa sürede yayılma etkileri ve rakip firmaların taklidi, yeni bilgi ya da üründen yararlanma gibi diğer nedenlerle ortak mal haline dönüştüğü için firmalar Ar-Ge yatırımlarının karşılığını tam olarak alamamaktadırlar. Bu

¹⁴⁵ TTGV tarafından KOBİ'lere sağlanan destek miktarıdır.

¹⁴⁶ Kalkınma Bakanlığı.

¹⁴⁷ TGB'lerdeki işletme sayısı, çalışan Ar-Ge personeli sayısı ve 4691 sayılı kanundaki teşvikler dikkate alınarak hesaplanmıştır.

¹⁴⁸ 2011 Yılı Programı sayfa 249'de verilen tabloda 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla 6,6 milyar TL yatırım teşvik belgesi verildiği belirtilmektedir. Tablodaki değer teşvik belgeli yatırımların yüzde 50'sinin gerçekleştiği, ortalama teşvik oranının yüzde 20 olduğu ve yatırımların yüzde 40'ının KOBİ'ler tarafından yapıldığı varsayılarak hesaplanmıştır.

¹⁴⁹ 5746 sayılı Ar-Ge Faaliyetleri Hakkında Kanun kapsamındaki KOBİ'lere sağlanan destekler toplama dahil değildir.

nedenle devlet tarafından özel sektör Ar-Ge harcamalarını teşvik etmek son derece kritik bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Firmalar, Ar-Ge faaliyetlerinden kâr elde edemedikleri sürece bu alana yatırım yapmayacakları için devletler birtakım politikalarla Ar-Ge yatırımlarının maliyetlerini azaltarak Ar-Ge düzeyini etkilemek suretiyle ekonomik büyümeye katkıda bulunur.¹⁵⁰

Ar-Ge faaliyetlerini teşvik etmeye yönelik olarak genellikle üç tür politik aracın kullanıldığı görülmektedir. Bunlar;

(i) Kamu tarafından gerçekleştirilen Ar-Ge faaliyetleri (devlet ya da üniversitelerce),

(ii) Devlet fonları kullanılarak özel kesim tarafından gerçekleştirilen Ar-Ge faaliyetleri (bunlara finansal destekler denilmektedir),

(iii) Vergisel teşvikler.¹⁵¹

Bunlardan ikinci ve üçüncü seçenek literatürde “mali teşvikler” olarak adlandırılmaktadır. Mali teşviklerin bir türü olan ve “dolaylı mali destekler” şeklinde de ifade edilen vergi teşvikleri, firmaları Ar-Ge yatırımları gerçekleştirmeye yönlendirmek amacıyla kullanılan birtakım vergisel nitelikteki önlem ve desteklere dayanan uygulamalardır.

Ar-Ge vergi teşvikleri, bir sistem olarak tüm vergi ortamından tamamen bağımsız bir şekilde ele alınamaz. Vergi teşvikleri ne kadar cazip olursa olsun bir sisteme bağlı olmadıkları sürece kendi başlarına arzulanan etkiyi gösteremezler. Vergi sistemi içerisinde vergi teşviklerinden daha etkili olabilecek kurumlar vergisi, gelir vergisi ve mal vergisi gibi mekanizmalar vardır. Ayrıca birtakım önemli dış unsurların da vergi sistemi içinde dikkate alınması gerekir. Sübvansiyon ve tedarik sistemleri, vergi sistemi ile birlikte bir ülkenin genel Ar-Ge vergi-sübvansiyon sistemini oluşturur. Bu açıdan Ar-Ge sübvansiyonları ile Ar-Ge vergi teşvikleri birbirini tamamlayan mekanizmalardır. Ar-Ge sübvansiyonları doğrudan ve hedefe yönelik kamu desteklerini oluştururken Ar-Ge vergi teşvikleri ise dolaylı ve piyasa mekanizması aracılığı ile çalışan kamu desteğidir.¹⁵²

¹⁵⁰ C. Evcı, *Ar-Ge Vergi Teşvikleri*, Ankara 2004, s.12.

¹⁵¹ D. Guillec ve B. V. P. De La Potterie, “The Impact of Public R&D Expenditure on Business R&D”, *Economics of Innovation and New Technology*, 12(3), 2003.

¹⁵² C. Evcı, *a.g.e.*, s. 50.

Ar-Ge faaliyetlerine yönelik vergi teşvikleri, firmalara yenilikçi bir faaliyet gerçekleştirmelerinin bir ödülü olarak ödeyecekleri vergileri azaltma fırsatı tanıyan teşviklerdir. Bunu yaparken de şartlı nitelikte veya belirli projelere yönelik olan diğer teşvik mekanizmalarından farklı olarak firmalara kendi tercih ettikleri projeleri uygulama imkânı tanımaktadır. Bu teşvikler iyi tasarlandıkları takdirde özel sektörün Ar-Ge yatırım seviyesini artırabilecek uygulamalardır.

Ar-Ge vergi teşviklerinde tutarlı bir politika izlenmesi, Ar-Ge vergi teşvikleri ile diğer Ar-Ge yatırım mekanizmaları arasındaki dengenin sağlıklı olmasını sağlar. Uygulanan vergi teşvikleri ile diğer yardım mekanizmalarının Ar-Ge harcamalarına oranlarının birbirine yakın olması birbirleri ile çelişen hedeflerin veya mükerrerliğin varlığına işaret eder.¹⁵³

Ar-Ge vergi teşvikleri birçok ülkede kurumlar vergisi içerisinde yer almaktadır. Ülkelerdeki uygulamalara bakıldığında; vergi ertelemesi, vergi indirim ve vergi kredisi mekanizmalarıyla bu teşviklerin işlediği görülmektedir. Bunlara ilave olarak genişletilmiş teşvikler (extended incentives) diye ifade edilen ve daha ziyade Ar-Ge’de çalışan personele ve yenilik (inovasyon) faaliyetlerinde yaşanan finansal nitelikte piyasa başarısızlıklarını gidermeye yönelik bazı vergisel düzenlemeler de mevcuttur.¹⁵⁴

Vergi Ertelemeleri, Ar-Ge’ye ilişkin bir verginin ödenmesinin ertelenmesi izin veren uygulamalardır. Vergi İndirimleri, firmalara yaptıkları Ar-Ge harcamalarının %100’ünden daha fazlasını vergi matrahlarından indirme imkânı sağlayan düzenlemelerdir. Bir başka deyişle vergi indirim vergilendirilebilir gelire ulaşmak için brüt gelirden indirilen firmanın cari giderlerinin üstünde ilave miktarlardır.

Vergi Kredisinde ise firmalar Ar-Ge harcamalarının belirli bir yüzdesini ödeyecekleri vergiden düşebilmektedirler. Bazı ülkelerde bu tedbirler bir karışım halinde uygulanmaktadır.¹⁵⁵

Genişletilmiş Teşvikler, Ar-Ge faaliyetlerde çalışan personelin sosyal güvenlik kesintisinin (stopaj yoluyla gerçekleşen vergi kesintisinin) azaltılması, Ar-Ge

¹⁵³ C. Evcı, *a.g.e.*, s. 95.

¹⁵⁴ OECD (2002a), “Tax Incentives for Research and Development: Trends and Issues”, *Science Technology and Innovation Report*, s. 12.; M. Cervantes, “Policies to Foster R&D and Innovation in OECD Countries”, *Seminar on How R&D Tax Incentives Can Boost the Competitiveness of European High Tech Industry*, Naringslivets Hus-Stockholm 28 Şubat 2007, s. 23.

¹⁵⁵ OECD, *a.g.e.*, s. 12;

faaliyetlerinde işbirliğini özendirmeye yönelik teşvikler, Ar-Ge yatırımlarının başlangıç aşamasında sermaye kazançlarına yönelik istisna, fonların yönetilmesinde KDV istisnası, KOBİ'lere yönelik özel kurumlar vergisi oranı, öz sermaye ve risk sermayesinde özel bireysel yatırımlar için vergi teşvikleri, patentlerden elde edilen gelirlere yönelik vergi istisnası şeklindeki teşviklerdir.¹⁵⁶

Türkiye'de teşvik sistemine ilişkin eleştiriler hep süre gelmiştir. Bu çerçevede de son yıllarda teşvik sisteminde yeniden bir yapılanma konusu gündeme gelmiştir. Nitekim bu konuya ilişkin ilk somut adım da Ar-Ge teşvikleriyle başlamıştır. 12/03/2008 tarih ve 26814 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 1 Nisan 2008 tarihinde itibaren yürürlüğe giren Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'la birlikte getirilen düzenlemelerle bu teşvik daha etkin bir araç haline getirilmiştir. Genel olarak bakıldığında ise Ar-Ge faaliyetlerine yönelik vergisel teşvikler 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'da, 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nda, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 10/1-a maddesinde, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 89/9 maddesinde, 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun Geçici 20'nci maddesinde ve 16/07/2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2009/15199 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında" Bakanlar Kurulu Kararı'nda yer almaktadır. 5746 sayılı Kanun ile 4691 sayılı Kanun en kapsamlı yasal düzenlemelerdir.

4.3.2 Türkiye'de Yatırım Teşvikleri

Türkiye'de teşviklerin tarihsel gelişimi ve teşvik politikasının oluşumu konusunda 6 önemli dönüm/sıçrama noktası olduğu ortaya koymuştur.¹⁵⁷

Türk teşvik sistemi açısından ilk dönüm noktalarından biri, 1913 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu'dur. Sanayi yatırımlarını teşvik etmek amacıyla Osmanlı döneminde çıkarılan bu kanun, Cumhuriyet kurulduktan sonra da geçerli olmuş ancak, 1927 yılından günün gereksinmelerine uygun olarak yeni ve daha kapsamlı bir Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmıştır. 15 yıl uygulamada kalan bu kanunun istenilen düzeyde başarılı olmaması nedeniyle 1942 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. 1950'li yıllarda teşvikler açısından köklü bir gelişmenin olmadığı görülmektedir. Bunun tek istisnası sermaye birikimini sağlamak ve hızlı kalkınmak için özel sektörün yanında yabancı

¹⁵⁶ M. Cervantes, *a.g.e.*, s. 23.

¹⁵⁷ Nuri Yavan, *Teşviklerin Sektörel ve Bölgesel Analizi: Türkiye Örneği*, Ankara 2011, s. 201.

yatırımların da ülkeye çekilmesi ve teşvik edilmesi amacıyla 1954 yılında çıkarılan Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'dur.

Türkiye'de ilk teşvik tedbiri, I. planlı dönemde 19.02.1963 tarih ve 202 sayılı Kanun ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen bir bölüm ile yatırım indirimi uygulaması şeklinde öngörülmüştür. 1967 yılından 1985 yılına kadar her yıl kalkınma planına uygun olarak çıkarılan "yıllık programlar" da genel teşvik tedbirleri tablosu ilan edilerek, hangi faaliyetlerin ve hangi yörelerin bu teşviklerden ne ölçüde yararlanabilecekleri belirtilmiştir. Bu uygulamanın en belirgin özelliği, söz konusu teşvik tedbirleri tablolarında girişimcilerin özendirilmesi ile ilgili olarak üç öncelik esasının benimsenmiş olmasıdır. Bu öncelik esasları, yatırım malları üreten sanayi kollarının gelişmesini öngören, üretim önceliği esası, geri kalmış bölgelerin hızlı gelişmesini öngören yöre önceliği esası ve kooperatif şirketler v.b girişimcilerin çoğalmasını öngören, müteşebbis önceliği esasıdır.¹⁵⁸

1985 yılından itibaren ise, teşvik alanı genişletilerek teşvik edilmeyecek faaliyetlerin neler olduğu belirtilmiş, Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY)'deki her türlü faaliyetlerin teşvik edilmesi prensip olarak benimsenmiştir. 1994'e kadar çeşitli biçimlerde uygulanan fon kaynaklı kredi gibi nakit teşvikler gerek uluslararası yükümlülükler, gerekse Hazine'nin nakit olanakları nedeniyle uygulamadan kaldırılmıştır. Yatırımların teşviki genel olarak Hazine Müsteşarlığı'ndan alınacak teşvik belgesine bağlanmış, ancak bu belge olmadan da bazı teşviklerden faydalanma imkânı sağlanmıştır.

1995 yılından itibaren ise, teşviklerden faydalanacak yöreler üç gruba ayrılmıştır. Bu yöreler; Gelişmiş Yörelere, Kalkınmada Birinci Derecede Öncelikli Yörelere ve Sanayi Kuşakları kapsamındaki normal yörelerdir.

Türkiye'de yıllar itibarıyla teşvik sistemleri incelendiğinde bölgesel önceliklere dayalı uygulamaların ağırlık kazandığı izlenmektedir. 1913 yılından beri uygulanan teşviklerin uzun yıllar bölgesel önceliklere dayalı sistemler içermiş olmasına rağmen, bugünkü istatistiklere bakıldığında bölgelerarası farklılıkları gidermede başarılı olmadığı görülmektedir.¹⁵⁹ Uygulanan teşvik tedbirleri, bazı dönemler, hedeflenen amaçlara gereği gibi ulaşamadığı iddiasıyla birçok ortamda eleştiri konusu olmuştur. Uzun yıllar bölgeler arası dengeli bir kalkınma politikası uygulanamaması, göç, işsizlik, yoksulluk ve terör

¹⁵⁸ Zeynel Dinler, *Bölgesel İktisat*, Bursa 1998, s. 334.

¹⁵⁹ İ. Çiloğlu, "Teşvik Politikasının Yönlendirme Gücü", *Hazine Dergisi*, Sayı:13, s. 31, Ankara 2000.

gibi ağır sorunlara sebep olmuştur. Bu sorunlar karşısında, ciddi bir bölgesel kalkınma ve buna bağlı olarak sektörel yapılanma stratejisine ve politikasına giderek daha fazla ihtiyaç duyulmuştur.

Türkiye’de özellikle son 10 yılda yatırım teşviklerinin kapsamında önemli gelişmeler olmuştur. Şubat 2004’te yürürlüğe giren 5084 sayılı yasadan önce, 4325 sayılı “Olağanüstü Hal Bölgesinde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere İstihdam Yaratılması ve Yatırımların Teşvik Edilmesi Kanunu” yürürlükte idi. 5084 sayılı yasa cumhuriyet dönemindeki ikinci teşvik yasasıdır.

36 ili kapsayacak şekilde yürürlüğe giren 5084 sayılı Yasa, Mart 2005’te 5350 sayılı kanunla 13 yeni il daha (Kilis, Tunceli, Kastamonu, Niğde, Kahramanmaraş, Elazığ, Çorum, Artvin, Kütahya, Trabzon, Rize, Nevşehir, Karaman) eklenerek 49 ili kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Söz konusu Yasa, yeni yatırımların yapılmasına ve istihdam yaratılmasına olanak sağlayan bir araç olmuştur. 1 Mart 2004 tarihinde, 5084 sayılı “Yatırımların ve İstihdamın Teşviki” Kanunu olarak başlayan, önce 36 ilde, ardından 1 Nisan 2005 tarihinde 13 ilin daha kanun kapsamına alınmasıyla 50 ile ulaşan ve kapsamı genişletilen yasa 31 Aralık 2009 tarihinde sona ermiştir.

28.03.2007 tarihli 5615 sayılı kanun ile de Çanakkale’nin Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri de teşvik kapsamına alınmıştır. 5084 sayılı, yatırımların ve istihdamın teşviki hakkındaki kanunun amacı; “bazı illerde vergi ve sigorta primi teşvikleri uygulamak, enerji desteği sağlamak ve yatırımlara bedelsiz arsa ve arazi temin etmek suretiyle yatırımları ve istihdam imkânlarını artırmaktır.”

15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren yeni teşvik sistemi ise Genel Teşvik Uygulamaları, Bölgesel Teşvik Uygulamaları, Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki ve Stratejik Yatırımların Teşviki olmak üzere 4 farklı uygulamadan oluşmaktadır.

2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren yeni teşvik sisteminde Türkiye 6 bölgeye ayrılmış ve iller gelişmişlik seviyesine göre bu altı bölgeye dağıtılmıştır. Aşağıdaki tabloda yer alan yatırım uygulamaları ve destek unsurları bölgelere göre farklılaşmaktadır.

Tablo 9: Yeni Teşvik Sisteminde Sağlanacak Destek Unsurları

Destek Unsurları	Genel Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki	Stratejik Yatırımların Teşviki
------------------	---------------------------	------------------------------	------------------------------------	--------------------------------

KDV İstisnası	✓	✓	✓	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti	✓	✓	✓	✓
Vergi İndirimi		✓	✓	✓
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		✓	✓	✓
Gelir Vergisi Stopajı Desteği*	✓	✓	✓	✓
Sigorta Primi Desteği*		✓	✓	✓
Faiz Desteği **		✓		✓
Yatırım Yeri Tahsisi		✓	✓	✓
KDV İadesi***				✓

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

* Yatırımın 6. bölgede gerçekleştirilmesi halinde sağlanır

** Bölgesel teşvik uygulamalarında, yatırımın 3., 4.,5. veya 6. bölgelerde gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

*** Sabit yatırım tutarı 500 Milyon TL üzerinde olan stratejik yatırımlara sağlanır.

Yeni teşvik sisteminde asgari sabit yatırım tutarı, Genel Teşvik Uygulamasında 1. ve 2. bölgelerde 1 Milyon TL, 3., 4., 5. ve 6. bölgelerde 500 Bin TL'dir.

Bölgesel Teşvik Uygulamaları için asgari sabit yatırım tutarı 1. ve 2. bölgelerde 1 Milyon TL'den, diğer bölgelerde ise 500 Bin TL'den başlamak üzere desteklenen her bir sektör ve her bir il için ayrı ayrı belirlenmiştir.

Büyük Ölçekli Yatırımlar için asgari sabit yatırım tutarı 50 Milyon TL'den başlamak üzere sektörüne göre farklı büyüklüklerle tanımlanmıştır. Stratejik Yatırımlar için asgari sabit yatırım tutarı 50 Milyon TL'dir.

Katma değer vergisi istisnası; teşvik belgesi kapsamında yurt içinden ve yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için katma değer vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.

Gümrük vergisi muafiyeti; teşvik belgesi kapsamında yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için gümrük vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır. Vergi indirimi; gelir veya kurumlar vergisinin yatırım için öngörülen katkı tutarına ulaşınca kadar indirimli olarak uygulanmasıdır.

Tablo 10: İllerin Yatırım Teşvik Bölgelerine Göre Dağılımı

1. Bölge	2. Bölge	3. Bölge	4. Bölge	5. Bölge	6. Bölge
Ankara	Adana	Balıkesir	Afyonkarahisar	Adıyaman	Ağrı
Antalya	Aydın	Bilecik	Amasya	Aksaray	Ardahan
Bursa	Bolu	Burdur	Artvin	Bayburt	Batman
Eskişehir	Çanakkale	Gaziantep	Bartın	Çankırı	Bingöl
İstanbul	Denizli	Karabük	Çorum	Erzurum	Bitlis
İzmir	Edirne	Karaman	Düzce	Giresun	Diyarbakır
Kocaeli	Isparta	Manisa	Elazığ	Gümüşhane	Hakkari
Muğla	Kayseri	Mersin	Erzincan	Kahramanmaraş	Iğdır
	Kırklareli	Samsun	Hatay	Kilis	Kars
	Konya	Trabzon	Kastamonu	Niğde	Mardin
	Sakarya	Uşak	Kırıkkale	Ordu	Muş
	Tekirdağ	Zonguldak	Kırşehir	Osmaniye	Siirt
	Yalova		Kütahya	Sinop	Şanlıurfa
			Malatya	Tokat	Şırnak
			Nevşehir	Tunceli	Van
			Rize	Yozgat	
			Sivas		
8 İL	13 İL	12 İL	17 İL	16 İL	15 İL

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Sigorta primi işveren hissesi desteği; teşvik belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır.

Gelir vergisi stopajı desteği; teşvik belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için belirlenen gelir vergisi stopajının terkin edilmesidir. Sadece 6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülmüştür.

Sigorta primi desteği; teşvik belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır. Sadece 6. bölgede gerçekleştirilecek bölgesel, büyük ölçekli ve stratejik yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülmüştür.

Faiz desteği; faiz Desteği, teşvik belgesi kapsamında kullanılan en az bir yıl vadeli yatırım kredileri için sağlanan bir finansman desteği olup, teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının %70'ine kadar kullanılan krediye ilişkin ödenecek faizin veya kâr payının belli bir kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır.

Yatırım yeri tahsisi; teşvik belgesi düzenlenmiş yatırımlar için Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yatırım yeri tahsis edilmesidir.

Tablo 11: Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destek Unsurları

Destek Unsurları			BÖLGELER					
			I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Gümrük Vergisi Muafiyeti			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	OSB Dışı	15	20	25	30	40	50
		OSB İçi	20	25	30	40	50	55
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi	OSB Dışı	2 yıl	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl
		OSB İçi	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl	12 yıl
Yatırım Yeri Tahsisi			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Faiz Desteği	İç Kredi		YOK	YOK	3 Puan	4 Puan	5 Puan	7 Puan
	Döviz / Dövizde Endeksli Kredi				1 Puan	1 Puan	2 Puan	2 Puan
Sigorta Primi Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl
Gelir Vergisi Stopajı Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Katma değer vergisi iadesi; sabit yatırım tutarı 500 milyon Türk Lirasının üzerindeki Stratejik Yatırımlar kapsamında gerçekleştirilen bina-inşaat harcamaları için tahsil edilen KDV'nin iade edilmesidir.

Teşvik edilmeyecek veya teşviki için aranan şartları sağlayamayan yatırım konuları hariç olmak üzere, asgari sabit yatırım tutarı ve kapasiteler üzerindeki yatırımlar bölge ayrımı yapılmaksızın Genel Teşvik Uygulamaları kapsamında desteklenmektedir.

Bölgesel teşvik uygulamalarında her ilde desteklenecek sektörler, illerin potansiyelleri ve ekonomik ölçek büyüklükleri dikkate alınarak tespit edilmiş olup, bölgelerin gelişmişlik seviyelerine göre yardım yoğunlukları farklılaştırılmıştır. Bu uygulama kapsamında sağlanan destek oran ve süreleri özet olarak yukarıdaki tabloda gösterilmiştir.

Teşvik düzenlemesinde oluşturulan 6 bölgenin her birinde gerçekleştirilecek yatırımlar için verilecek destekler belirlenmiştir. Bunun yanında, ülkenin kalkınmasına daha fazla katkı sağlayacağı düşünülen önemli yatırımları desteklemek amacıyla hangi bölgede gerçekleşirse gerçekleşsin 5. Bölge yatırımlarına sağlanan kolaylıklardan yararlanmaları kararlaştırılmıştır. Bölgesel Teşvik Uygulamaları kapsamında 5. Bölge destekleri ile desteklenecek bu yatırım konuları şöyledir:

- Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen Kültür ve Turizm Koruma ve GeliŒim Bölgelerinde yapılacak turizm yatırımları,
- Madencilik yatırımları,
- Demiryolu ve denizyolu ile yük veya yolcu taŒımacılıđına yönelik yatırımlar,
- 20 Milyon Türk lirası üzeri belirli ilaç ve savunma sanayi yatırımları,
- Test merkezleri, rüzgar tüneli ve bu mahiyetteki yatırımlar (otomotiv, uzay veya savunma sanayine yönelik olanlar),
- Asgari 50.000 m2 kapalı alana sahip uluslararası fuar yatırımları,
- Özel sektör tarafından gerekleŒtirilecek okul öncesi, ilk, orta ve lise eğitim yatırımları,
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, KOSGEB veya T B TAK tarafından desteklenen AR-GE projeleri neticesinde elde edilen ürünlerin üretilmesine yönelik yatırımlar,
- Motorlu kara taŒıtları ana sanayinde gerekleŒtirilecek asgari 300 milyon TL tutarındaki yatırımlar ve asgari 75 milyon TL tutarındaki motor yatırımları ile asgari 20 milyon TL tutarındaki motor aksamaları, aktarma organları/aksamları ve otomotiv elektroniğine yönelik yatırımlar,
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından düzenlenen geçerli bir maden iŒletme ruhsatı ve izni kapsamında 3213 sayılı Maden Kanununun 2 nci maddesinin 4-b grubunda yer alan madenlerin girdi olarak kullanıldığı elektrik üretimi yatırımları.

Yeni TeŒvik Sistemi bazı yatırımları büyük ölçekli yatırım uygulaması olarak kabul etmiŒtir. 12 konuda belirlenen bu yatırımlar bölgelere göre farklı destek türlerinde farklı Œekillerde desteklerden yararlanacaktır. Bu 12 yatırım konusu ve bu konulardaki asgari sabit yatırım tutarları aŒađıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 12: Büyük  lekli Yatırım Konuları ve Asgari Yatırım Miktarları

Sıra No	Yatırım Konuları	Asgari Sabit Yatırım Tutarları (Milyon TL)
1	Rafine EdilmiŒ Petrol �r�nleri İmalatı	1000
2	Kimyasal Madde ve �r�nlerin İmalatı	200
3	Liman ve Liman Hizmetleri Yatırımları	200
4	Motorlu Kara TaŒıtlarının İmalatı Yatırımları	
4-a	Motorlu Kara TaŒıtları Ana Sanayi Yatırımları	200
4-b	Motorlu Kara TaŒıtları Yan Sanayi Yatırımları	50

5	Demiryolu ve Tramvay Lokomotifleri ve/veya Vagon İmalatı Yatırımları	50
6	Transit Boru Hattıyla Taşımacılık Hizmetleri Yatırımları	
7	Elektronik Sanayi Yatırımları	
8	Tıbbi Alet, Hassas ve Optik Aletler İmalatı Yatırımları	
9	İlaç Üretimi Yatırımları	
10	Hava ve Uzay Taşıtları ve/veya Parçaları İmalatı Yatırımları	
11	Makine (Elektrikli Makine ve Cihazlar Dahil) İmalatı Yatırımları	
12	Metal Üretimine Yönelik Yatırımlar: Maden Kanununda belirtilen IV/c grubu metalik madenlerin cevher ve/veya konsantresinden nihai metal üretimine yönelik yatırımlar (bu tesislere entegre madencilik yatırımları dahil)	

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Büyük ölçekli yatırımlar kapsamında bölgelere göre sağlanan destek oran ve süreleri özet olarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 13: Büyük Ölçekli Yatırımlar İçin Sağlanan Destek Unsurları

Destek Unsurları			BÖLGELER					
			I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Gümrük Vergisi Muafiyeti			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	OSB Dışı	25	30	35	40	50	60
		OSB İçi	30	35	40	50	60	65
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi	OSB Dışı	2 yıl	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl
		OSB İçi	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl	12 yıl
Yatırım Yeri Tahsisi			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Sigorta Primi Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl
Gelir Vergisi Stopajı Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Bölgesel veya büyük ölçekli yatırımların teşviki uygulamaları kapsamında vergi indirimi ve sigorta primi işveren hissesi desteği açısından OSB'lerde yapılacak yatırımlar ve aynı konuda faaliyet gösteren firmaların sektörel işbirliğine dayalı entegrasyon yatırımları bir alt bölge desteklerinden yararlanabilecektir.

İthalat bağımlılığı yüksek olan ara malı veya ürünlerin üretimine yönelik yatırımlar stratejik yatırımların teşviki uygulamaları kapsamında desteklenmektedir. Bu

kapsamda desteklenecek olan yatırımların aşağıdaki kriterlerin tamamını sağlamaları gerekmektedir.

- Asgari sabit yatırım tutarının 50 milyon TL olması,
- Yatırım konusu ürünle ilgili yurtiçi toplam üretim kapasitesinin ithalattan az olması,
- Yatırımla sağlanacak asgari katma değer %40 olması. Rafineri ve petrokimya yatırımlarında bu şart aranmayacaktır,
- Üretilecek ürünle ilgili toplam ithalat değeri son 1 yıl itibariyle en az 50 Milyon dolar olması. Yurt içi üretimi olmayan mallarda bu şart aranmayacaktır.

Bu uygulama kapsamında sağlanan destek oran ve süreleri özet olarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 14: Stratejik Yatırımlar İçin Sağlanan Destek Unsurları

Destek Unsurları		BÖLGELER					
		I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası		VAR					
Gümrük Vergisi Muafiyeti		VAR					
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	50					
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi	7 yıl (6. Bölgede 10 Yıl)					
Yatırım Yeri Tahsisi		VAR					
Faiz Desteği	İç Kredi	5 Puan					
	Döviz / Dövizle Endeksli Kredi	2 Puan					
Sigorta Primi Desteği		10 yıl (Sadece 6. Bölgede Gerçekleştirilecek Yatırımlar İçin)					
Gelir Vergisi Stopajı Desteği		10 yıl (Sadece 6. Bölgede Gerçekleştirilecek Yatırımlar İçin)					
KDV İadesi		VAR (Sadece 500 Milyon TL ve üzeri yatırımlar için)					

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

4.3.3 Yatırım Teşviklerinin 1980-2009 Dönemindeki Gelişme Performansı

24 Ocak 1980 ekonomik kararları ile Türkiye ithal ikamesine dayanan, içe dönük, korumacı sanayileşme politikasını terk ederek ihracata dayalı, dışa açık sanayileşme politikasını benimsemiştir. Türkiye ekonomisinde 1980 sonrası yaşanan bu dönüşüm,

teşvik politika ve uygulamalarına da yansımış ve teşvik sistemi zaman içinde önemli değişiklikler geçirmiştir. Bu çerçevede önce ihracata yönelik teşvik uygulamaları gündeme gelmiş ve ihracat cazip teşviklerle desteklenmiştir. Daha sonra da ihracat artışını desteklemek için benzer teşvikler yatırımlara da getirilmiştir.¹⁶⁰

Bunlardan ilki, ülke ekonomisinde meydana gelen makroekonomik gelişmelerin yarattığı etkilerdir. Buna göre, ekonomik daralma ve istikrarsızlıkların yaşandığı kriz dönemlerinde özel sektörün yatırımlara olan ilgisinin azalması nedeniyle yatırım teşvik belgesi talebinde ciddi düşüşler ya anmaktadır. Nitekim 1994 (5 Nisan Krizi), 1999 (Asya ve Rusya Krizleri) ve 2001 (2001 Krizi) yıllarında görülen keskin düşüşlerin, ya anan istikrarsızlıkların yatırım projelerinin riskini ve dolayısıyla maliyetini artırması ve yatırımcıları geleceğe yönelik karamsarlığa itmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Buna karşın ekonomik büyümenin oldu u yıllarda teşviklerin genellikle arttığı görülmektedir.

Yatırım teşvik belgesi sayısındaki değişimi etkileyen ikinci faktör ise, yatırımların özendirilmesi için yapılan yasal düzenlemeler ile özellikle yatırımlara sağlanan teşviklerin türüdür. Buna göre, 1985-90 döneminde yatırımın %50'sine varan hibe şeklinde verilen KKDP uygulaması ile yatırımlara nakdi teşviklerin verilmesi yatırım teşviklerinde büyük artış görülürken, bu teşvik aracının 1991 yılında kaldırılması teşvik belgesi talebinde % 50'nin üzerinde düşüş yaratmıştır. Yine 1990'lardan itibaren, kamuda baş gösteren kaynak sıkıntısı sonucunda devletin bütçeden yatırımların teşvik edilmesi maksadıyla ayırmış olduğu kaynakların yetersiz kalması, teşvik sisteminin cazibesinin azaltmış ve bu da teşvik belgesi talebinde ciddi oranda düşüşlere neden olmuştur. Öte yandan Türkiye'nin 1995 yılında DTÖ'ye katılması ve AB ile Gümrük Birliği'ne girmesi sonucu teşvik mevzuatında yeni uygulamalar devreye sokulmuş ve söz konusu yılda teşvikler bir önceki yıla göre 3 kat artmıştır.

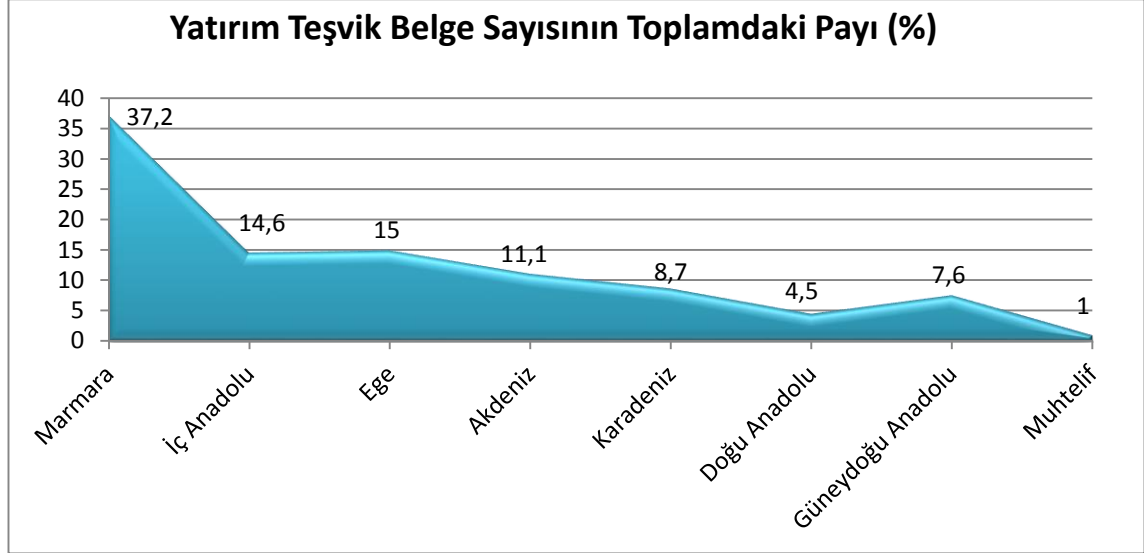
4.3.4 Türkiye'de Teşviklerin Bölgesel Dağılımı

Türkiye'de yatırım teşviklerinin bölgesel dağılımı incelendiğinde (Grafik 2), Marmara Bölgesi'nin %37,2'lik pay ile Türkiye'de verilen teşviklerin neredeyse yarısını aldığı görülmektedir. Marmara Bölgesi'ni, %15 ile Ege, %14,6 ile İç Anadolu ve %11,1 ile Akdeniz Bölgeleri'nin izlediği görülmektedir. GAP yatırımları nedeniyle Güneydoğu

¹⁶⁰ M. Sungur Duran (1998), *a.g.e.*, s. 134.

Anadolu Bölgesi (%7,6) teşviklerden Karadeniz'e (%8,7) yakın pay alırken, Doğu Anadolu Bölgesi % 4,5 pay ile en son sırada yer almaktadır.

Grafik 2: 1980-2008 yılları arasında verilen yatırım teşvik belgelerinin bölgeler itibarıyla dağılımı (%)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Tablo 15: 1980-2008 arasında verilen teşvikler ile bazı temel ekonomik göstergelerin coğrafi bölgelere dağılımı

BÖLGELER	BELGE SAYISI (adet)	PAY (%)	YATIRIM TUTARI (cari fiyatlarla, Milyon ABD Doları)	PAY (%)	YATIRIM TUTARI (2008 yılı fiyatlarla Milyon ABD Doları)	PAY (%)	İSTİHDAM (1.000 kişi)	PAY (%)
Marmara	31.147	37,2	44.796	52,8	678.265	53,2	1.772	37,0
İç Anadolu	11.981	14,6	83.440	9,9	121.927	9,6	661	13,8
Ege	12.445	15,0	104.708	12,4	167.790	13,2	692	14,4
Akdeniz	9.193	11,1	92.852	11,0	134.852	10,6	653	16,6
Karadeniz	7.190	8,7	31.614	3,8	45.186	3,5	396	8,3
Doğu Anadolu	3.728	4,5	14.755	1,8	21.199	1,7	176	3,7
Güneydoğu Anadolu	6.319	7,6	39.975	4,7	59.123	4,6	316	6,6
Muhtelif	837	1,0	30.151	3,6	45.427	3,6	126	2,6
TOPLAM	82.810	100	842.290	100	1.273.769	100	4.792	100

Kaynak: Hazine İstatistik Yıllığı 2008- Yatırım Teşvik İstatistikleri, Hazine Müsteşarlığı, 2009

Gerçekten de Türkiye’de verilen teşviklerin $\frac{3}{4}$ ’ü Marmara, Ege, İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Bu bölgeselleşme eğilimi, ana amaçlarından biri bölgesel gelişmişlik farklılıklarını azaltmak olan yatırım teşviklerinin bölgesel kalkınma konusunda beklenen başarıyı gösteremediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Avrupa Birliği, Güney Kore ve Türkiye’de devlet tarafından özel sektöre verilen yardımlara genel olarak bakıldığında, ülkelerde uygulamaya konulan ekonomi politikasının hedeflerine bağlı olarak bu yardımların şekillendiğini söylemek mümkündür. Maddi ve beşeri sermayeyi artırıcı ve geliştirici ve dolayısıyla verimlilik ile katma değer artışı sağlayan yardımların özel sektörün de benzer harcamalarını artırarak ekonomik gelişme sağladığını, geliri artırdığını, cari işlemler dengesini iyileştirdiğini ve istihdamı artırdığını söylemek mümkündür.

Tablo 16: AB, Güney Kore ve Türkiye’de Temel Ekonomik Göstergeler

	Avrupa Birliği			Güney Kore			Türkiye		
	1990	2000	2013	1990	2000	2013	1990	2000	2013
Büyüme Hızı	2,6	4,0	0,2	9,3	8,8	2,0 (1)	9,2	6,7	4,3
Kişi Başı Milli Gelir (SAGP’ye Göre) (\$)	15.050	21.897	33.664(1)	7.858	16.527	30.800(1)	5.578	7.995	18.114(1)
Ar-Ge Harcamalarının GSYH’ye oranı	-	1,86	1,94(2)	-	2,29	3,74(3)	-	0,48	0,92(1)
İşsizlik (%)	11	8,6	10,5(1)	2,45	4,42	3,1	8,2	6,49	9,7
Cari İşlemler Dengesi/GSYH (%)	-0,653	-1,014	1,9	-0,514	2,77	5,8	-1,3	-3,72	-7,9

Kaynak: IMF, OECD, Eurostat ve Dünya Bankası

(1): 2012 yılına ait veridir. (2): 2011 yılına ait veridir. (3):2010 yılına ait veridir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kamu maliyesi içinde önemli bir yeri bulunan bütçenin ana gider kalemlerinde birisi de devlet yardımlarıdır. Hükümetler siyasi karar alma sürecinde seçmenlerini etkileme yolunda da kullandıkları bu yardımları etkinliğinin ve verimliliğinin ölçülmesi çözümlenmesi güç bir sorundur. Gelişmekte olan ülkelerde en temel sorunlardan birisi yatırımlara ayrılacak kaynakların yetersizliğidir. Temel ekonomik hedefleri büyüme ve refah artışı olan devletler, alacakları kararlarla, çoğunlukla ülke riski dolayısıyla gelişmiş ülkelere daha yüksek oranda faiz ödeyerek yapılan borçlanma ile aldıkları finansmanı, popülist ve aceleci kararlarla heba etmemelidirler. Ekonomik karar vericiler mutlak suretle yapmaya karar verdikleri kamu harcamalarının finansmanında duyulan sıkıntıyı unutmadan yatırımları yönlendirmelidir. Bu aşamada karşımıza iki önemli yol ayrımı çıkmaktadır. Hangi sektörü teşvik edilecek ve teşvik edilen sektörde sağlanan fayda nasıl etkin kullanılacaktır.

Türkiye’de 1980’li yıllara kadar yerli sanayinin kurulması ve kollarlanması amacıyla verilen teşvikler 1980 sonrasında ihracata dayalı kalkınma stratejisi çerçevesinde amaç

değişikliğine uğramıştır. Türkiye’de kalkınma planlarında belirlenen ekonomik hedeflere ulaşmak ve çeşitli yapısal problemleri çözmek amacıyla birçok kurum tarafından çok çeşitli alanlara teşvikler uygulanmıştır. Bugün ülkemizde Hazine Müsteşarlığı başta olmak üzere KOSGEB, Ekonomi Bakanlığı, EXİMBANK, TÜBİTAK, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı gibi birçok kurum ve kuruluş yatırımlara, ihracata, KOBİ’lere, bölgelere destek vererek birçok alanda teşvik uygulamaktadır.

Türk teşvik sistemine genel olarak bakıldığında; teşvik araçlarının kısa sürede ve sıklıkla değiştirilmesi, yeterince şeffaf bir yapı içermemesi, dolayısı ile teşvik araç ve kurumlarının çokluğu ve bir elden basit bir sistemin olmaması, teşvik veren kurumların merkeziyetçi yapısı ve etkinliğinin yeterince sorgulanmaması gibi pek çok açıdan eleştirilebilecek konuma gelmiştir.

Türk teşvik sisteminin yapılan analiz ve ekonomik göstergelerle karşılaştırmalı bakıldığında aslında özellikle 1980 sonrasında ihracatın dinamik sektörleri düşünüldüğünde daha fazla yatırımı uyardığı ve daha geniş yelpazeye yayıldığı söylenebilir. Bu kaynakların alternatif maliyeti düşünüldüğünde teşvik sisteminden yararlanmak isteyen işletmelerin sadece ülkenin ihracat hedefini gerçekleştirmeyi umulmasından öte verimlilik gözlüğünü takmaları beklenmelidir.

Günümüzde yöneticilerin kendi ülkeleri/sektör/şirketleri kadar rakipleri hakkında da bilgi ve analiz sahibi olması gerekir. Çünkü farklı olabilmenin yolu rakiplerinin üretim ve pazarlama stratejisini iyice etüt etmekten geçmektedir. Rakibinin geleceğe bakış açısını yakalamadan belirlenecek strateji hantal ve geleneksel yapılar üretmekten öteye gitmemektedir. Türkiye’de çok sayıda yatırım teşviki genelde geleneksel sektöre ve büyük bir hacimle komple yatırımlara verilmektedir. Bu geleneksel sektörlerin düşük sermaye düzeyi ve Ar-Ge ihtiyacı ile ucuz işgücü ihtiyacı kaynaklı olması girişimcileri görece olarak kolay iş alanına itmektedir.

Ancak, bazı Türk şirketleri daha zor olan elektronik alanında da büyük ihracat imkânları olduğunu kanıtlamıştır. Türkiye bilgi ve teknolojiye dayalı, katma değeri yüksek ve teknoloji düzeyi yüksek ürün ve sektörlerde üretim ve ihracata odaklanmalı, devlet yardımlarını bu amaca yönelik olarak firmaların uluslararası rekabetini artırıcı şekilde düzenlemelidir.

Şu kesinlikle unutulmamalıdır ki, artık günümüz dünyasında geleneksel sektörlerden gelişmiş ülkeler yavaş yavaş çekilerek yeni ve stratejik sektörlerde rekabetçi

güçlerini odaklandırmaktadırlar. Gelişmiş ülkeler katma değeri yüksek bilişim, teknoloji, finans, gibi yüksek bilgi birikimi ve kümeleştirme gerektiren sektörlerle kaymaktadır. Bu ülkeler ağır sanayi ve emek yoğun sektörlerden ya çekilmekte ya da yaşanan küreselleşme sonucu çok uluslu şirketler mal ve hizmetlerin üretimlerini ucuz emek ve çeşitli teşviklerle uygun ortam sağlayan ülkelere kaydırmaktadırlar. Bu dev işletmeler firmaların yönetim, pazarlama ve yenilikçi birimlerini ise ana ülkede tutmaktadırlar.

Gelişmekte olan ülkelerin artık en değerli varlıkları olan firmalarını küresel şirketlerin ya taklitçisi ya da fasoncusu olmaktan kurtarmak için yenilik yaklaşımı geliştirmeye açık olan sektörlerle kaydırmaları gerekmektedir. Çünkü bu sektörler yaşanan acımasız rekabet ortamında hem kendilerini sürekli ürün ve yönetim değişimine açık tutarak uzun soluklu yaşayabilmekte hem de uluslarının rekabet gücünü arttırabilmektedirler.

Rekabet gücü çeşitli göstergelerle ölçülmekte ve ülkelerin uluslararası arenada karar alma süreçlerini etkilemektedir. Rekabet gücü yüksek ülkeler hem dünyayı şekillendirmekte hem de ülkelerinin refah artışını sürekli kılma yollarını desteklemektedir. Rekabet liginde üst sırada bulunan ülkeler bu yarışta geri kalmamak için AB, NAFTA, ASEAN gibi bölgesel entegrasyonlar kurmakta ya da bunun yanında da ulusal güçlerini göstererek Japonya gibi tek başına da rekabet edebilirlik demektedirler. Ülkelerin rekabet gücünü etkileyen en önemli faktörler ülkelerin iç pazar büyüklükleri, döviz kurları, uluslar arası ticarete açıklıkları, doğal kaynakları, mali piyasa yapısı ve yabancı sermaye çekme kapasiteleri gibi birçok etmenden oluşmaktadır. Türkiye bu rekabet liginde pek de iyi bir performans sergilememektedir. Dünyanın 17. en büyük ekonomisi rekabetçi göstergelerde en iyi sonuçlarda bile ilk otuza girememektedir.

Rekabet stratejilerinde uzman olan Porter, jenerik rekabet stratejileri metodu ile yaptığı analizlerde rekabetçi olmanın yolunu göstermektedir. Firmalar bu yarışta nasıl öne geçirim sorusuna yanıt ararken Porter'in de belirttiği gibi farklılaşma ve maliyet liderliği sağlayarak öne çıkmaları beklenmelidir. Bu aşamada iki kavram bizi etkilemektedir. Verimlilik ve yenilik kavramları hem maliyet avantajı hem de farklılaşmak için gerekli yapıyı sağlamaktadır. Herhangi bir alanda yapılan yatırımdan yüksek getiri sağlamayı uman firmalar artık rekabetçi pazarlarda hem yenilikçi odaklı çalışmalı hem de verimlilik esaslarından kopmamalıdır. Türkiye, ne verimliliğin unsurları işgücü ve sermayede ne de yenilikçilikte istenilen seviyelerin yakınlarına bile

ulaşamamıştır. Ar-Ge performansı hem nitelik hem de miktar olarak gelişmiş ve üst gelişmekte olan ülkelere göre oldukça düşüktür.

Global rekabet ortamında rekabetin sürekliliğini sağlamak ancak yaşanan değişime ayak uydurarak gerçekleşmektedir. Bu acımasız rekabet ortamında yapılacak pek bir şey kalmamışken ulusların ekonomik birimleri el ele vererek hareket etmek sureti ile ancak etkinliğini sürekli hale getirebilmektedir. Bu noktada belirtilmesi gereken, rekabeti geleneksel yollarda yapmanın teşvik edilmesinin verimsiz alanlara kaynak transferini doğuracağıdır. Artık teknoloji ve bilginin en yüksek katma değer oluşturduğu ve yenilikçi değerler çıkartmanın zorunluluğu herkesçe bilinmektedir.

Serbest piyasa koşullarında hükümetten beklenen genelde ekonomiye müdahale etmeden serbest rekabet ortamının sağlanmasıdır. Hükümetler mevcut koşullarda değişime gitmeden ve hali hazırdaki yapıyı aksatmadan bazı sektörleri teşvik etmeye haklı sebepler bulabilirler. Ancak bu süreçte yapılması gereken piyasa koşullarında kullanılan bu tercihi gerçekten katma değeri yüksek sektörlerle ve stratejik gelecek hedeflere uygun bir şekilde yapmasıdır.

Ülkelerin karşılaştığı en büyük sorun kalkınmanın nasıl gerçekleştirileceği, istihdamın nasıl arttırılacağı, fiyatlar genel seviyesi değişiminin nasıl düşük tutulacağı gibi çok çeşitli konularda olmakta ancak izlenecek yol ise pek bulunmamaktadır.

Devletler bu temel sorunlarının gücünü zayıflatmak amacıyla ekonomik birimlerinin dinamizmini harekete geçirmek için sadece bireylerin ekonomik alışkanlıklarını değiştirme yoluna gitmemekte, arzın kaynağı olan firmaları da değişime itmektedir.

Devlet teşviklerinin bu yaklaşımda gelişmekte olan ülkeleri tek başına hedefe ulaştıracağı mümkün gözükmemektedir. Kaldı ki, bunun bir süreç olduğu düşünüldüğünde yapılan tek seferlik bir yaklaşım da pek çözüm değildir. Ancak bir bütün altında ele alındığında teşviklerle beraber uygun ortamın sağlanması ve bir ufuk çizilmesi ile birlikte kapsamlı bir gelişim beklenmelidir. Bu bağlamda teşviklerin diğer bileşenlerle birlikte yenilikçi ve verimli bir yapı oluşturmaya yönelik uygulanması önem kazanmaktadır.

Bu kapsamda, ülkemiz gerçeklerine uygun kamu desteğine dayalı bir ulusal bilim ve teknoloji politikası etkin bir şekilde uygulamaya konulmalıdır. Teşvikler bu çerçevede yoğunlaştırılarak yüksek getiri sağlayabilecektir.

Ülkemizde bölgeler itibarıyla gelişmişlik düzeyinin farklı olduğu görülmektedir. Bazı bölgeler gelişmiş ve sanayileşmişken bazı bölgelerimizin nispeten az gelişmiş olduğu; bu durumda hem genel olarak ülkemiz için hem de nispeten az gelişmiş bölgelerimiz için orta gelir tuzağı sorunuyla karşı karşıya olduğumuz ortadadır. Bu sorunu aşmanın yolu da bölgelere göre farklılık arz eden ekonomi politikaları geliştirilmesi; gelişmiş bölgelerde ileri teknoloji yoğun alanlara odaklanırken, orta gelir tuzağı riskinin yüksek olduğu bölgelerde altyapının güçlendirilmesi, orta-düşük ve orta-yüksek teknolojili alanlara odaklanması faydalı olacaktır.

Türkiye’de yenilik odaklı ekonomik bir geleceğe ulaşılmasını hedefleyen ulusal bir kalkınma stratejisi geliştirilmelidir. Bu strateji çerçevesinde alınan önlem ve öneriler ivedilikle harekete geçirilmeli ve bu konuda engelleri bir an evvel ortadan kaldıracak yapı oluşturulmalıdır.

Bilgi ve bilişim bazlı yenilikçi sektörlerin sürüklediği sektörel yapılanma ve kümeleşmenin sağlandığı alanlara teşvikler kanalize edilmelidir

Avrupa’daki örneklerine benzer olarak “yenilik aktarma merkezleri” yolu ile şirketlerle üniversiteleri bir araya getirecek ara yüzler inşa edilmelidir.

Çalışan işgücünün yetenek ve performansı artırılarak etkin bir ücret sistemi oturtulmalıdır. İşgücü verimliliğinin artırılması hedeflenmeli bu çerçevede nitelikli işgücünün ülkede tutulması için gerekli alt yapı eksikleri giderilmelidir. Yurt içinde ve yurt dışında yetişmiş bilim insanlarının verimli, çalışabileceği araştırma merkezleri üniversiteler ve araştırma kurumları bünyesinde oluşturulmalı, bu merkezlerde hedef odaklı önemli projeler uygulamaya geçirilmelidir.

Ekonomik ve politik tüm süreçlerde şeffaflık artırılarak bürokrasi azaltılmalıdır. Teşvikler bu aşamada basit, kolay ulaşılabilir ve geri dönüşümü kontrol edilebilir bir yapıya kavuşturulmalıdır.

Türkiye herhangi bir gelişmekte olan ülkenin vizyonundan da öte tarihi geçmişi ve bulunduğu bölgenin şartlarını kabul etmeyen, kabuğunu kırma gücünü içinde hep muhafaza eden bir ülkedir.

Ülkemiz ne istenen seviyede yabancı sermaye çekebilmiş ne de tasarruf kapasitesini yeterince geliştirmiştir. Doğaldır ki bu gelişmeleri sağlamak için gerekli ekonomik istikrar ve krizlerden ve dolayısı ile derinleşen yapısal sorunlardan kurtulmamanın etkisi büyüktür. Ancak etkin ve yenilik odaklı bir teşvik sistemi ile

elimizin altında sürekli olacağıının teminatı olmayan potansiyelimiz harekete geçirilmeli ve artık gelişmekte olan ülke sınıfından gelişmiş ülke sınıfına geçiş gerçekleştirilmelidir.

Verimlilik düzeyi ve kalkınma, rekabet düzeyi ve küreselleşme birbirini destekleyen, ivme kazandıran olgulardır. Günümüz dünyasında artık ülkeler ekonominin dinamizmini yansıtan verimlilik artışı olgusunun bilincine varmıştır. Bugün gelişmiş ülkelerdeki ekonomik büyüme, daha fazla kaynak ve girdi kullanılmasından değil verimlilik artışında sağlanan ivmeden dolayıdır.¹⁶¹

İmalat sanayisinde faktör verimliliklerinde yaşanacak artışlar ekonomilerin ve firmaların rekabet güçlerini arttıracak ve bu anlamda rekabette yaşamsal öneme sahip olan maliyetlerde; verimliliği artan faktörlere paralel olarak düşüş sağlanacaktır. Gerçekte üretim ve üretimdeki artış, başlıca iki kaynağı emek ve sermaye gibi üretime doğrudan katkısı bulunan faktörlerdeki yaşanan artışlardır. Üretim artışının ya çalışanlarda ya da sermaye stokunda meydana gelecek değişim ile meydana geleceği bilinmektedir. Faktörlerde sağlanan artışın büyümeyi desteklediği gerçeğine paralel bir diğer olgu ise fazla önemsenmeyen verimlilik artışıdır. Ekonomileri hızla gelişen Asya ülkelerinin yakaladığı hızlı ve yüksek büyümenin nereden kaynaklandığı sorusu genellikle büyük önem taşımaktadır. Bu soruya verilen cevap ise çoğunlukla verimlilik artışı olmuştur.¹⁶²

Küreselleşen dünyada verimlilik düzeyi ve rekabet gücü özellikle küçük ve orta ölçekli firmalar açısından önemlidir. KOBİ'lerin rekabet edebilirliğini arttırmak ve küreselleşmelerini teşvik etmek için mücadele alanlarının ve fırsatlarının sadece tek bir açıdan değil genel bir yaklaşımla ele alınıp analiz edilerek en iyi uygulamanın saptanması ve önemli olarak belirtilen alanlarda gerekli politikaların oluşturularak teşvik edilmesi gerekmektedir.¹⁶³

Aslında verimlilik ve kalite bir kültürdür. Verimlilik ve kalite kültürünü edinmek için ne kadar gecikirsek o kadar zararımıza olacağı ve bu kültürün yerleşik olduğu ülkelerle kalkınmışlık farkımızın o kadar açılacağı aşîkârdır.¹⁶⁴

İmalat sanayinin tümünde ya da alt sektörlerinde geçmiş dönemlerde sağlanan büyümenin hangi oranda faktör girdilerindeki artıştan hangi oranda ise toplam faktör

¹⁶¹ Ferhat Erarı, "Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lerin Verimlilik Düzeyi ve Rekabet Gücü", *Verimlilik Dergisi*, Yayın no:2002/1, s. 32, Ankara 2002.

¹⁶² İstanbul Sanayi Odası, *Özel İmalat Sanayinde Toplam Faktör Verimliliği*, İstanbul 2004, s. 1.

¹⁶³ Ferhat Erarı, *a.g.e.*, s. 38.

¹⁶⁴ Mesut Atsever, "Verimlilik ve Kalite Kültürünün Yaygınlaştırılmasında İlköğretimin Rolü ve Bir İlköğretim Model Önerisi", *Verimlilik Dergisi*, Yayın no:2000/1, s. 34, Ankara 2000.

verimliliği artışından kaynaklandığı bilmek uygulanan politikaların ve üretimde kullanılan yöntemlerin ne kadar başarılı olduğunu göstermektedir.¹⁶⁵

Türkiye’de firmaların hem kar paylarını artırabilmeleri hem de küresel pazarda rekabet üstünlüğü elde edebilmeleri, yaratıcılık ve yeni ürün geliştirebilme yeteneklerine sahip olup olmadığına bağlıdır. Gelişen teknoloji ve rekabet koşullarında yeni ürün üretememek işletmeler için son derece riskli bir tutumdur. İşletmelerin sürdürülebilir bir rekabet üstünlüğü sağlayabilmeleri, firmaların Ar-Ge harcamalarına ayırdıkları pay sayesinde yaptıkları çalışmaların başarısına bağlıdır.

Ancak, Türkiye’de özel sektörün Ar-Ge harcamaları özellikle son on yılda ciddi oranda artmış olmakla birlikte beklenenden çok azdır. Özel sektör tarafından gerçekleştirilen Ar-Ge harcamalarının toplam Ar-Ge harcamalarına oranı 2003 yılında yüzde 23,2 iken bu oran 2012 yılında yüzde 45,1’e yükselmiştir. Ar-Ge personelinin 2004 yılında yüzde 22,1’i özel sektörde istihdam edilirken, 2012 yılında bu oran yüzde 49,7’ye ulaşmıştır. Görüldüğü üzere özel sektörün hem Ar-Ge harcaması hem de araştırmacı istihdamında önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Ülkemiz ihracatında yüksek teknoloji ürünlerin toplam ihracata oranı % 3’ler düzeyindedir. Güney Kore ve gelişmiş ülkelerde bu oran % 20’lerdedir. Bu durum göstermektedir ki Türkiye teknoloji yoğun üretimi artırmak zorundadır ve özel sektörü bu konuda teşvik etmek için devlet yardımlarını yeniden dizayn etmelidir.

Türk firmalarının küresel pazarda rekabet etmelerinin önündeki en büyük engel Ar-Ge harcamalarının yetersizliğidir. Bu da bize ülke sanayimizin yenilikçiliğe açık olmadığını göstermektedir. 2002 sonrası yeni yaklaşım doğrultusunda Ar-Ge harcamalarının GSYİH’ya oranında gözle görülür bir artış sağlanmıştır. Ancak bu harcamaların henüz faydaya yeterince dönüşmediği, teknoloji yoğun ürün üretimi ve ihracatında önemli bir artış olmadığı görülmektedir.

AB araştırma ve geliştirmeye milli gelirinden % 2–3 arasında bir miktar ayırmasına ve insanların çoğunluğunun sorunlarının bilim ve eğitimle çözüleceğine inanmalarına rağmen yenilikte başarılı olamamaktadır. Bu anlamda AB yenilikçiliği bir bütün olarak görmeye başlamış ve yenilik çalışmaları için 2007–2013 yıllarını kapsayan Çerçeve Program için yaklaşık 50 milyar Euro ayırmıştır. Aynı programın devamı niteliğinde olan ve 2014-2020 yıllarını kapsayan Horizon 2020 programının toplam

¹⁶⁵ İstanbul Sanayi Odası, *a.g.e.*, s. 3.

bütçesi yaklaşık 83 milyar avrodur. Türkiye'nin, AB'nin yürüttüğü çalışmalara daha çok entegre olması, bu programlardan verimli bir şekilde yararlanmak üzere organizasyona gitmesi gerekmektedir. Bu amaçla özellikle özel sektörün bu programlardan daha fazla yararlanmasını sağlayacak çalışmalar yapılmalı, AB'nin bu programlarından yararlanan özel firmalara devlet desteği artırılmalıdır.

Gelişmekte olan ülkelerde sermayenin kıt bir kaynak olduğu düşünüldüğünde girişimciler için uygun zemin hazırlanmalıdır. Girişimcinin yapacağı her yatırımla sermayesini riske atmakta olduğu düşünüldüğünde girişimciliğin ulusal politikalarla desteklenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu durum aynı zamanda girişimcilik ruhunu geliştirecektir. Girişimci insanlar başkalarının cesaret edemediği riskleri alan değişimin dinamizmi ve yönünü yakalayan kendi işletmelerini rakiplerinden daha iyi performans göstermesini sağlayan bireylerdir.

Türkiye şirket yöneticilerinin girişimciliğe duyarlılığı açısından dünyada orta sıralarda yer almakta, AB ülkelerinden sadece İsveç ve İtalya bu konuda ülkemizin önünde bulunmaktadır. Şirket yöneticilerinin yenilik ve girişimciliğe ilgisiz kalması, rekabetin amansız yaşandığı piyasalarda işletmelerin kendilerini geliştirmelerine engel olmaktadır.¹⁶⁶

Yenilik odaklı temel yaklaşım sergilendiğinde yapılması gereken en önemli iş belki de, devlet eli ve kaynakları ile yeni girişimcileri yenilik hedefli eğitmeli, mevcutlara ise yenilikçilik perspektifini kazandırmaya çalışılmalıdır. Bu anlamda özel danışmanlık firmalarının, özel eğitim kurumlarının ve üniversitelerin sürekli eğitim merkezlerinin girişimcilere yönelik bu çerçevedeki eğitimleri teşvik edilmelidir.

Girişimciliği desteklemeye yönelik üniversiteler bünyesindeki kuluçka merkezleri, teknoloji geliştirme bölgeleri desteklenmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Girişimcilere her bakımdan danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırıldığı iş hızlandırma birimleri teknoloji geliştirme bölgeleri ile birlikte artırılmalıdır. Ar-Ge'ye dayalı girişimcilik daha çok desteklenmeli ve bu destekler TGB, OSB gibi yapılarla ilişkilendirilmelidir.

Yenilikçi girişimcilik için finansman mekanizmalarını artırıcı çalışmalar yapılması gerekmektedir. Ar-Ge ve teknolojiye dayalı girişimciler genellikle sermaye

¹⁶⁶ Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, *a.g.e.*, s. 85.

birikimine sahip olmayan kişilerdir ve yaptıkları işin riski büyüktür. Bu nedenle risk sermayesi uygulamasının devlet eliyle yaygınlaştırılması gerekmektedir.

KOBİ'lerin kullandığı banka kredilerinin GSMH'ye oranı Türkiye'de yüzde 28'dir. Türkiye OECD sıralamasında sondan ikinci durumdadır. İşletmelerin kullandığı kredilerin miktar ve vadesinin artırılmasını sağlayacak tedbirlere ihtiyaç duyulmaktadır. İşletmelere sağlanan desteklerde parasal destekler ön plana çıkmaktadır. Hâlbuki bu desteklerin somut değere dönüşmesi ve ekonomiye katkıda bulunması için işletmelerdeki bilgi sermayesi, insan sermayesi, yönetim anlayışı ve duyulan heyecan önemlidir. İşletmelere sadece parasal destek sağlamak yeterli olmamaktadır. Sağlanan kredilerin başarıyla geri ödenmesi için işletmelere banka veya diğer kuruluşlarca yeterince danışmanlık ve eğitim desteği de verilmelidir.

Teknolojinin küreselleşmesi ile birlikte rekabet gücünü de belirleyen en önemli unsurlardan biri bilgi olmuştur. Sanayi toplumunu kaçırmamanın bedelini ödemekten kurtulamayan Türkiye, bundan sonra bilgi toplumunu kaçırmadan benzer bir fatura daha ödememek için eğitim-beşeri sermaye yatırımlarını, bilgi çağının unsuru olan bilişim teknolojilerine iç talep hazırlayarak bilgi teknolojisi üretim ve ihracatını teşvik etmeye yönelik politikalar geliştirmek zorundadır.¹⁶⁷

Araştırma faaliyetlerinin desteklenmesi gelişmiş ülkelerde olduğu kadar ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkeler için de önemlidir. Yeniliğin kaynağı olan bilimsel araştırmalara kamu kaynağı aktarmanın faydalarını gelişmiş ülkeler sanayi devriminden önce kavramışlardır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok ülkede bilimsel araştırmalara ve geliştirme faaliyetlerine devlet desteği verilmesine neden olmuş ama esas destek ikinci dünya savaşı ve arkasından gelen soğuk savaş esnasında gerçekleşmiştir.

Bu harcamaların kamu yerine özel sektöre bırakılması durumunda iktisadi ve sosyal açıdan istenilen düzeye ulaşamayacağı düşünülmektedir. Temel araştırmayı yapan bilim adamları yaptıkları araştırmalardan kimin yararlanacağını bilmezler. Gerçekte de firmalar kimin sonuçta yararlanacağını bilmedikleri ve uygun getirisi olmayan temel araştırmaları desteklemeyi arzulamazlar. Temel araştırmalara sağlanan kamu desteğinin gerekçesi sanayinin kendisinden gelmektedir.

¹⁶⁷ Ferhat Erarı, "Küreselleşme Sürecinde Bilgi Toplumunda Eğitimin / Bilginin Kalkınmadaki Yeri ve Önemi", *Pamukkale Üniversitesi Bilgi Teknolojileri Kongresi*, Denizli 1-4 Mayıs 2003, s. 82-84.

Yenilikçi sektörlerde gerçek bir rekabetin sağlanması için kümelenme olgusu gözden kaçırılmamalıdır. Rekabetin küreselleşmesi yoğunlaşırken bazı endüstrilerin firmaların yerleşimleri ve birliktelikleri rekabet avantajı sağlamaktadır. Literatürde küme analizi olarak geçen ve yeni bir endüstriyel sınıflandırma yaklaşımının yanında yeni bir rekabet etme yaklaşımı sağlayan bu kavram artık gelişimin odağına oturmuştur. Kümeler birbiri ile ilişkili firmaların, bilgi üreten organizasyonların, aracı kurumların ve müşterilerin oluşturduğu ağı birbirine değer katan birliktelik yapılanması şeklinde tanımlan üretim zinciridir.

Özellikle Türk sanayisinin uluslar arası rekabette ve enerji, kur, finansman gibi silahlarının yeterince güçlü olmaması her gün daha fazla yıpranmasına ve daha büyük bir çıkmaza girmesine neden olmaktadır. Geleneksel sistemlerle Türkiye'nin sürdürülebilir rekabet etmesini beklemek pek de gerçekçi gözükmemektedir. Bu çerçevede Türkiye yenilikçi sektörlerin kümelenme olgusuna paralel bir şekilde birliktelik kurmaları için gerekli mekân sağlaması, özel üretim üstleri kurması ve bu kümeler içinde yer alan birimlerin en üst seviyede mevcut teşviklerden yararlanması sağlanmalıdır. Yapılacak olan bu şok ve etkin teşvikler yenilikçi bir strateji kuran ülkelerin yapmış oldukları kaynak transferini maksimum seviyede üstün kılacaktır.

Türkiye'deki yatırım teşvik sisteminin en önemli sorunlarından birisi, yeni teknolojilere yatırımın ve yeniliklerin hayata geçirilmesinde başarısız kalınmasıdır. Yenilik politikalarının önemli ilgi alanlarından biri de, yeniliğin hem ulusal hem sektörel hem de firmalar için çıktı, istihdam ve verimlilik üzerindeki olumlu etkisidir. Yenilik konusunda başarılı olabilmemiz için gelişmiş ülkelerin bilgi ve birikimlerden yararlanarak yeniliğin ekonomik ve sosyal faydalarını elde etmeyi amaçlayan politika araçlarının etkinleştirilmesi sağlanabilir. Bu kapsamda mevcut teşviklerin kurumsal iyileştirme ve mevzuat değişiklikleri ile yenilikçiliğe odaklanması düşünülebilir. Yeniliğin desteklenmesine yönelik çoğu politikalar, firmaların yenilik faaliyetlerini harekete geçiren ana güçlerin ortaya çıkmasında fayda sağlayacaklardır.

Devlet tarafından ayrılan kaynaklardan sadece makaleler çıkar ve yeniliğe çevrilemezse bunun pek bir faydası olmamaktadır. Bu aşamada Ar-Ge'ye ayrılan kaynakların gideceği yerlerde toplumun ve ekonominin yararına mekanizmalar oluşturulmalıdır. Kaynakların bir kısmı yakın gelecek için ayrılırken bir kısmı için uzak gelecek hedeflenmeli ve bu kaynakların bir kısmı ile belli bir gayeye yönelik araştırmalar

sonucu ortaya çıkan bilgi “profesyonel teknoloji transfer ofisleri” gibi mekanizmalarla değere dönüştürülmelidir.

Teknoparklar ve yenilik merkezleri kurulmasının desteklenmesi yolu ile üniversite sanayi işbirliği, üniversite özel sektör temsilcilerinin bir araya gelmesi ile sanayinin problemlerine daha kolay çözüm üretilebilir. Bu merkezlerle üniversite çatısı altında iyi yetişmiş insan gücü birikiminin ekonomiye katkı sağlamasıyla yüksek katma değerli ürün üretilmesinin önü açılacaktır.¹⁶⁸

Kamu ve özel sektör kuruluşlarının oluşturduğu ağ çerçevesinde bu kurumların faaliyetlerinin ve aralarındaki etkileşimle yeni teknolojilerin ilk ayağının oluşturulmasına, ithal edilmesine, değiştirilmesine ve yayılmasına imkân sağlayan bir sistemin sağlanmasına destek olunmalıdır.¹⁶⁹

Bu sistem içine yenilik ve ticari faaliyetlerin geliştirilmesinde büyük rol oynayan; teknolojik yenilikte bulunan özel ve kamu kurumları, araştırma kuruluşları, bilim sistemi, destek ve köprü kurumları, finansman kuruluşları ve politika geliştiren, uygulayan ve değerlendiren kuruluşlar katılmalıdır.¹⁷⁰

Ülkemizde gerek araştırma altyapıları, gerekse araştırmacı insan gücü açısından kapasite ağırlıklı olarak üniversitelerimiz ve araştırma kurumlarımızda oluşmuş; özel sektör Ar-Ge alanında ne yazık ki istenen düzeyde faaliyet gösterememiştir. Üniversitelerde oluşan bilgi birikimini başarılı bir şekilde özel sektöre transfer edilebilirse ve üretilen bilginin yeni ürün ve teknolojilere dönüşmesi sağlanabilirse ülkemizin rekabet gücü açısından önemli fırsatlar yakalanacaktır.

Önümüzdeki dönemde bilim ve teknoloji alanında kurumlar arası işbirliğini ve özel kesimin sistem içindeki etkinliğini artıran ulusal yenilik sisteminin oluşturulması yönelik faaliyetler yürütülmelidir. Özel kesimin, özellikle de KOBİ'lerin Ar-Ge kapasitesi ve Ar-Ge'ye olan talebinin artırılması ve özel sektör ile üniversiteler ve araştırma kurumları arasındaki işbirliğini geliştirmeye yönelik programlar ve rekabet öncesi Ar-Ge işbirliklerinin desteklenmesi çalışmaları güçlendirilmelidir.

¹⁶⁸ İsmail Hakkı Yücel, *Türkiye'de Bilim Teknoloji Politikaları ve İktisadi Gelişmelerin Yönü*, Ankara 2006, s. 145.

¹⁶⁹ Ahmet Alper Ege, *OECD Ülkelerinde Yenilik Sistemleri ve Türkiye İçin Durum Değerlendirmesi*, DPT Ankara 2002, s. 33.

¹⁷⁰ Erol Taymaz, *Ulusal Yenilik Sistemi*, Ankara 2001, s. 227.

Diğer yandan beşeri kapasitenin artırılması için, başta öncelikli teknoloji alanlarında olmak üzere, özel sektörün ihtiyaçları da dikkate alınarak, araştırmacı insan gücünün nitelik ve nicelik yönünden geliştirilmesi hedeflenmelidir. Bu kapsamda Ar-Ge'ye dayalı üretim yeteneğini güçlendirmek ve araştırmacılara ileri düzeyde araştırmaları için imkan sağlamak amacıyla araştırma merkezlerinin oluşturulmasına verilen destekler artırılarak sürdürülmelidir.

Farklı kurumlarca verilen destekler birbirini tamamlayıcı nitelikte olmalıdır. Kurumlar Ar-Ge ve ticarileştirme çalışmalarının kendi görev alanlarına uygun kısmına destek vermelidir.

Verilen bütün yardımlarla ilgili izleme ve değerlendirme sistemi kurulmalı ve bu değerlendirme bağımsız kurumlarca yapılmalıdır.

Risk sermayesi uygulaması özel bankaları da sistem içine alarak yaygınlaştırılmalı, mümkünse yeniliğe dayalı girişimler için sermaye piyasası uygulaması geliştirilmelidir.

Yatırım teşvik sisteminin daha rasyonel hale getirmek için yapılması gerekenler bulunmaktadır. İlk olarak, sistemde seçicilik ilkesi öne çıkarılmalıdır. Gelir dağılımını iyileştirmek tek hedef olmamalı, kaynakları etkin ve verimli kullanma hedefi çerçevesinde teşvikler sadece bölgesel değil daha çok sektörel olmalıdır.

İkinci olarak, merkeziyetçiliğin ağırlığı azaltılmalıdır. Teşviklerin verilmesi aşamasında işlemleri kolaylaştırması açısından teşviklerin yatırım uygulanan illere kaydırılması yararlı olacaktır. Bu amaçla Kalkınma Ajansları bünyesinde her ilde kurulmuş olan Yatırım Destek Ofisleri kullanılmalıdır.

Üçüncü olarak, teşvik sistemi denetime imkan veren şeffaf bir sistem olmalıdır. Türkiye'de yatırımları teşvik amaçlı çok sayıda farklı kurum tarafından verilen yardımlar için koordinasyon mekanizması kurularak yardımların etkinliği izlenmelidir.

KAYNAKLAR

- Akalın Güneri (2002), *Türkiye’de Ekonomi - Politik Kriz ve Piyasa Ekonomisine Geçiş*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Akgüç Öztin (1998), *Finansal Yönetim*, Avcıol Basım Yayın, 7. Baskı, İstanbul.
- Akgüngör Sedef, Barbaros Funda, Kumral Neşe (2001), *Türkiye’de Meyve ve Sebze İşletme Sanayinin Avrupa Birliği Piyasasında Sürdürülebilir Rekabet Gücü Açısından Değerlendirilmesi*, Tarım ve Köy işleri Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- Aktan Coşkun Can (2004), *Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet*, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın no:253, Ankara.
- Alkaş Nihat (2001), *Yatırımları Teşvik Mevzuatı, Malatya İline Sağlanan Devlet Yardımlarına İlişkin Uygulama Bilgileri ve Teşvik 2000 Çalışmaları ile Getirilen Yenilikler*, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara.
- Atalay Mehmet, Turhan Mustafa (2002), *Küreselleşme, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türk İmalat Sanayi*, Planlama Dergisi, DPT’nin 42. Kuruluş Yılı Özel Sayısı, Ankara.
- Atik Hayriye (2005), *Yenilik ve Ulusal Rekabet Gücü*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Atsever Mesut (2000), “Verimlilik ve Kalite Kültürünün Yaygınlaştırılmasında İlköğretimin Rolü ve Bir İlköğretim Model Önerisi”, *Verimlilik Dergisi*, MPM Yayını, Yayın no:2000/1, Ankara, s. 34.
- Avrupa Birliği (2001), “Ninth Survey on State Aid in the European Union”, Brussels.
- Ayele Seife (2006), *The Industry And Location Impacts Of Investment Incentives On SME’s Start-Up In Ethiopia*, Journal Of International Development.

- Bartık Timothy J. (1991), *Who Benefits From State and Local Economic Development Policies?*, W.E. Upjohn Institute for Employment Research, Kalamazoo, Michigan.
- Benk Serkan (2008), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Vergisel Teşvikler”, *İş-Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Bursa.
- Bıçerli Kemal (2000), *Çalışma Ekonomisi*, Beta yayınları, İstanbul.
- Borluk Sinan (2003), “Kaynak Aktarımında Yaşanan Sorunların Yatırımlar üzerindeki Etkisi”, *Verimlilik Dergisi*, MPM Yayını, Yayın no:2003/1, Ankara.
- Büyükçoban Zafer (2006), *Rekabet ve Hakim Durumdaki Kamu Teşebbüsleri Türk Telekom Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Can Ergüder (2004), *Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonlar: Uyum Sürecinde Türkiye İçin Bir Değerlendirme*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Cerit Yusuf (2001), *Bilgi Teknolojileri ve İstihdama Etkisi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 2001–1, sayı:2, Bolu.
- Cole Donald (1989), *Meslek İntiharı*, İlgı yayınları, (Çev. Yakup Coşar), İstanbul.
- Chung K. H. ve Lee H.C. ve Jung K. H. (1997), *Korean Management: Global Strategy and Cultural Transformation*, New York: Walter de Gruyter, Berlin, New York.
- Chung, S.C. (2011), *Innovation, Competitiveness, and Growth: Korean Experiences*, Annual World Bank Conference on Development Economics 2010.
- Çakan Canan (1997), *Dünyada ve Türkiye’de Pamuk, Pamuk İpliği ve Pamuklu Mensucat Alt Sektörlerinin Rekabet Gücünün Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çalışkan Aziz Erhan (1999), *Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye ve KOBİ’lerin Rekabet Durumu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çiloğlu İ. (1997), “Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi”, *Hazine Dergisi*, Sayı:8, Ankara.
- Çiloğlu İ. (2000), “Teşvik Politikasının Yönlendirme Gücü”, *Hazine Dergisi*, Sayı:13, Ankara.
- Çoban Orhan (2001), *Türkiye Tekstil Endüstrisinin Üretim Yapısı ve Karşılaştırmalı Rekabet Gücü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

- Çolakoğlu M. A. (2000), *Ar-Ge Faaliyetlerinin AB ve Türkiye'deki Durumu ve İlgili Teşvik Politikalarının Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi), T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Demir Nazmiye, Atalay Nevda (2000), *Şekerleme ve Çikolata Sanayinde Rekabet Gücü ve Pazarlama*, MPM Yayınları, no:657, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2000), “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, DPT Basımevi, Yayın No:2545, Ankara, s. 135.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2000), “Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, DPT Basımevi, Yayın No: 2502, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2003), *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Yayın No:2671, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2006), *Temel Ekonomik Göstergeler*, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2006), “Devlet Yardımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Dokuzuncu Kalkınma Planı, Ankara.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı ve TOBB (2002), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, DTM Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayınları, 5. Baskı, Ankara.
- Dilik Bedri ve Duran M. (1998), *Türkiye'de Uygulanan Kobi Teşvik Politikası ve Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesi*, Hazine Dergisi, Sayı:10, Ankara.
- Dinler Zeynel (1998), *Bölgesel İktisat*, 5. Basım, Ekin Kitapevi, Bursa.
- Duran M. Sungur (1998), *Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968- 1998)*, Hazine Müsteşarlığı Araştırma ve İnceleme Dizisi, Ankara.
- Duran M. Sungur (Haziran 1999), “Türk Teşvik Sistemin Yapısal Özellikleri ve Rasyonel Bir Teşvik Sisteminin Esasları”, *İşletme ve Finans Dergisi*, s. 40.
- Eğe Ahmet Alper (2002), *OECD Ülkelerinde Yenilik Sistemleri ve Türkiye İçin Durum Değerlendirmesi*, DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Yayın no: 2662, Ankara.
- Ekin Nusret (1997), *Küresel Bilgi Çağında Eğitim- Verimlilik İstihdam*, İTO Yayını. Yayın no:1997/443, İstanbul, s. 140–142.
- Elçi Şirin (2006), *İnovasyon Kalkınma ve Rekabetin Anahtarı*, Meteksan ve Bt Haber, 7. Baskı, İstanbul.
- Erarı Ferhat (2002), “Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lerin Verimlilik Düzeyi ve Rekabet Gücü”, *Verimlilik Dergisi*, MPM Yayını, Yayın no:2002/1, Ankara, s.32.

- Erdem Şükrü (2004), *Avrupa Birliği'nde Devlet Yardımları ve Türkiye'ye Uyumu*, Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayını, Antalya.
- Erdut Z. (1998), *Rekabetin İşgücü Piyasasına Etkisi*, Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşveren Sendikası, İzmir.
- Eren İ. (2000), *Uluslararası Rekabet ve Türk Tekstil Sektörü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ertekin Murat (2005), *Sektörler İtibari İle Üretim- Dış Ticaret İlişkisi Ve Rekabet Koşulları*, DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Md., Ankara.
- Eser Emre (2011), *Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik Öneriler*, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Eşiyok Ali (2001), *Türkiye Ekonomisinde Yeniden Yapılanma Sürecinde İhracat ve Rekabet Gücündeki Gelişmeler*, Türkiye Kalkınma Bankası, Araştırma Müdürlüğü yayını, Yayın no: GA-01-2-5, Ankara.
- Evcı, C. (2004), *Ar-Ge Vergi Teşvikleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye (Kamu Ekonomisi) Anabilim Dalı, Ankara.
- Gerber Michael (1997), *Girişimcilik Tutkusu*, Sistem Yayıncılık, İkinci Baskı, (Çev. Tayfur Keskin), İstanbul.
- Guellec D. ve De La Potterie B.V.P. (2003), *The Impact of Public R&D Expenditure on Business R&D*, Economics of Innovation and New Technology, Brüksel.
- Gürlesel Fuat, Alkin Kerem (2004), *Ortadoğu'da Güvenlik; Nereye Kadar*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2004-54, İstanbul.
- Güventürk Tülin (1996), *Gümrük Birliğinde Sanayinin Rekabet Edebilirliği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Hanan Mack (1996), *Yarının Rekabeti*, İnkılâp Kitapevi, (Çev. Ziya Kütevin, Eshar Kütevin), İstanbul.
- Hazine Müsteşarlığı (2003), "Flow of Funds Modelling for Turkey", General Directorate of Economic Research, Ankara.
- Hedef (Şubat 2005), "Rekabet Ama Nasıl?", *İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri (İTKİB) Dergisi*, İstanbul.
- Hedef (Nisan 2005), "Teşvik Neden Sektörel Olmalı?", *İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri (İTKİB) Dergisi*, İstanbul.
- Henderson James M., Quant Richard E. (1986), *Mikro İktisat*, Teori yayınları, Ankara.

- Heper Yunus Emre (1996), *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Yatırımlarda Devlet Yardımları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.
- Hiemenz U. (1999), *Growth and Competition in the New Global Economy*, OECD Publishing, Paris.
- İneci B. (1993), *Avrupa Topluluğu ve Türkiye’de Sübvansiyonlar*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Sanayi Odası, İstanbul.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (2005), *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Devlet Yardımları*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No:187 İstanbul.
- İNFOMAG (Nisan 2005), “İnovasyon Bu Günün Vazgeçilemezi”, İstanbul, s. 83–85.
- İpçioğlu İsa (2002), *Kapitalist Sistem Ve Küresel Pazarda Rekabet Avantajı Sağlamayı Amaçlayan Firmalar İçin Olası Alternatif Rekabet Stratejilerinin Analizi*, *Verimlilik Dergisi*, MPM Yayını, Yayın no:2000/1, Ankara.
- İpek Gönül (2001), *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansmanı ve Rekabet Gücü Etkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- İstanbul Sanayi Odası (2002), *İmalat Sanayinin Uluslar Arası Rekabet Gücü*, Yayın No:2002/16, İstanbul, s. 11.
- İstanbul Sanayi Odası (2004), *Özel İmalat Sanayinde Toplam Faktör Verimliliği*, Yayın No:2004/19, İstanbul.
- Kalkınma Bakanlığı (2013), “Onuncu Kalkınma Planı”, Ankara.
- Kalkınma Bakanlığı (2013), “Onuncu Kalkınma Planı, KOBİ’lerin ve Esnaf-Sanatkarların Geliştirilmesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Ankara.
- Karluk Rıdvan(1996), *Uluslar arası Ekonomi*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Keyder Nur (2004), *Türkiye’nin Uluslararası Rekabet Gücü Ölçütü: Reel Kur İle Birim Maliyet Endeksi Tabanlı Rekabet Endeksi Karşılaştırması*, ASOMEDYA, Ankara.
- Kılıç Mustafa (1989), *İnovasyon ve İşletmeler*, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, cilt:7, Sayı 1–2, Ankara.
- Kim L. ve Nelson R. (2000), *Technology, Learning and Innovation: Experiences of Newly Industrializing Economies*, Cambridge University Press, Cambridge.

- Kibritçiöglü A. (1996), *Uluslararası Rekabet Gücüne Kavramsal Bir Yaklaşım*, Verimlilik Dergisi, MPM Yayını, Yayın no:1996/3, Ankara.
- Kocatepe Hamza (2007), *Devlet Yardımlarının Firmaların Rekabet Gücü Üzerine Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Koutsoyiannis Anna (1997), *Modern Mikro İktisat*, Gazi kitapevi, 2. Baskı, Ankara.
- Korkmaz Adil, Pazarcık Orhan, Gerçek C. Korhan (1981), *Ülkemizde Uygulanan Teşvik Sistemi Ekonomi Üzerindeki Etkileri ve Verimlilik Temeline Dayandırma İmkânı*, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:381, Ankara.
- Kovancılar Birol (2003), *Ülkemizde Yatırım Ortamının İyileştirilmesi, Yatırımların Teşviki ve Avrupa Uygulamaları Çerçevesinde Alternatif Modeller*. TÜGİAD ekonomi ödülleri kitapları: 4 İstanbul.
- Köksal Tunay (2001), *AB'ye Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'de Devlet Yardımlarının Hukuki Çerçevesi*, Rekabet Dergisi, Sayı:7, Ankara.
- Küçük Uğur Namık, Ağtuğ Sumru G. (2006), *Türkiye'de Bölgesel Farklılıklar ve Yatırımların Seyri: Yoksul Ve Zengin Bölgeler Arasındaki Fark Azalmakta mı?*, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ekonomik Büyümenin Dinamikleri ve İstihdam, Ankara.
- Kyttack Hong (Haziran 1997), "Foreingn Capital and Growth in Korea: 1970–1990", *Journal of Economic Devolopment*, Cilt: 22, Sayı: 1.
- Laffont J.J. (1998), *Competition, Information and Development*, Paper prepared for the Annual World Bank Conference on Development Economics.
- Leblebici Fatih (2002), *Devlet Yardımları Uygulamasının Maliyeti ve Ekonomik Göstergelerle Mukayesesi*, Devlet Planlama Teşkilatı-İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Mawson, J. (2000), *Policy Review Section, Regional Studies*, Cilt 34.3.
- MÜSİAD (2012), "Küresel Rekabet için AR-GE ve İnovasyon, Stratejik Dönüşüm Önerisi", *MÜSİAD Araştırma Raporları*, İstanbul.
- Oygur Halime (1989), *Kalkınma Sürecinde Yabancı Sermaye Yatırımları*, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, cilt:7, Sayı 1–2, Ankara.
- Ökten Nuriye Zeynep, Avcı Ali Acar (2004), *Türkiye İmalat Sanayinde Shumpeterci Yaklaşımın Test Edilmesi*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, cilt:13, sayı:1, Adana.
- Öncer Mustafa (2000), *KOBİ'lerde Verimliliği Etkileyen Yönetimle İlgili Temel Sorunlar*, Verimlilik Dergisi, MPM Yayını, Yayın no:2000/1, Ankara.

- Ören Kenan (2003), *Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması Nevşehir İli'nde Bir Uygulama*, Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, Sivas.
- Özkarabüber Mustafa Mehmet (2003), *AB ve Türkiye'de Devlet Yardımlarının Kontrolü. Rekabet Kurulu Uzmanlık Tezi*, Rekabet Kurulu Yayın No:135, Ankara.
- Pınar A. ve İnce Arıkan S. (2003), *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Bağlamında Devlet Yardımları*, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Ankara Üniversitesi, Cilt:3, Sayı:1, Ankara.
- Poole Kenneth E., Erickcek George A., Iannone Donald T., Mccrea Nancy, Salem Pofen (1999), *Evaluating Business Development Incentives, National Association of State Development Agencies*, ACCRA, Washington D.C.
- Rubini L. (2004), *The International Context of EC State Aid Law and Policy: The Regulation of Subsidies in the WTO*, *The Law of State Aid in the European Union*, Oxford University Press, New York.
- Sarıöz Yeşim (2006), *Türkiye'de 1990 Sonrası Uygulanan Yatırım Teşvikleri ve Ekonomik Etkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Savaş Orhan (2001), *Yenilikçi Yaratıcı Potansiyelimizin Bilgi Toplumuna Uygunluğu Üzerine Bir Karşılaştırma*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 2001- 1, sayı:2, Bolu.
- Savaş Vural (2000), *İktisadın Tarihi*, Siyasal Kitabevi, 4. Baskı, Ankara.
- Saygılı Şeref (2003), *Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Konumu*, DPT, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Sayın Murat (1997), *AB'de KOBİ Destekleme Programları ve Diğer Teşvik Araçları*, KOSGEB Yayınları, Ankara.
- Saylı Halil (2003), *Örgütsel Küçülme ve Geride Kalanlar Sendromu*, Verimlilik Dergisi, MPM Yayını, Yayın no:2003/4, Ankara.
- Schalk Hans Joachim, Untiedt Gerhard (2000), *Regional Investment Incentives In Germany: Impacts On Factor And Growth*, The Annals Of Regional Science, Cilt 34.
- Sevinç Bilal (1999), *Ülke Verimliliğine Etkisi Bakımından Beyin Göçü Sorununa Eğitimsel Bir Bakış*, Verimlilik Dergisi, MPM Yayını, Yayın no:1999/4, Ankara.
- Songör Tuncay (2005), *Devlet Yardımları ve Rekabet Politikası*. E-Yaklaşım, Sayı: 27, Ankara.

- Songör Tuncay (2003), *Piyasa Yapısı ve Rekabet Oturumu, Rekabet Düzenlemeler ve Politikalar Kongresi*, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Söğüt Mehmet Atilla (2001), *Avrupa Birliğinde Devlet Yardımları ve İmalat Sanayinde Uygulamaları*, KOSGEB Yayınları, Ankara,.
- Sridharan E. (1996), *The Political Economy of Industrial Promotion: Indian, Brazilian, and Korean Electronics in Comparative Perspective 1969-1994*, Greenwood Publishing Group, Westport.
- Swann D. (1995), *The Economics of the Common Market*, Penguin Books, Eighth Edition, London.
- Şener Recep (1992), *Maliyet Unsurları Muhasebesi*, Gazi Yayınları, Ankara.
- Taş Oktay (2005), *KOBİ'lerde Rekabet ve Verimlilik Semineri: Verimlilikte Finansal Etkenler*, İTO Yayını, Yayın no: 2005-23, İstanbul.
- Taşdelen Servet (2005), *Piyasa Ekonomisinin Yarış Atları*, ÜPV Yayıncılık, Ankara.
- Taymaz Erol (2001), *Ulusal Yenilik Sistemi*, TÜBİTAK, TTGV, DİE Yayını, Ankara.
- Tekin Barış (2004), *Döviz Kurundaki Gelişmelerin Türkiye İmalat Sanayi İhracat Fiyatlarına Yansımaları*, Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) Yayını, İstanbul.
- Temel Adil, Boyar Ercan, Saygılı Şeref (2002), *Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim (1946-199)*, Planlama dergisi, DPT'nin 42. Kuruluş Yılı Özel Sayısı, Ankara.
- Temel Adil, Tanrıku Kenan, Yener Nihal, Yalçın Cihan (1995), *Türk Ekonomisinin Rekabet Gücündeki Gelişmeler*, DPT Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Yayını, Ankara.
- TOBB (2005), *Çin: Bilgi Tabanlı Yükselen Ekonomi*, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayını, Ankara, s. 1.
- Tomur Kerem (2004), *KOBİ'ler ve Rekabet Politikası De Minimis Kuralının Rekabet Hukukundaki Yeri, İşlevi ve Uygulama Prensipleri*, Rekabet Kurumu, Uzmanlık Tezleri No.85, Ankara.
- Tosun Ertan (1996), *Türkiye'de Kamu Kesimi Özel Kesim Ayrımının Normatif ve Reel Planda Önemi ve Sınırları*, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara.
- Turnovsky Martin (2005), *Investment Incentives In The Czech Republic Have Also Attracted Glassmaking Companies*, Ekonomist.
- Tümertekin Erol, Özgüç Nazmiye (2005), *Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma*, Çantay Kitapevi, İstanbul.
- TÜMSİAD (Ağustos, 2004), "AB ile Rekabette Yeterli Değiliz", *Ekonomi*, s. 34-35.

- Türker Masum, Örener Esin Okay (2004), *Türk Şirketlerinin Global Şirket Haline Gelmeli*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın no:2004-60, İstanbul.
- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, “Türkiye’nin Rekabet Gücü (AB, Ülkeleri, Japonya, ABD karşılaştırmalı)”, *TİSK İnceleme Yayınları*, No:15, Ankara, 1996.
- Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, *Dünyada ve Türkiye’de Rekabet*, MESS Yayın no.250, İstanbul, 1997.
- Ungson G. R., Steers R. M. ve Park S. H. (1997), *Korean Enterprise: The Quest for Globalization*, Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts.
- Uzunoğlu Sadi, Alkin Kerem, Gürlesel Can Fuat, Civelek Uğur (2001), *Dış Rekabet Baskısındaki Sektörlerde Maliyet Profili*, İstanbul Ticaret Odası, yayın no:2001-43, İstanbul.
- Üstünel Besim (2003), *Ekonominin Temelleri*, Dünya yayınları, 9.Baskı, İstanbul.
- Welsh Affairs Committee (1989), “Inward Investment Intowales And Its Interaction With Regional And Eec Policies”, Vol. 1. HmsO, London.
- Yalçınkaya Hakan (1997), *Gümrük Birliği Sürecinde Türk İmalat Sanayinin Rekabet Gücü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Yaşar Süleyman (2005), *Devletin 13 Kuruluşu Yatırım Teşviki Veriyor*, Finans Dünyası, Sayı:185.
- Yavan Nuri (2011), *Teşviklerin Sektörel ve Bölgesel Analizi: Türkiye Örneği, Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması*, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, Ankara.
- Yeldan Erinç, Taşcı Kamil, Voyvoda Ebru, Özsan Mehmet Emin (2012), *Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Hangi Türkiye?* Cilt 1: Makro/Bölgesel/ Sektörel Analiz, TÜRKONFED, İstanbul.
- Yeldan Erinç, Taşcı Kamil, Voyvoda Ebru, Özsan Mehmet Emin (2013), *Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Hangi Türkiye?* Cilt 2: Bölgesel Kalkınma ve İkili Tuzaktan Çıkış Stratejileri, TÜRKONFED, İstanbul.
- Yılmaz Cevdet, Yılmaz Hakan (1997), *Dünyada ve Türkiye’de Sabit Sermaye Yatırımı Kavramı ve Türkiye Uygulaması*, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

Elektronik Dergiler

- DPT (2004), “KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/esnaf/KOBİ/strateji.pdf>.
- European Commission (2003a), “Raising EU R&D Intensity, Improving the Effectiveness of the Mix of Public Support Mechanism for Private Sector

Research and Development”, Report to the European Commission by an Independent Expert Group, http://europa.eu.int/comm/research/rtdinfo_en.html (28/11/2011)

Ferik Bülent (2004), “AB Devlet Yardımı Politikası ve Türkiye’de Devlet Yardımı Uygulamaları”, *Dış Ticaret Dergisi*, Sayı:31, <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/Nisan2004/abdevlet.htm> (30.03.2006).

IDA Ireland (2009), “Tax Brochure”, <http://www.dundalk.ie/attachments/article/93/IDA-Tax-Brochure-2009.pdf>.

IDA Ireland (2011), “Tax Guide Ireland”, <http://www.idaireland.com/why-ireland/tax/IDA-Tax-Brochure-2011.pdf>, (27/11/2011).

İBB (2007), “Avrupa Birliği’nin Bölgesel Politikası”, <http://www.ibb.gov.tr/IBB/DocLib/kurumsal/birim/AvrupaBirligiTanitimMd/ABProjelerininYonetimiHususundailgiliMevzuat/abveyerellik/ABBolgeselPolitikasi.pdf>, (25.02.2007).

Price Waterhouse Coopers (2010), “Generating Cash From Irish R&D Activities”, http://download.pwc.com/ie/pubs/2010may_generating_cash_from_irish_randd_activities.pdf, 27/11/2011.

Seminerler - Kongreler

Cervantes M. (28 Şubat 2007), *Policies to Foster R&D and Innovation in OECD Countries, Seminar on How R&D Tax Incentives Can Boost the Competitiveness of European High Tech Industry*, Naringslivets Hus-Stockholm.

DETKİB (Aralık 2006), *İhracata Yönelik Devlet Yardımları Eğitim Semineri*, Denizli.

Erarı Ferhat (1–4 Mayıs 2003), *Küreselleşme Sürecinde Bilgi Toplumunda Eğitimin/Bilginin Kalkınmadaki Yeri ve Önemi*, “Bilgi Teknolojileri Kongresi”, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Gümüş Murat, Duran Erol, Hamarat Bahattin (2003), *İşletmelerde Bilgi Kalitesi: Çanakkale’de Bulunan Turizm İşletmelerine Yönelik Bir Araştırma*, “Bilgi Teknolojileri Kongresi,” 1–4 Mayıs, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Soysal Abdullah, Çakmak Ali Çağlar, Alıcı Sedat (1-4 Mayıs 2003), *Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lere Yönelik Yeni Bilgi ve İletişim Ağı: KOBİnet Projesi*, “Bilgi Teknolojileri Kongresi”, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

ÖZGEÇMİŞ

1982 Yılında Denizli'nin Tavas ilçesinde doğdum. İlköğrenimi Tavas Bekir Güngör İlkokulu'nda, ortaöğrenimi Tavas Sait Kalaycıoğlu Ortaokulu'nda ve liseyi Tavas Süper Lisesi'nde tamamladım.

Lisans eğitimimi Pamukkale Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümünde 2008 yılında tamamladım. 2010 yılında ise aynı bölümde yüksek lisans programına başladım.

Özel bir dershanede 2009-2012 yılları arasında açık öğretim ve KPSS iktisat dersleri eğitimliği yaptım.

2012 yılında evlendim.